

WOJEWODA PODKARPACKI

URZĄD STATYSTYCZNY
W RZESZOWIE

ANALIZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ POGRANICZA POLSKO-UKRAIŃSKIEGO

Rzeszów 2009

ANALIZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ POGRANICZA POLSKO-UKRAIŃSKIEGO

Mirosław Karapyta

Marek Cierpiął-Wolan

Rzeszów 2009

Recenzenci:

prof. dr hab. Adam Noga

prof. dr hab. Stanisław Wydymus

Redakcja, skład i opracowanie graficzne:

Zespół pracowników Ośrodka Obszarów Transgranicznych i Statystyki

Euroregionalnej pod kierunkiem Elżbiety Wojnar oraz Wydziału Udostępniania

Informacji pod kierunkiem Teresy Krzemińskiej

ISBN- 978-83-7406-114-8

PODKARPACKI URZĄD WOJEWÓDZKI

ul. Grunwaldzka 15, 35-068 Rzeszów

tel. 17 8671000

e-mail: bok@rzeszow.uw.gov.pl

<http://www.uw.rzeszow.pl>

URZĄD STATYSTYCZNY W RZESZOWIE

ul. Jana III Sobieskiego 10, 35-959 Rzeszów

tel. 17 8535210

e-mail: SekretariatUSRze@stat.gov.pl

<http://www.stat.gov.pl/rzesz>

PRZEDMOWA

Mamy przyjemność przekazać do rąk Państwa publikację „Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej pogranicza polsko-ukraińskiego”.

Pomysł na przygotowanie tego opracowania powstał w związku z występującym dużym zapotrzebowaniem na informacje o tym obszarze.

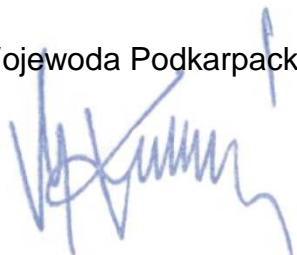
Celem publikacji jest przedstawienie analizy wybranych aspektów społecznych i gospodarczych występujących na pograniczu polsko-ukraińskim, z uwzględnieniem oddziaływania czynników związanych z ruchem granicznym.

W pracy poruszono szereg zagadnień dotyczących między innymi sytuacji demograficznej, podmiotów gospodarki narodowej, rynku pracy, turystyki, ochrony środowiska, ochrony zdrowia czy budżetów gmin. Zaprezentowano również wyniki badania obrotów towarów i usług w ruchu granicznym na granicy polsko-ukraińskiej, dokonując na ich podstawie delimitacji obszaru oddziaływania granicy.

Przekazując Państwu niniejsze opracowanie, pragniemy złożyć serdeczne podziękowanie wszystkim, którzy przyczynili się do pozyskania materiału badawczego, w tym w szczególności Straży Granicznej oraz służbom celnym.

Wyrażamy przekonanie, że publikacja będzie użytecznym źródłem informacji dla wielu instytucji oraz osób zainteresowanych przedstawioną tematyką.

Wojewoda Podkarpacki

dr Mirosław Karapyta

Dyrektor

Urzędu Statystycznego
w Rzeszowie

dr Marek Cierpiął-Wolan

Rzeszów, marzec 2009 r.

SPIS TREŚCI

	Str.
Przedmowa	3
Wstęp	5
I. Ogólna charakterystyka pogranicza polsko-ukraińskiego	9
II. Wybrane aspekty społeczno-gospodarcze na pograniczu polsko-ukraińskim	18
2.1. Sytuacja demograficzna	18
2.2. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON	24
2.3. Rynek pracy	31
2.4. Turystyka	37
2.5. Ochrona zdrowia	43
2.6. Ochrona środowiska	49
2.7. Budżety gmin	57
III. Obroty towarów i usług w ruchu granicznym na granicy polsko-ukraińskiej	63
3.1. Uwagi ogólne	63
3.2. Wydatki cudzoziemców w Polsce i Polaków za granicą	65
3.3. Struktura cudzoziemców i Polaków przekraczających granicę według celu wizyty	69
3.4. Częstotliwość przekraczania granicy przez cudzoziemców i Polaków	70
3.5. Delimitacja obszaru oddziaływania granicy	71
3.6. Wnioski	75
IV. Podsumowanie	77
Bibliografia	81

WSTĘP

Istnieje bez wątpienia wiele koncepcji wyznaczania obszaru pogranicza. Można dokonać delimitacji np. na podstawie kryterium morfologicznego odnosząc się przede wszystkim do cech geograficznych (w szczególności rzeźby powierzchni obszaru), bądź kryterium funkcjonalnego, rozumianego jako wzajemnie zależne działania produkcyjne, konsumpcyjne oraz związane z wymianą i administracją.

Rozszerzeniem tego zagadnienia może być pogranicze kulturowe, jako bardziej przydatne dla etnografii, socjologii i oczywiście antropologii kulturowej. Społeczną i kulturową rzeczywistość pogranicza charakteryzuje Grzegorz Babiński w kilku wymiarach; geograficznym, historycznym, politycznym, etnicznym, społecznym i kulturowym. Określenie „pogranicze”, chociaż z natury nieostre, kojarzy się dosyć jednoznacznie ze stykiem różnych całości społecznych, z nieostrą granicą między dwoma społecznymi podmiotami, na ogół z narodami i narodowymi kulturami¹.

Dla pełnej charakterystyki zjawisk występujących w obszarze społeczno-gospodarczym niezbędne jest ukazanie aktywności społeczności zamieszkującej na pograniczu. Dla kształtowania współczesnych tendencji rozwoju stosunków międzynarodowych ogromne znaczenie ma problem więzi społecznych. Szybki, niekiedy żywiołowy rozwój więzi oraz kontaktów między społecznościami zamieszkującymi regiony przygraniczne determinowany jest przez systemy polityczne i gospodarcze. Wraz z upadkiem geopolitycznego podziału Europy przed społeczeństwami państw Europy Środkowej i Wschodniej otworzyły się nowe perspektywy kształtowania się stosunków zewnętrznych, odpowiadające potrzebom i interesom rozwojowym tych społeczeństw a także historycznym tradycjom ich wzajemnych powiązań oraz zgodne ze współczesnymi tendencjami rozwoju stosunków międzynarodowych. Do takich tendencji, właściwych dzisiejszej Europie, należy szybki, niekiedy żywiołowy rozwój więzi społecznej oraz kontaktów między

¹ G. Babiński, *Pogranicze polsko-ukraińskie. Etniczność. Zróżnicowanie religijne. Tożsamość*, NOMOS, Kraków 1997, s.49.

społecznościami zamieszkującymi regiony przygraniczne². Regiony przygraniczne Polski i Ukrainy mają wiele cech wspólnych, ale również wykazują wiele różnic. Pogranicze etniczne i kulturowe charakteryzuje się licznymi cechami zbieżnymi. Natomiast w zakresie gospodarki dużo zależy od regulacji formalno-prawnych. Stosunki gospodarcze między Polską a Ukrainą reguluje baza traktatowo-prawna, obejmująca umowy międzynarodowe określające podstawowe zagadnienia dotyczące współpracy gospodarczej, ochrony inwestycji i unikania podwójnego opodatkowania oraz szereg umów międzyresortowych, regulujących kwestie szczegółowe.

Na przestrzeni ostatnich lat zostały również stworzone szerokie możliwości kontaktów kół gospodarczych, sfer biznesu i polityki Polski i Ukrainy, przede wszystkim takich jak Polsko-Ukraiński Szczyt Gospodarczy w Rzeszowie, Forum Ekonomiczne Polska-Wschód w Krynicy, a także szereg innych przedsięwzięć o charakterze regionalnym³.

Władze regionów podejmują wiele inicjatyw lokalnych w zakresie gospodarki, czy infrastruktury, a to z kolei daje możliwość aktywności obywatelskiej. Przed gospodarkami państw europejskich jest wiele wspólnych wyzwań. Dla rozwoju gospodarki regionów przygranicznych Polski i Ukrainy, szczególnie w ostatnim okresie, bardzo ważne jest zrozumienie spraw społeczno-gospodarczych przez ludność zamieszkującą obszar pogranicza. Dlatego istnieje konieczność monitorowania zmian zachodzących na obszarach przygranicznych, prowadzenia pogłębionych analiz i dostarczenia kompleksowych informacji dotyczących pogranicza.

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej wschodnia granica Polski stała się jednocześnie zewnętrzną granicą Wspólnoty, a tym samym nabrała większego znaczenia dla Polski oraz krajów europejskich. Kolejnym etapem integracji było włączenie Polski 21 grudnia 2007 r.⁴ do strefy Schengen, czyli obszaru, w ramach którego zniesiono kontrolę na granicach wewnętrznych. Z jednej strony obywatele polscy uzyskali możliwość w pełni swobodnego podróżowania po obszarze Schengen. Z drugiej, zobligowało to Polskę do uszczelnienia granicy z Rosją,

² M. Karapyta. *Kulturowe uwarunkowania rozwoju gospodarczego województwa podkarpackiego w kontekście współpracy transgranicznej Polski i Ukrainy*, w: *Wymiary aktywności samorządów lokalnych w obszarze współpracy transgranicznej*, Jarosław 2007, s. 52.

³ Tamże, s. 48.

⁴ W portach lotniczych kontrolę na granicach wewnętrznych zniesiono od 30 marca 2008 r.

Białorusią i Ukrainą poprzez zaostrzenie polityki wizowej i granicznej w stosunku do wschodnich sąsiadów. W wyniku wprowadzenia zaostrzonych przepisów zaistniała jednocześnie potrzeba uregulowania kwestii dotyczących mieszkańców strefy przygranicznej. W związku z tym 28 marca 2008 roku podpisano Umowę między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o zasadach małego ruchu granicznego. Możliwość zawierania umów o małym ruchu granicznym została określona w rozporządzeniu (WE) nr 1931/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 roku ustanawiającym przepisy dotyczące małego ruchu granicznego na zewnętrznych granicach lądowych państw członkowskich i zmieniającym postanowienia Konwencji Schengen. Na potrzeby wyżej wymienionego rozporządzenia i umowy zdefiniowano strefę przygraniczną jako „obszar jednostek podziału administracyjnego, sięgający nie dalej niż 30 kilometrów od wspólnej granicy; jeśli część takiej jednostki podziału administracyjnego jest położona w odległości między 30 a 50 kilometrem od linii granicy, uznaje się ją mimo tego za część strefy przygranicznej”⁵. Podpisana umowa umożliwi obywatelom ukraińskim wjazd w ramach strefy bez posiadania wiz schengenowskich. Ponadto, w ramach uzgodnień międzyresortowych ustalono, iż uregulowania zawarte w powyższej umowie będą wzorcowe dla ewentualnych przyszłych umów o małym ruchu granicznym z Białorusią i Rosją⁶.

Niniejsza publikacja ma na celu poszukiwanie odpowiedzi na pytanie – jak nowa sytuacja wpłynęła na rozwój pogranicza polsko-ukraińskiego i życie jego mieszkańców oraz czy procesy, które zachodzą na obszarach transgranicznych mają znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego pogranicza.

Prezentowane opracowanie składa się z czterech rozdziałów.

W rozdziale pierwszym scharakteryzowano powiaty należące do strefy przygranicznej w województwach podkarpackim i lubelskim oraz rejony w obwodach wołyńskim, lwowskim i zakarpackim. Zaprezentowano między innymi informacje dotyczące powierzchni, ludności, osób pracujących i bezrobotnych, miejsc noclegowych w obiektach turystycznych.

⁵ Artykuł 2 Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o zasadach małego ruchu granicznego z dnia 28 marca 2008 r., Kijów.

⁶ Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych – z upoważnienia ministra na interpelację nr 824 w sprawie potrzeby podpisania z Ukrainą umowy o małym ruchu granicznym, 29.02.2008 r., Warszawa.

W rozdziale drugim poruszono szerzej wybrane aspekty społeczne i gospodarcze dotyczące polskiej strefy pogranicza. Przedstawiono sytuację demograficzną w gminach należących do strefy graniczącej z Ukrainą na tle województw podkarpackiego i lubelskiego. W szczególności omówiono wielkość i strukturę populacji, urodzenia i zgony, jak również migracje ludności. Ponadto, opisano podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON. Dokonano analizy sytuacji na rynku pracy (struktura pracujących, bezrobocie, przeciętne miesięczne wynagrodzenie) oraz warunków życia ludności, związanych między innymi z ochroną środowiska czy ochroną zdrowia. Część tego rozdziału poświęcono zagadnieniom turystyki i jej znaczeniu dla gmin województwa podkarpackiego i lubelskiego wchodzących w skład strefy przygranicznej.

Z kolei w trzecim rozdziale zaprezentowano wyniki badania obrotów towarów i usług w ruchu granicznym na granicy polsko-ukraińskiej w III i IV kwartale 2008 roku. Omówiono wartość wydatków poniesionych przez cudzoziemców w Polsce oraz wydatków poniesionych przez Polaków za granicą, główny cel podróży, a także częstotliwość przekraczania granicy przez Polaków jak i cudzoziemców. Dzięki uzyskanemu materiałowi badawczemu, przy uwzględnieniu odległości od granicy miejsca zamieszkania i miejsca dokonania zakupów, dokonano wstępnej delimitacji obszarów oddziaływania granicy. Przedstawiono również relacje wartości obrotów towarów nierejestrowanych na dokumentach celnych, z obrotami handlu zagranicznego województw lubelskiego i podkarpackiego oraz Polski. Wyjaśnienia metodyczne dotyczące powyższego badania zamieszczono na początku tego rozdziału w uwagach ogólnych.

Ostatni rozdział zawiera syntetyczną ocenę dotyczącą pogranicza polsko-ukraińskiego oraz określa dalsze kierunki działań mające na celu rozwój terenów granicznych.

Biorąc pod uwagę znaczenie granicy wschodniej zarówno dla Polski, jak i zjednoczonej Europy, obszar przygraniczny stał się przedmiotem szczególnego zainteresowania między innymi władz samorządowych, instytucji, przedsiębiorców czy osób fizycznych. Poniższa publikacja powinna przyczynić się do lepszego poznania pogranicza polsko-ukraińskiego oraz do efektywnego stymulowania procesów gospodarczych i społecznych na terenach omawianego obszaru.

Delimitacja poszczególnych jednostek administracyjnych została wyznaczona przez Urząd Statystyczny w Rzeszowie na podstawie definicji "strefy przygranicznej" zawartej w Rozporządzeniu (WE) nr 1931/2006 z dnia 20 grudnia 2006 r., przy założeniu, że najmniejszą jednostką administracyjną jest gmina (do wyznaczenia wzięto powiaty w skład, których wchodzi te gminy).

W polskim obszarze strefy przygranicznej znajduje się 25 powiatów, w tym na Podkarpaciu 12 i na Lubelszczyźnie 13. Z województwa podkarpackiego są to powiaty: bieszczadzki, brzozowski, jarosławski, leski, leżajski, lubaczowski, łańcucki, przemyski, przeworski, rzeszowski, sanocki oraz miasto na prawach powiatu – Przemyśl. Z województwa lubelskiego są to: powiat bialski, biłgorajski, chełmski, hrubieszowski, krasnostawski, lubartowski, łęczyński, parczewski, świdnicki, tomaszowski, włodawski, zamojski oraz miasto na prawach powiatu Chełm.

W skład ukraińskiej strefy przygranicznej wchodzi 30 powiatów (w nomenklaturze ukraińskiej rejonów), z obwodu lwowskiego 17, z obwodu wołyńskiego 9 oraz z zakarpackiego 4. W obwodzie lwowskim są to następujące rejony: Drohobycz, Gródek, Jaworów, Kamionka, Mościska, Radziechów, Sambor, Skole, Sokal, Stary Sambor, Turka, Żółkiew oraz 5 miast na prawach rejonu: Borysław, Czerwonograd, Drohobycz, Sambor, Truskawiec. Z obwodu wołyńskiego w skład ukraińskiej strefy przygranicznej wchodzi rejony: Horochów, Iwanicze, Luboml, Łokacze, Szack, Turzysk, Włodzimierz Wołyński oraz miasta na prawach rejonu Nowowołyńsk i Włodzimierz Wołyński. Natomiast z obwodu zakarpackiego rejony: Pereczyn, Swalawa, Wielkie Berezne i Wołowiec.

Powierzchnia i ludność

Powierzchnia powiatów należących do polsko-ukraińskiej strefy przygranicznej wynosi 49,5 tys. km², w tym po stronie polskiej 26,9 tys. km² i po stronie ukraińskiej 22,6 tys. km². Stanowi to odpowiednio 62,6% łącznej powierzchni województw podkarpackiego i lubelskiego oraz 41,3% łącznej powierzchni obwodów lwowskiego, wołyńskiego i zakarpackiego.

W obszarze polsko-ukraińskiego pogranicza występuje duże zróżnicowanie powiatów pod względem ich powierzchni. Średnia powierzchnia powiatu w polsko-ukraińskiej strefie przygranicznej wynosi 900 km². Największą powierzchnię ma powiat bialski (woj. lubelskie), która wynosi 2754 km² i jest on przeszło 6 razy

większy od najmniejszego powiatu w omawianym obszarze, którym jest powiat łańcucki (woj. podkarpackie) o powierzchni 452 km².

Różnice w zaludnieniu poszczególnych powiatów pogranicza są jeszcze wyraźniejsze. Powiatami o najmniejszej liczbie ludności są: szacki w województwie wołyńskim (17,5 tys. osób) oraz powiat bieszczadzki w województwie podkarpackim (22,2 tys. osób). Natomiast powiatami o największej liczbie ludności są dwa podkarpackie powiaty: rzeszowski i jarosławski, które zamieszkuje odpowiednio 170 i 120 tys. osób.

Średnia liczba osób przypadających na 1 km² w omawianych powiatach pogranicza wynosi 70 osób. Największa gęstość zaludnienia występuje w powiatach województwa podkarpackiego (średnio 90 osób na km²) i jest ona prawie dwukrotnie większa niż w powiatach województwa wołyńskiego (46 osób na km²).

W końcu 2006 r. 5 województw polsko-ukraińskiej strefy przygranicznej zamieszkiwało ponad 9 milionów osób, z tego na powiaty przygraniczne przypada prawie 3,5 mln ludności (55% po polskiej stronie pogranicza i 45% po ukraińskiej).

Ruch naturalny ludności obszaru pogranicza w 2006 r. (‰)

Wyszczególnienie	Pogranicze						
	strona polska	lubelskie	podkarpackie	strona ukraińska	lwowskie	wołyńskie	zakarpackie
Urodzenia żywe							
Ogółem.....	9,7	9,8	9,6	11,9	10,6	13,2	13,3
Miasta.....	9,2	9,5	8,9	11,7	10,3	12,9	14,0
Wieś.....	10,1	10,2	10,1	12,1	11,0	13,5	12,9
Zgony							
Ogółem.....	9,4	10,4	8,3	13,7	13,5	15,0	12,8
Miasta.....	7,9	8,4	7,3	11,9	11,4	11,9	12,6
Wieś.....	10,5	12,1	9,0	15,6	16,6	18,2	12,9
Przyrost naturalny							
Ogółem.....	0,4	-0,5	1,3	-1,8	-2,9	-1,8	0,5
Miasta.....	1,3	1,1	1,6	-0,2	-1,1	1,0	1,4
Wieś.....	-0,4	-1,9	1,1	-3,5	-5,6	-4,7	0,0

Natomiast analizując przyrost naturalny w powiatach wchodzących w skład polsko-ukraińskiej strefy przygranicznej należy zauważyć, że w ponad 83% podkarpackich powiatów zanotowano dodatni przyrost naturalny, podczas gdy

w lubelskich powiatach było to tylko 23%, w lwowskich 11,8%, natomiast we wszystkich powiatach wołyńskich i zakarpaccich przyrost naturalny był ujemny.

Struktura mieszkańców omawianych powiatów polsko-ukraińskich pod względem ekonomicznych grup wieku, jest zbliżona do struktur wojewódzkich – 21% stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym, 60% – w wieku produkcyjnym, a 19% osoby w wieku poprodukcyjnym. Należy jednocześnie zauważyć, że w polskich powiatach odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym jest o 3 punkty procentowe większy niż w powiatach ukraińskich, również po polskiej stronie udział osób wieku produkcyjnym jest większy o 2 punkty procentowe. Natomiast w powiatach po stronie ukraińskiej udział osób wieku poprodukcyjnym znacznie przewyższa (o 6 punktów procentowych) analogiczny wskaźnik dla strony polskiej.

Taka sytuacja ma swoje odzwierciedlenie w tzw. wskaźniku obciążenia demograficznego, czyli w liczbie ludności w wieku nieprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym. Wskaźnik ten dla polskich powiatów wyniósł 62, natomiast dla powiatów ukraińskich 70.

Narodowość ukraińska

Wyniki Narodowego Spisu Ludności i Mieszkań w 2002 roku wykazały, że wśród narodowości, jakie były wymienione w odpowiedziach osób spisywanych w województwie podkarpackim i lubelskim, narodowość ukraińską zadeklarowało - 3965 osób, w tym na Podkarpaciu - 3271 osób, natomiast na Lubelszczyźnie - 694 osoby.

Pracujący

W końcu 2006 r. liczba pracujących w województwach podkarpackim oraz lubelskim wyniosła 1171,9 tys. osób, tj. 11,6% ogółu pracujących w kraju. Struktura pracujących w tych województwach jest odmienna niż w Polsce. Charakteryzuje się większym udziałem pracujących w rolnictwie - 37,2% (w kraju - 21,0%), natomiast niższym w pozostałych rodzajach działalności. Wśród pracujących poza rolnictwem, największy odsetek stanowili pracujący w przemyśle i budownictwie - 23%.

W powiatach wchodzących w skład polskiej strefy przygranicznej struktura pracujących jest jeszcze bardziej zróżnicowana. Odsetek pracujących w rolnictwie wynosi 49,2% (tj. o 12 punktów procentowych więcej niż w województwach

podkarpackim i lubelskim łącznie i o 28,2 punktu procentowego więcej niż w Polsce), w przemyśle i budownictwie oraz w usługach nierynkowych po 18,7%, natomiast w usługach rynkowych tylko 13,4%.

Do powiatów, w których odsetek osób pracujących w przemyśle i budownictwie jest największy należą: sanocki – 40,7% (woj. podkarpackie) oraz świdnicki – 37,7% (woj. lubelskie). Zaś najmniejszym udziałem charakteryzują się powiaty zlokalizowane wokół dużych miast: chełmski – 5,7% (woj. lubelskie) oraz przemyski – 7,1% (woj. podkarpackie).

W 2006 roku w polskich województwach graniczących z Ukrainą wydano 264 pozwolenia na pracę obywatelom ukraińskim, w tym na Podkarpaciu 140 oraz na Lubelszczyźnie 124.

Bezrobotni

W pięciu województwach pogranicza polsko-ukraińskiego w 2006 r. zarejestrowane były 380863 osoby bezrobotne. W tym, w powiatach wchodzących w skład polsko-ukraińskiej strefy przygranicznej było zarejestrowanych 165350 osób tj. 43,4% ogółu bezrobotnych omawianych województw. Udział liczby bezrobotnych zarejestrowanych w powiatach wchodzących w skład polskiej strefy przygranicznej w stosunku do łącznej liczby zarejestrowanych bezrobotnych w polskich województwach graniczących z Ukrainą wyniósł 49,2%, natomiast analogiczny wskaźnik dla strony ukraińskiej wyniósł 25,6%.

Należy podkreślić, że polskie powiaty strefy przygranicznej charakteryzują się wysoką (dwucyfrową) stopą bezrobocia rejestrowanego wobec stosunkowo niskiej (z jednym wyjątkiem - jednocyfrowej) stopy bezrobocia rejestrowanego w powiatach ukraińskich. Wynikać to może nie tyle z faktu, że na Ukrainie bezrobocie jest niższe, co z różnic w metodologii kwalifikowania osób jako bezrobotne w obydwu krajach.

Najwyższa stopa bezrobocia wśród polskich powiatów występuje w powiatach bieszczadzkim i brzozowskim (odpowiednio 27,1% i 25,6% w 2006 r.) natomiast po stronie ukraińskiej najwyższą stopę bezrobocia zanotowano w powiecie Wołowiec i Wielkie Berezne (odpowiednio 14,0% i 9,7%). Powiatami charakteryzującymi się najniższą stopą bezrobocia rejestrowanego były biłgorajski i krasnostawski (odpowiednio 12,2% i 14,4% w 2006 r.) po stronie polskiej oraz miasto na prawach

powiatu (rejonu) Czerwonograd i powiat (rejon) Sokal na Ukrainie (odpowiednio 1,1% i 1,6%).

Ruch graniczny

Na granicy Polski z Ukrainą znajdują się przejścia graniczne w: Korczowej, Krościenku, Medyce, Przemyślu, Werchracie, Dorohusku, Hrubieszowie, Zosinie i Hrebennym.

Według danych Straży Granicznej w 2007 roku na wszystkich przejściach na granicy polsko-ukraińskiej dokonano ponad 19,2 mln odpraw osób wjeżdżających do Polski lub wyjeżdżających z Polski, z tego ponad 59% (powyżej 11 mln) odpraw przypadło na przejścia graniczne znajdujące się w województwie podkarpackim. Najbardziej uczęszczanymi przejściami były Medyka (podkarpackie) i Dorohusk (lubelskie), gdzie granicę przekroczyło odpowiednio 6,3 mln osób i 3,6 mln osób. W porównaniu z 2006 rokiem ruch osób na granicy Polski z Ukrainą spadł o ok. 6,7%.

Ruch graniczny środków transportu drogowego na granicy z Ukrainą w 2007 roku wyniósł ponad 6,2 mln pojazdów i w porównaniu do ubiegłego roku wzrost o 0,8%. Najliczniejszą grupą pojazdów, które przekraczały granicę były samochody osobowe – 87,5%, następnie ciężarowe – 11,1% zaś najmniejszą grupą pojazdów były autobusy - 1,4%. W porównaniu do 2006 roku odnotowano duży wzrost liczby odpraw samochodów ciężarowych – o 14,5%. Natomiast ruch samochodów osobowych na tym odcinku granicy spadł o 0,7%.

Ruch graniczny samochodów osobowych według przejść granicznych z Ukrainą w 2007 r.

Wyszczególnienie	Samochody osobowe				
	razem	polskie		obce	
		przyjazdy	wyjazdy	przyjazdy	wyjazdy
Dorohusk	1212762	283721	286418	315911	326712
Hrebennie	1019117	260153	247903	255334	255727
Korczowa	997645	137034	136897	371455	352259
Krościenko	827040	338462	334353	96880	57345
Medyka	705705	142805	158816	181177	222907
Zosin	668911	220143	224145	109925	114698

Źródło: Komenda Główna Straży Granicznej.

W ogólnej liczbie osób przekraczających granicę polsko-ukraińską w 2007 r. większy jest udział cudzoziemców (51,6%) niż Polaków (48,4%). Liczba przyjazdów do Polski stanowiła 50,5% ruchu granicznego, natomiast wyjazdy 49,5%.

Ruch graniczny osób według przejść granicznych z Ukrainą w 2007 r.

Wyszczególnienie	Ruch graniczny osób				
	razem	obywatele RP		cudzoziemcy	
		przyjazdy	wyjazdy	przyjazdy	wyjazdy
Dorohusk	3387317	753014	761150	917225	955928
Hrebenne	2562824	560116	525559	737940	739209
Korczoza	2623034	307657	301675	1055936	957766
Krościenko	105726	14728	14473	47964	28561
Medyka	6266902	1574442	1529923	1523760	1638777
Zosin	1680903	583430	594504	256596	246373

Źródło: Komenda Główna Straży Granicznej.

Miejsca noclegowe w obiektach turystycznych

W 2006 r. udział miejsc noclegowych w obiektach turystycznych zlokalizowanych na terenie powiatów wchodzących w skład polsko-ukraińskiej strefy przygranicznej w stosunku do wszystkich miejsc noclegowych w obiektach turystycznych znajdujących się w pięciu przygranicznych województwach był największy w ośrodkach wczasowych (87%), następnie w schroniskach młodzieżowych oraz zakładach uzdrowiskowych (po około 71%). Najmniejszy odsetek zanotowano w hotelach i motelach – niecałe 29%.

Liczba miejsc noclegowych w obiektach turystycznych w 2006 roku

WYSZCZEGÓLNIENIE	Miejsca noclegowe w:				
	hotelach i motelach	schroniskach młodzieżowych	ośrodkach wczasowych	kempingach i polach biwakowych	zakładach uzdrowiskowych
<i>Województwa przygraniczne</i>	18206	4922	8502	5275	34253
Strona polska	7305	2551	5953	2747	1853
Strona ukraińska	10901	2371	2549	2528	32400
<i>Powiaty przygraniczne</i>	5208	3521	7400	3160	24358
Strona polska	2223	1954	5690	2252	950
Strona ukraińska	2985	1567	1710	908	23408

Największą liczbą miejsc noclegowych w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania zlokalizowanych w polsko-ukraińskiej strefie przygranicznej charakteryzowały się następujące powiaty: Truskawiec – 15432 miejsca noclegowe (m. na prawach rejonu w obwodzie lwowskim); Szack – 3350 miejsc noclegowych (obwód wołyński), włodawski – 2681 (woj. lubelskie), Skole – 2670 (obwód lwowski). Warto zwrócić uwagę, że w mieście na prawach rejonu Truskawiec ponad 92% wszystkich miejsc noclegowych znajduje się w zakładach uzdrowiskowych, które jednocześnie stanowią ponad 58% wszystkich miejsc noclegowych w zakładach uzdrowiskowych na opisywanym obszarze.

Powiaty: hrubieszowski (woj. lubelskie), Kamionka (obwód lwowski) oraz Łokacze i Włodzimierz Wołyński (obwód wołyński) nie dysponują żadnymi miejscami noclegowymi w obiektach turystycznych.

Targowiska

W 2006 r. w powiatach wchodzących w skład polskiej strefy przygranicznej z Ukrainą funkcjonowało 165 targowisk stałych (105 w powiatach województwa lubelskiego oraz 60 podkarpackiego) o łącznej powierzchni 698 tys. m². Stanowiło to łącznie ok. 53% ogólnej liczby targowisk w województwie lubelskim i podkarpackim oraz 46% ich powierzchni.

Na terenie tych targowisk działało ponad 3,4 tys. stałych punktów sprzedaży drobnodetalicznej, co stanowiło ponad 39,4% stałych punktów sprzedaży w tych województwach.

Największa liczba targowisk zlokalizowana była w powiatach województwa lubelskiego: zamojskim oraz bialskim – odpowiednio 16 i 15, natomiast w województwie podkarpackim najwięcej targowisk było w powiecie sanockim (8) i leżajskim (7). Warto zauważyć, że najmniej targowisk (1) znajdowało się na terenie powiatu bieszczadzkiego (woj. podkarpackie).

Rola pogranicza w gospodarce Polski i Ukrainy

Pozycja pogranicza polsko-ukraińskiego w gospodarce obydwu krajów jest stosunkowo niska. Powiaty i województwa tej strefy przygranicznej należą do słabiej rozwiniętych gospodarczo regionów, o czym świadczą choćby przedstawione w poniższym zestawieniu dane.

Udział województw obszaru pogranicza w wybranych dziedzinach gospodarki Polski i Ukrainy w %

Lata	Strona polska			Strona ukraińska			
	ogółem	lubelskie	podkarpackie	ogółem	lwowskie	wołyńskie	zakarpackie
Podmioty gospodarki narodowej							
2000	8,2	4,2	4,0	9,0	5,4	1,6	1,9
2006	8,0	4,1	3,9	8,3	5,1	1,5	1,7
Nakłady inwestycyjne							
2000	5,9	3,0	2,9	7,1	4,5	1,2	1,4
2006	7,2	3,2	3,9	7,8	4,7	1,5	1,6
Produkt krajowy brutto							
2000	8,0	4,0	4,0	7,4*	4,2*	1,6*	1,6*
2005	7,7	3,9	3,8	6,9	3,9	1,5	1,5

* Udziały w wartości dodanej brutto.

Niepokoić może fakt, że na przestrzeni kilku ostatnich lat rola województw, a tym samym i powiatów przygranicznych nadal spada. Stwierdzić to można na podstawie porównania z danymi z 2000 roku. Udział województw obszaru pogranicza w danych krajowych obniżył się zarówno pod względem udziału w ilości zarejestrowanych podmiotów, jak również pod względem udziału poszczególnych województw w wartości produktu krajowego brutto.

II. WYBRANE ASPEKTY SPOŁECZNO-GOSPODARCZE NA POGRANICZU POLSKO-UKRAIŃSKIM⁷

2.1. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Stan i struktura ludności

W końcu 2007 r. liczba ludności w gminach województwa podkarpackiego i lubelskiego wchodzących w skład strefy przygranicznej z Ukrainą wyniosła 1 262 238 osób co stanowiło 3,3% ludności Polski oraz 29,6% mieszkańców województw podkarpackiego i lubelskiego.

Obszar przygraniczny jest słabo zurbanizowany, ponieważ zaledwie 31,0% ludności mieszkało w miastach, podczas gdy omawiany wskaźnik urbanizacji dla województw podkarpackiego i lubelskiego łącznie wynosił 43,6%, natomiast dla kraju osiągnął wartość 61,2%. Warto zaznaczyć, że odsetek ludności miejskiej w gminach przygranicznych województwa podkarpackiego wyniósł 35,3% i był o 8,8 punktu procentowego wyższy niż w gminach przygranicznych województwa lubelskiego (26,5%).

Kobiety stanowiły 51,0% ogółu populacji obszarów przygranicznych, a współczynnik feminizacji (liczba kobiet na 100 mężczyzn) wyniósł 104, wśród ludności miejskiej 111 zaś na terenach wiejskich 101. Należy podkreślić, że w miastach występowała zdecydowana przewaga liczebna kobiet, na wsi zaś można mówić o równowadze liczebnej płci. Najwyższy współczynnik feminizacji wśród gmin należących do polskiej strefy przygranicznej odnotowano w miastach Jarosław – 115 i Przemyśl – 113 (woj. podkarpackie) oraz w gminie Gorzków – 113 i w mieście Chełm – 112 (woj. lubelskie). Najniższy zaś wystąpił w gminach Cisna – 91, Lutowiska i Narol – po 93 (woj. podkarpackie).

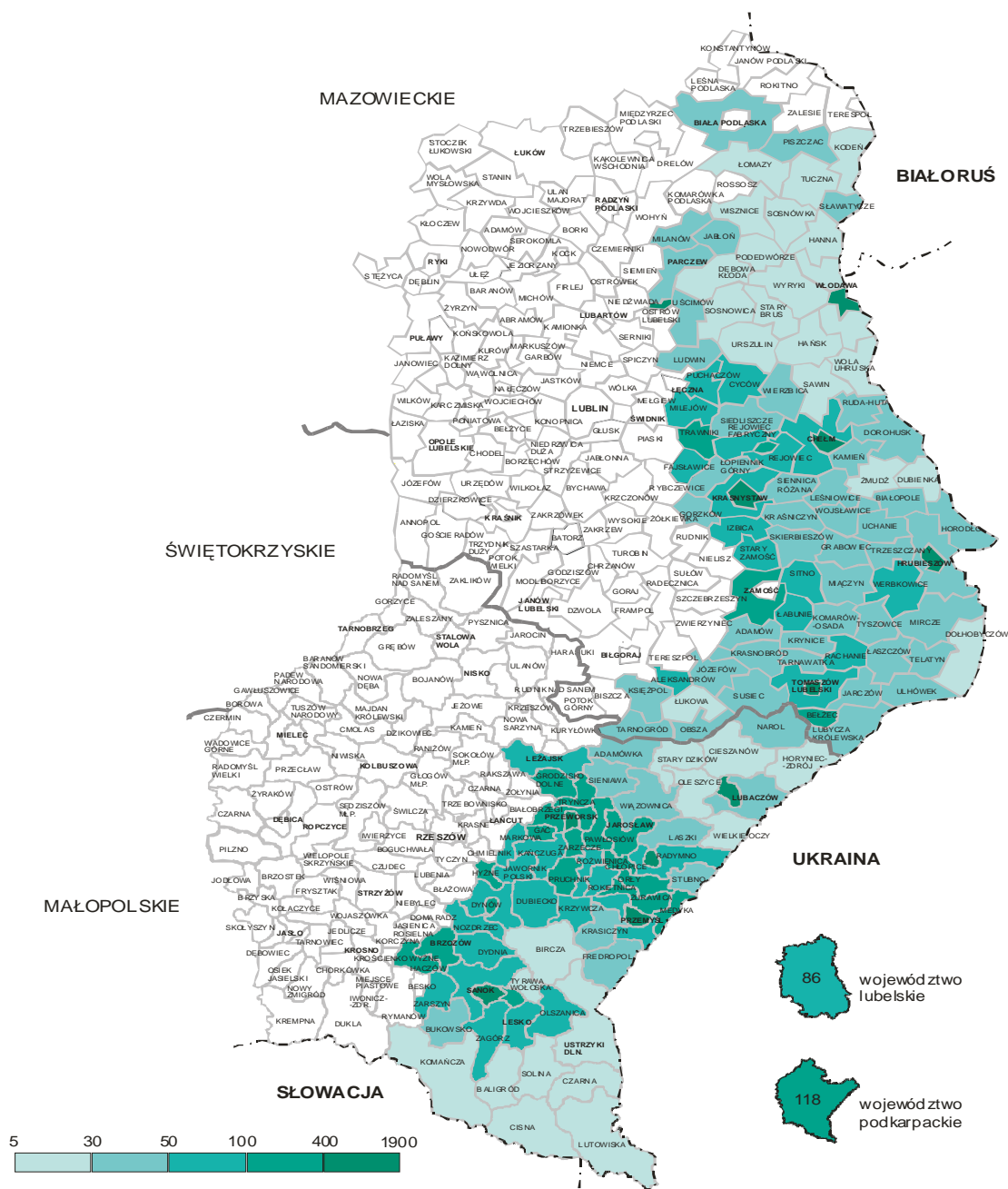
Średnia gęstość zaludnienia w gminach przygranicznych była stosunkowo niska i wyniosła 63 osoby na 1 km² wobec 99 w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie, podczas gdy w kraju średnia gęstość zaludnienia wyniosła 122

⁷ Delimitacja poszczególnych jednostek administracyjnych została wyznaczona przez Urząd Statystyczny w Rzeszowie na podstawie definicji "strefy przygranicznej" zawartej w Rozporządzeniu (WE) nr 1931/2006 z dnia 20 grudnia 2006 r., przy założeniu, że najmniejszą jednostką administracyjną jest gmina.

osoby na 1 km². Wskaźnik ten wykazuje znaczne zróżnicowanie przestrzenne wśród omawianych gmin, od najwyższego w miastach Chełm i Przemyśl – odpowiednio 1921 i 1528 osób na 1 km² do najniższego w gminach Lutowiska i Cisna – odpowiednio 5 i 6 osób na 1 km².

Gminy przygraniczne województwa podkarpackiego charakteryzowały się większą liczbą ludności w przeliczeniu na 1 km² (76 osób) niż gminy przygraniczne województwa lubelskiego (53 osoby na 1 km²).

Ludność na 1 km² w 2007 r.

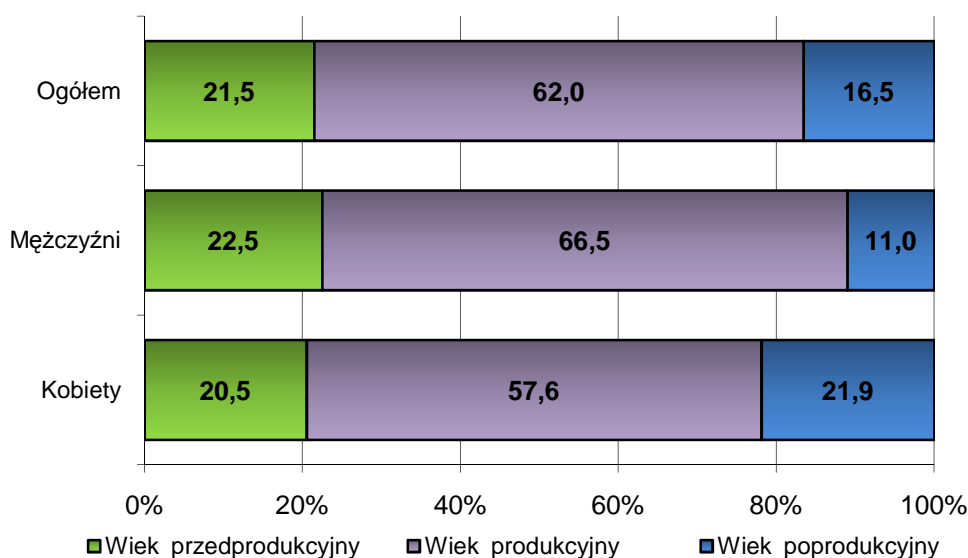

Wiek środkowy (mediana) ludności zamieszkującej polską strefę graniczącą z Ukrainą w 2007 r. wyniósł 36,4 lat i był niższy niż w Polsce (37,3 lat), co oznacza, że mieszkańcy gmin przygranicznych są statystycznie stosunkowo młodzi.

Klasyfikacja wieku ludności według kryteriów społeczno-ekonomicznych pozwala wyróżnić trzy grupy wiekowe: wiek przedprodukcyjny (0-17 lat), produkcyjny (18-59 lat kobiety, 18-64 lata mężczyźni) i poprodukcyjny (60 lat i więcej kobiety, 65 lat i więcej mężczyźni).

W 2007 roku populacja dzieci i młodzieży w wieku do 17 lat w polskiej strefie przygranicznej liczyła 271,4 tys. osób, co stanowiło 21,5% ogółu ludności. W porównaniu do Polski udział ludności w wieku przedprodukcyjnym na omawianym obszarze był o 1,9 punktu procentowego wyższy. Grupa osób w wieku produkcyjnym wyniosła 782,1 tys., czyli 62,0% ogółu ludności i było to o 2,4 punktu procentowego mniej niż w kraju. Ponieważ ludność w wieku produkcyjnym jest istotnym elementem siły produkcyjnej społeczeństwa, dlatego duże znaczenie odgrywa struktura tej grupy. Młode generacje wstępujące w wiek produkcyjny i najstarsze – wychodzące z tej grupy wieku – zmieniają relacje pomiędzy liczbą osób w tzw. wieku mobilnym (18-44 lata) i wieku niemobilnym (45-64 lata mężczyźni i 45-59 lat kobiety). W 2007 roku polskie gminy należące do strefy przygranicznej liczyły 495,8 tys. osób w wieku mobilnym, tj. 63,4% ogółu ludności w wieku produkcyjnym. Natomiast liczba ludności w wieku niemobilnym wyniosła 286,4 tys. osób, co stanowiło 36,6% populacji w wieku produkcyjnym. W wieku poprodukcyjnym na terenie omawianych gmin było 208,7 tys. osób, czyli 16,5% ogółu populacji (w kraju 16,0%).

Struktura ludności zamieszkującej polską strefę graniczącą z Ukrainą według ekonomicznych grup wieku w 2007 r.

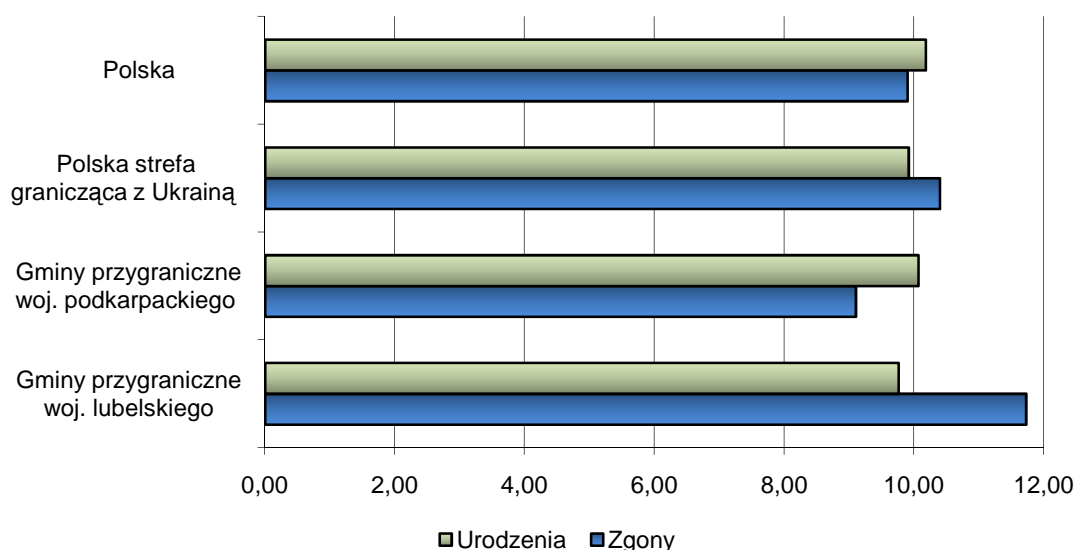
Liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym (przed i poprodukcyjnym) przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2007 r. w omawianych gminach obydwu województw wyniosła 61,4%, przy czym w gminach województwa podkarpackiego – 59,8%, w gminach województwa lubelskiego – 63,0%, natomiast w Polsce – 55,3%.

Urodzenia i zgony

Ruch naturalny ludności to proces demograficzny mający decydujący wpływ na tempo przyrostu ludności. W 2007 r. w gminach polskiej strefy graniczącej z Ukrainą urodziło się 12 675 dzieci, przy czym chłopców urodziło się o 3,8 punktu procentowego więcej niż dziewczynki. Współczynnik urodzeń żywych na charakteryzowanym obszarze wyniósł 9,9‰.

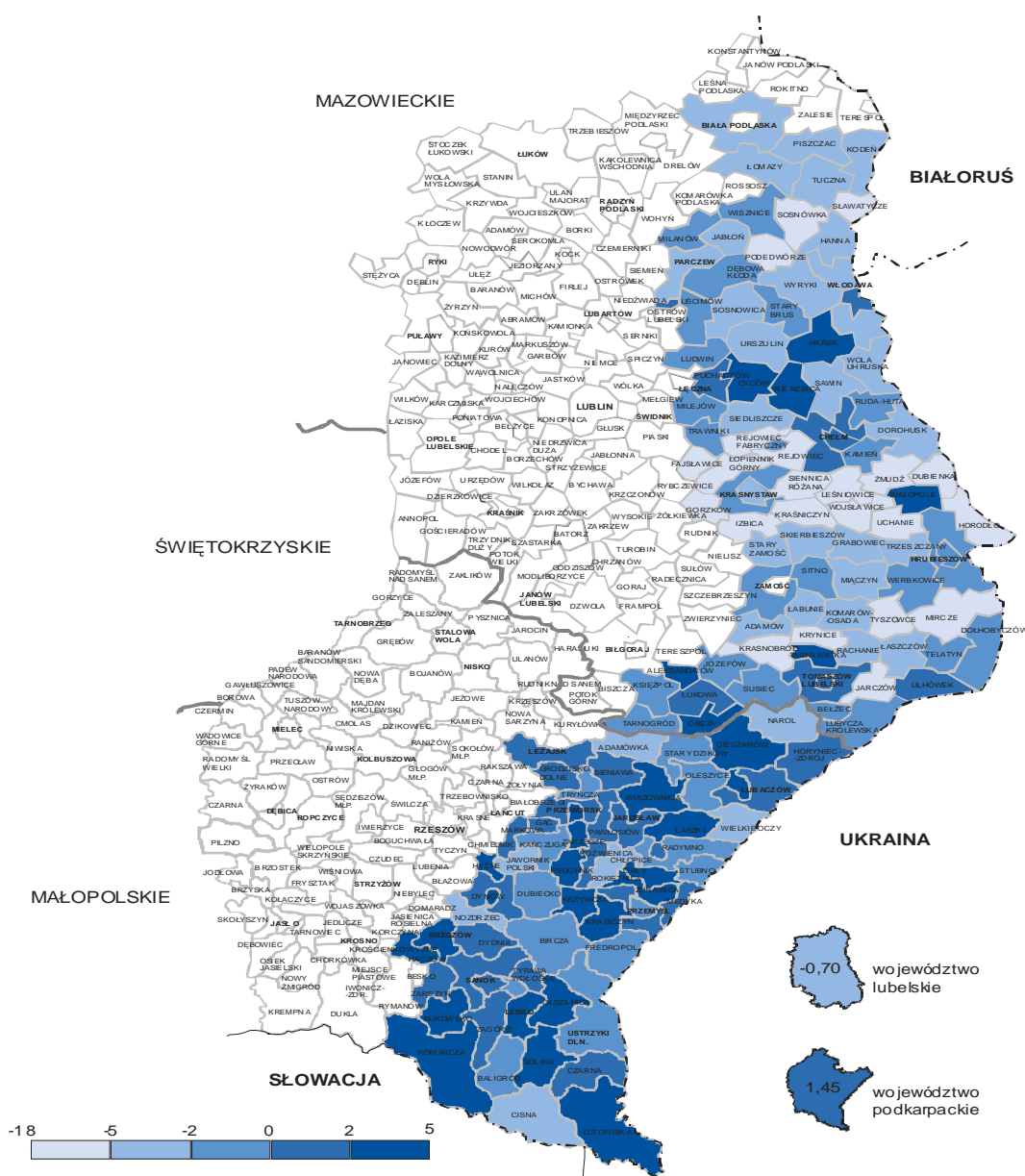
Na terenie gmin województwa podkarpackiego i lubelskiego wchodzących w skład strefy przygranicznej z Ukrainą w 2007 r. zmarło 13 291 osób. Współczynnik umieralności wyniósł 10,4‰, co oznacza, że na 1000 ludności przypadało 10,4 zgonów. Współczynnik ten był niższy w gminach przygranicznych województwa podkarpackiego, gdzie osiągnął wartość 9,1‰, natomiast w gminach przygranicznych z terenu województwa lubelskiego wyniósł on 11,7‰. Wśród zmarłych z obszaru gmin strefy graniczącej z Ukrainą przeważali mężczyźni, którzy w 2007 r. stanowili 54,5% zmarłych (w kraju 53,6%). W 2007 r. zarejestrowano 79 zgonów niemowląt (dzieci poniżej 1 roku życia). Na 1000 urodzeń żywych przypadało ponad 6 zgonów niemowląt. W kraju współczynnik ten kształtował się na zbliżonym poziomie.

Urodzenia i zgony na 1000 ludności w 2007 r.

W 2007 r. na obszarze omawianych gmin liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń i różnica ta wyniosła 616 osób. Przyrost naturalny w województwie podkarpackim był dodatni i wyniósł 624 osoby (w przeliczeniu na 1000 ludności 1,0), W gminach z terenu województwa lubelskiego przyrost naturalny był ujemny i wyniósł -1240 osób (na 1000 ludności -2,0). Ujemny przyrost naturalny odnotowano w 56% wszystkich omawianych gmin, z czego najniższym wskaźnikiem przyrostu naturalnego na 1000 ludności charakteryzowały się gminy woj. lubelskiego: Podedwórze (-18,2‰) oraz Kraśniczyn (-15,0‰). Gminami, w których wskaźnik ten osiągnął najwyższe wartości były gmina Aleksandrów (5,2‰) w województwie lubelskim oraz miasto Sieniawa (5,1‰) w województwie podkarpackim.

Przyrost naturalny na 1000 ludności w 2007 r.

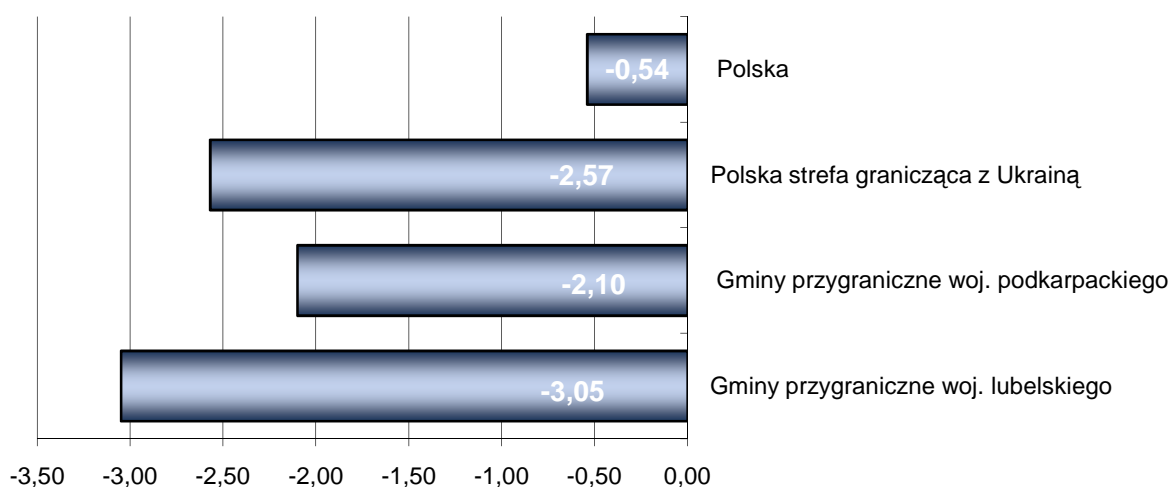
Małżeństwa

W gminach województwa podkarpackiego i lubelskiego wchodzących w skład strefy przygranicznej z Ukrainą w 2007 roku zawarto 8 697 związków małżeńskich. Na 1000 ludności przypadało 6,8 nowo zawartych małżeństw (w kraju 6,5). Wskaźnik ten osiągnął wyższą wartość w gminach przygranicznych z terenu województwa lubelskiego (7,0), niż z Podkarpacia (6,6).

Migracje

Drugim, obok przyrostu naturalnego, czynnikiem mającym istotny wpływ na stan zaludnienia są migracje ludności. W 2007 r. w wyniku migracji liczba ludności z terenu gmin strefy graniczącej z Ukrainą zmniejszyła się o 3 285 osób, co w przeliczeniu na 1000 mieszkańców tego obszaru wynosi minus 2,6. Oznacza to, że liczba osób wymeldowanych z pobytu stałego w ciągu roku przekroczyła liczbę osób zameldowanych na pobyt stały w tym okresie. W omawianych gminach liczba osób wymeldowanych z pobytu stałego wyniosła 19,4 tys. osób, w tym 758 osób z powodu wyjazdu za granicę. Należy zwrócić uwagę, że z terenu gmin strefy przygranicznej częściej wymeldowywały się kobiety (52,7%), jednak za granicę na pobyt stały wyjechało zdecydowanie więcej mężczyzn (76,5%). W 2007 r. na omawianym obszarze zameldowało się na pobyt stały 16,1 tys. osób, z czego 404 osoby przybyły z zagranicy.

Saldo migracji stałej w 2007 r.

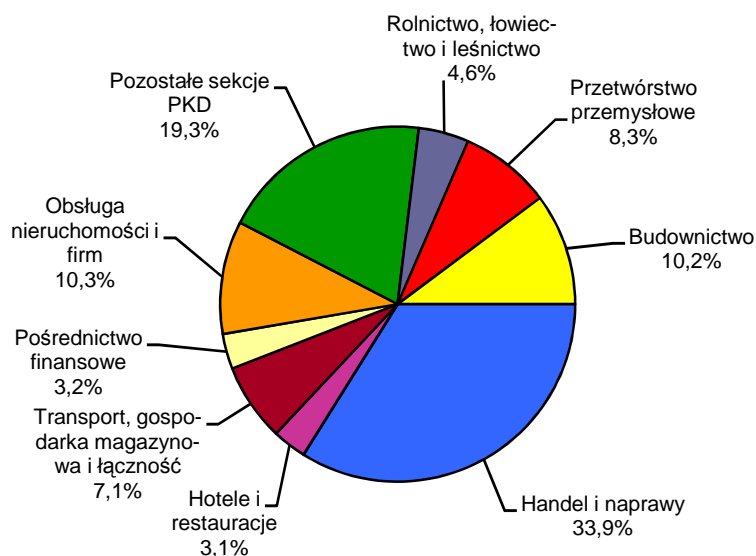

2.2. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ ZAREJESTROWANE W REJESTRZE REGON

W końcu 2007 roku liczba podmiotów gospodarki narodowej w województwie podkarpackim i lubelskim (stan w końcu grudnia; bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne) wyniosła 293,6 tys., z czego w województwie podkarpackim zarejestrowanych było 142,1 tys. podmiotów, natomiast w województwie lubelskim 151,5 tys. Udział podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w podkarpackim i lubelskim rejestrze REGON stanowił 8% wszystkich podmiotów zarejestrowanych w kraju. Na podmioty z terenu województwa podkarpackiego przypadało 3,9%, natomiast lubelskiego 4,1% ogólnej liczby jednostek. Podmioty gospodarki narodowej, których siedziba zlokalizowana była na terenie przygranicznych gmin województw podkarpackiego i lubelskiego stanowiły zaledwie 2% podmiotów zarejestrowanych w kraju.

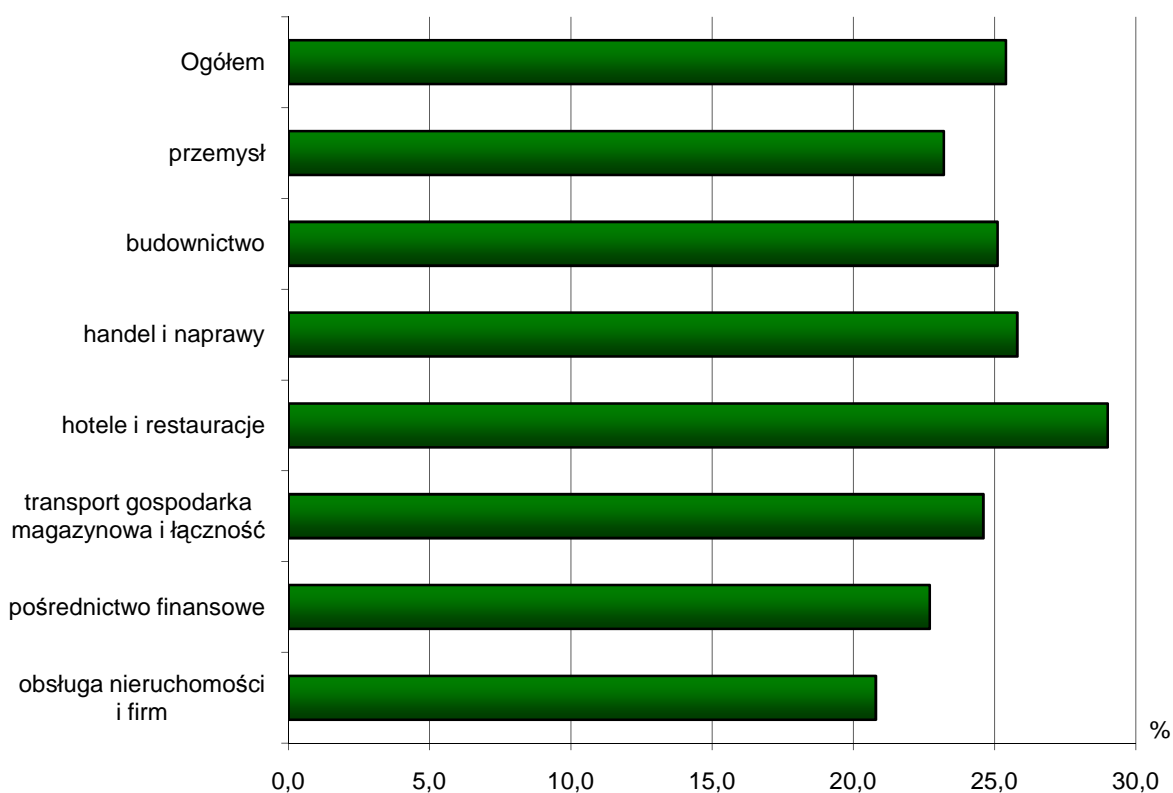
W końcu marca 2008 roku w podkarpackim i lubelskim rejestrze REGON zarejestrowanych było 293521 podmiotów gospodarczych, z których 151551 (51,6%) miało swoją siedzibę na terenie województwa lubelskiego, a 141970 (48,4%) na Podkarpaciu. Na terenie gmin przygranicznych zlokalizowanych było 74535 jednostek co stanowiło 25,4% wszystkich podmiotów obu województw. W przygranicznych gminach z terenu województwa podkarpackiego znajdowało się 39673 podmioty i było ich o prawie 5 tys. więcej niż w przygranicznych gminach zlokalizowanych na terenie województwa lubelskiego (34862 podmioty).

Struktura podmiotów gospodarki narodowej według sekcji PKD z terenów gmin przygranicznych województw podkarpackiego i lubelskiego

Analizując liczbę podmiotów według rodzaju prowadzonej działalności zarówno w województwach podkarpackim i lubelskim, jak i w przygranicznych gminach zauważyć można, iż zdecydowanie dominują podmioty gospodarcze należące do sekcji handel i naprawy. W końcu marca 2008 r. w obu województwach w tej sekcji zarejestrowanych było 97,7 tys. jednostek (33,3% ogółu podmiotów), zaś w przygranicznych gminach 25,2 tys. tj. 33,9%. Kolejnymi rodzajami działalności, które skupiają największą liczbę podmiotów są: obsługa nieruchomości i firm 37,0 tys. podmiotów (12,6%) w województwach, natomiast w przygranicznych gminach 7,7 tys. jednostek (10,3%) oraz budownictwo 30,3 tys. podmiotów (10,3%) w województwach, w przygranicznych gminach 7,6 tys. jednostek (10,2%). Przedsiębiorstwa przemysłowe w liczbie 27,7 tys. stanowią 9,4% ogółu podmiotów, a w gminach przygranicznych obu województw znajduje się ich 6,4 tys. czyli 8,6% wszystkich podmiotów zlokalizowanych na terenie tych gmin.

Udział podmiotów zlokalizowanych na terenie gmin przygranicznych w ogólnej liczbie podmiotów danej sekcji województw podkarpackiego i lubelskiego

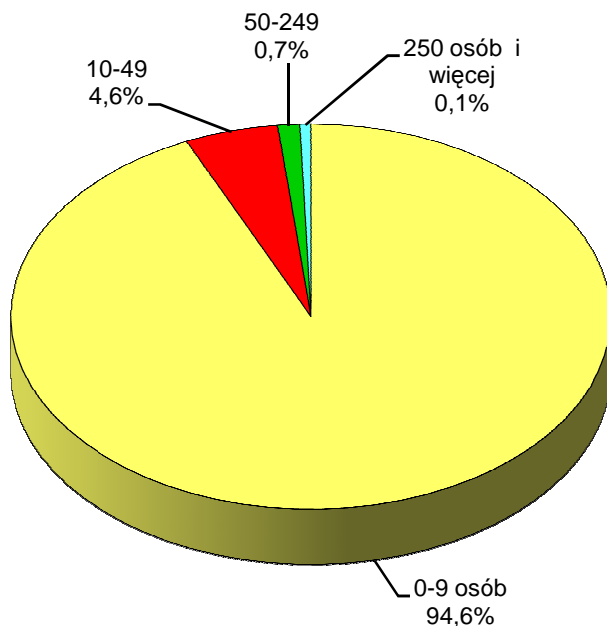

Biorąc pod uwagę liczbę pracujących, zarówno w województwach podkarpackim i lubelskim, jak również w przygranicznych gminach, zdecydowanie przeważały przedsiębiorstwa małe, o deklarowanej liczbie pracujących do 9 osób.

W końcu marca 2008 r. ich liczba w województwach podkarpackim i lubelskim wyniosła 278,6 tys., co stanowiło 94,9% ogółu podmiotów, natomiast w gminach przygranicznych było ich 70,5 tys., tj. 94,6%.

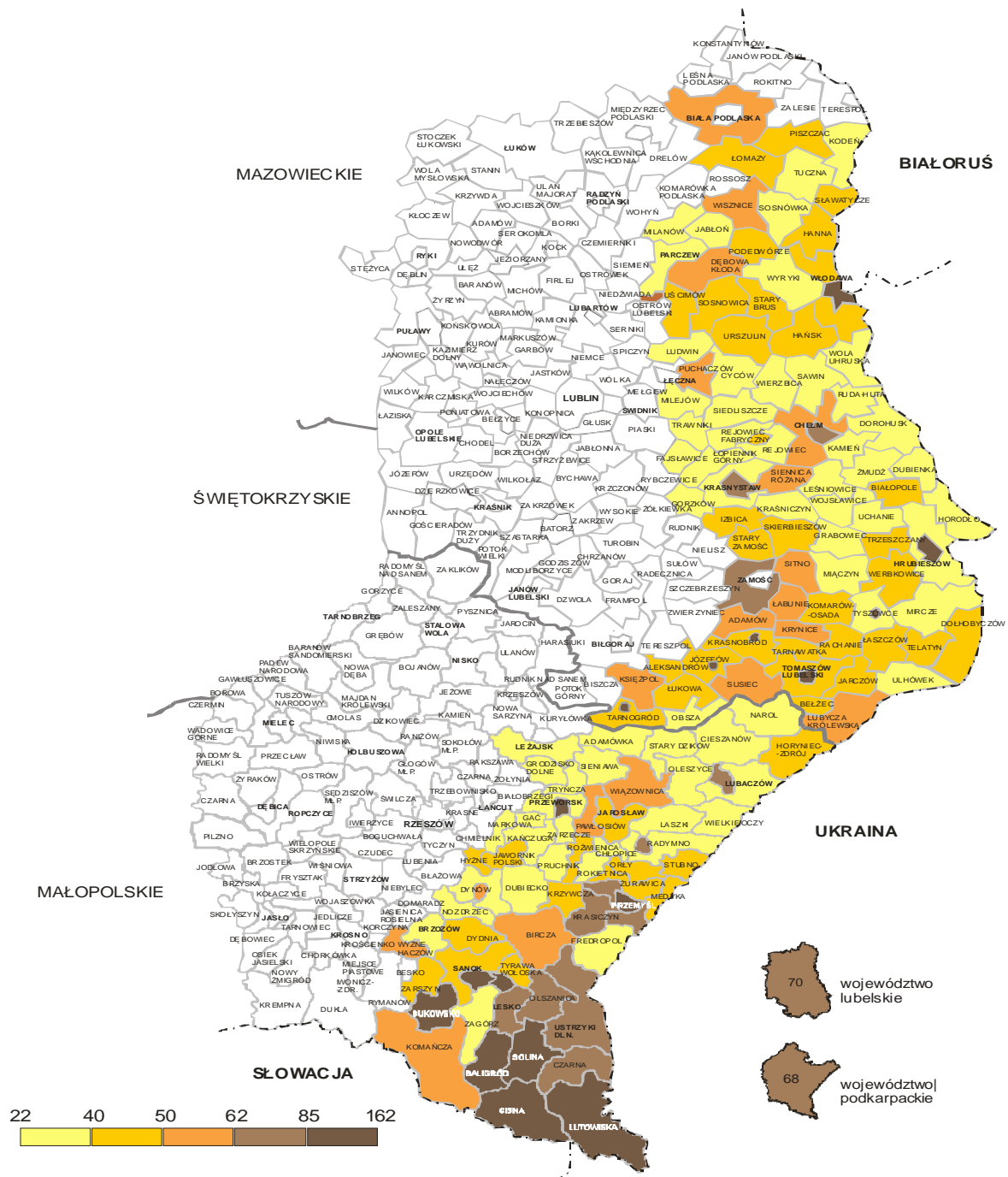
W województwach podkarpackim i lubelskim podmiotów o liczbie pracujących 10-49 osób zarejestrowanych było 12,3 tys., czyli 4,2% ogółu jednostek, oraz 3,4 tys. (4,6%) w przygranicznych gminach. Podmiotów o liczbie pracujących od 50-249 osób zarejestrowanych na terenie województw graniczących z Ukrainą było 2,3 tys. tj. 0,8%, a w przygranicznych gminach odpowiednio 0,5 tys. (0,7%). Największe podmioty tzn. o liczbie pracujących 250 osób i więcej zarówno w omawianych województwach, jak i gminach stanowiły zaledwie 0,1% wszystkich zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej.

Struktura podmiotów gospodarki narodowej według liczby pracujących z terenów gmin przygranicznych województw podkarpackiego i lubelskiego

W przekroju terytorialnym pod względem liczby podmiotów dominowały miasta. Największa liczba podmiotów znajdowała się na terenie miasta Przemyśl – 6248 zarejestrowanych podmiotów, na kolejnych miejscach uplasowały się miasta: Chełm – 5404 i Jarosław – 4481. Z kolei najmniejsza liczba podmiotów gospodarczych zlokalizowana była na terenie gmin: Podedwórze – zaledwie 80, Tyrawa Wołoska – 83 oraz Sosnówka – 90.

Liczba podmiotów przypadających na 1000 ludności w gminach przygranicznych

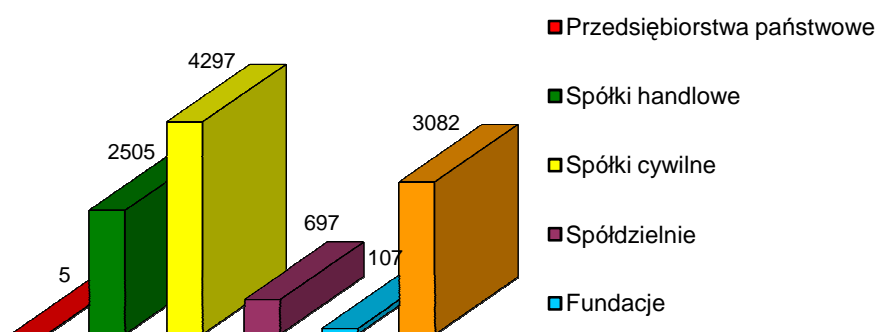
Wskaźnik liczby podmiotów przypadających na 1000 ludności w województwach podkarpackim i lubelskim wyniósł 69, natomiast w gminach przygranicznych 59. W gminach przygranicznych województwa lubelskiego na 1000 ludności przypadało 56 podmiotów, zaś podkarpackiego 62. Największym natężeniem tego wskaźnika charakteryzowały się: gmina Lutowiska – 162, miasto Tomaszów Lubelski – 152 oraz gmina Cisna – 150, zaś najmniejszym gminy:

Sieniawa – 22, Gać – 25 oraz Ruda-Huta – 26. Warto zwrócić uwagę na bardzo duże zróżnicowanie tego wskaźnika, bowiem w gminie Lutowiska liczba podmiotów przypadająca na 1000 ludności była ponad 7-krotnie wyższa niż w gminie Sieniawa.

Na charakteryzowanym obszarze zdecydowaną większość podmiotów gospodarki narodowej skupia sektor prywatny. W końcu marca 2008 r. w województwach podkarpackim i lubelskim sektor prywatny obejmował 281,2 tys. jednostek, czyli 95,8% ogółu zarejestrowanych podmiotów, w gminach przygranicznych wskaźnik ten był nieco niższy (o 1 punkt procentowy) i wyniósł 94,8% - 70,7 tys. podmiotów. Natomiast sektor publiczny obejmował 12,3 tys. podmiotów (4,2%), a w gminach przygranicznych 3,9 tys. (5,2%).

W końcu marca 2008 r. podkarpacki i lubelski rejestr REGON obejmował 67,3 tys. osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej (17,2 tys. w przygranicznych gminach). Wśród nich było 14,2 tys. spółek handlowych, tj. 4,9% ogółu podmiotów, w tym liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego wyniosła 1,8 tys. (0,6% ogółu jednostek). Spółki cywilne (w liczbie 20,1 tys.) stanowiły 58,1% ogółu spółek w województwach podkarpackim i lubelskim, a w gminach przygranicznych (4,3 tys.) – 62,2%.

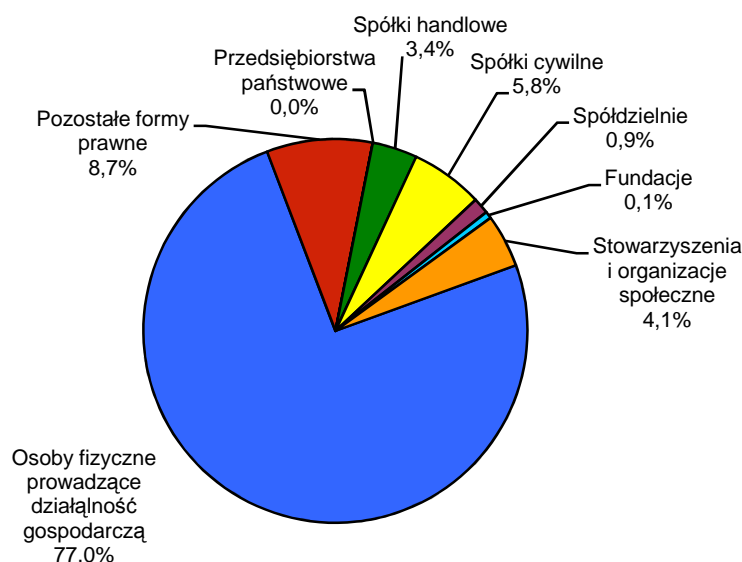
Podmioty gospodarki narodowej według wybranych form prawnych z terenów gmin przygranicznych województw podkarpackiego i lubelskiego

W strukturze spółek handlowych według form prawnych przeważały spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – 76,8% ogółu spółek w województwach podkarpackim i lubelskim (w gminach przygranicznych 76,2%). W dalszej kolejności uplasowały się spółki jawne: 17,7% w województwach (20,0% w gminach przygranicznych), akcyjne (odpowiednio 3,5% i 2,5%), partnerskie (1,2% i 0,9%), komandytowe (0,7% oraz 0,4%). W województwach podkarpackim i lubelskim

zlokalizowanych było również 7 spółek komandytowo-akcyjnych, z czego żadna nie występowała na terenie przygranicznych gmin.

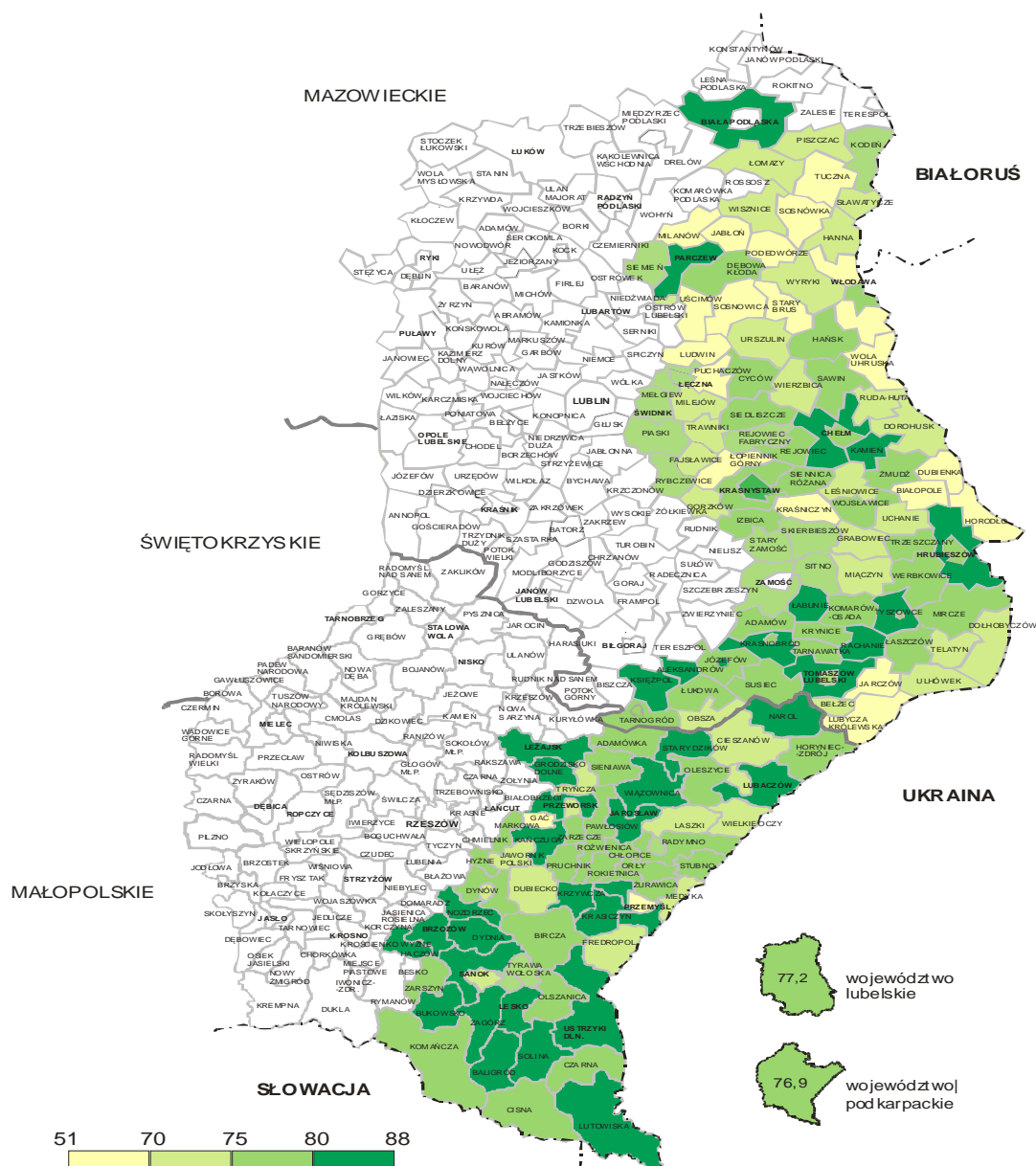
Struktura podmiotów gospodarki narodowej według form prawnych z terenów gmin przygranicznych województw podkarpackiego i lubelskiego

Ponadto w marcu 2008 roku w podkarpackim i lubelskim rejestrze REGON zarejestrowanych było 26 przedsiębiorstw państwowych (w gminach przygranicznych 5), 1997 spółdzielni (w gminach przygranicznych 697), 585 fundacji (w gminach przygranicznych 107) oraz 9985 stowarzyszeń i organizacji społecznych (w gminach przygranicznych 3082).

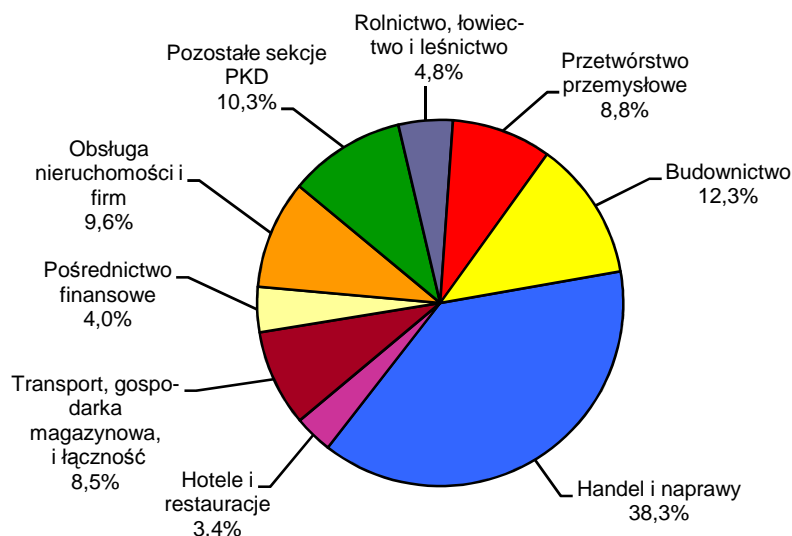
Wśród podmiotów gospodarki narodowej zdecydowaną większość zarówno w omawianych województwach, jak i w przygranicznych gminach – ponad $\frac{3}{4}$ – stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Należy jednak zwrócić uwagę na znaczne zróżnicowanie udziału osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w ogólnej liczbie podmiotów w gminach przygranicznych, które wynosi aż 36,3 punktu procentowego. Do gmin przygranicznych województwa podkarpackiego o najmniejszym udziale należą: Gać – 67,8% oraz m. Przemyśl – 69,8% natomiast największym odsetkiem odznaczają się gminy: Lutowiska 87,6% oraz Krasiczyn – 86,1%. W województwie lubelskim najmniejszym udziałem charakteryzowały się gminy: Kraśniczyn – 51,3% oraz Sosnówka – 56,7% zaś największym gminy: Sitno – 86,3% oraz Zamość – 86,1%.

Udział osób fizycznych w ogólnej liczbie podmiotów prowadzących działalność gospodarczą

Spośród 226,2 tys. osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na terenie województw podkarpackiego i lubelskiego 25,4% miało swoją siedzibę zlokalizowaną na terenie gmin przygranicznych (57,4 tys. podmiotów). Największa ich liczba zarówno w obu województwach, jak również w przygranicznych gminach prowadziła działalność gospodarczą związaną głównie z handlem i naprawami (36,3% w województwach oraz 38,4% na terenie przygranicznych gmin). Obsługą nieruchomości i firm zajmowało się odpowiednio 12,2% i 9,6%, budownictwem 12,1% i 12,3%, przetwórstwem przemysłowym 9,4% i 8,8% zaś transportem 8,6% i 8,5%.

Struktura osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wg wybranych sekcji PKD z terenów gmin przygranicznych woj. podkarpackiego i lubelskiego

2.3. RYNEK PRACY

W końcu 2007 r. gminy województw podkarpackiego i lubelskiego wchodzące w skład strefy przygranicznej z Ukrainą charakteryzowały następujące dane statystyczne:

- liczba ludności ogółem wyniosła 1 262 238 osób,
 - w tym w wieku produkcyjnym – 782 135 osób,
- liczba pracujących wyniosła 174 035 osób,
- liczba zarejestrowanych bezrobotnych wyniosła 87 244 osoby,
- liczba zarejestrowanych w rejestrze REGON podmiotów gospodarki narodowej wyniosła 74 138,
 - w tym o liczbie pracujących powyżej 9 osób – 7 405,
- przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiatach przygranicznych ukształtowało się na poziomie 2273,27 zł.

Pracujący⁸

W końcu 2007 roku w polskiej strefie przygranicznej liczba pracujących wyniosła 174 035 osób, co stanowiło 22,7% ogółu pracujących w województwach

⁸ Dane podano według faktycznego miejsca pracy. Nie obejmują podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, gospodarstw indywidualnych w rolnictwie oraz fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji.

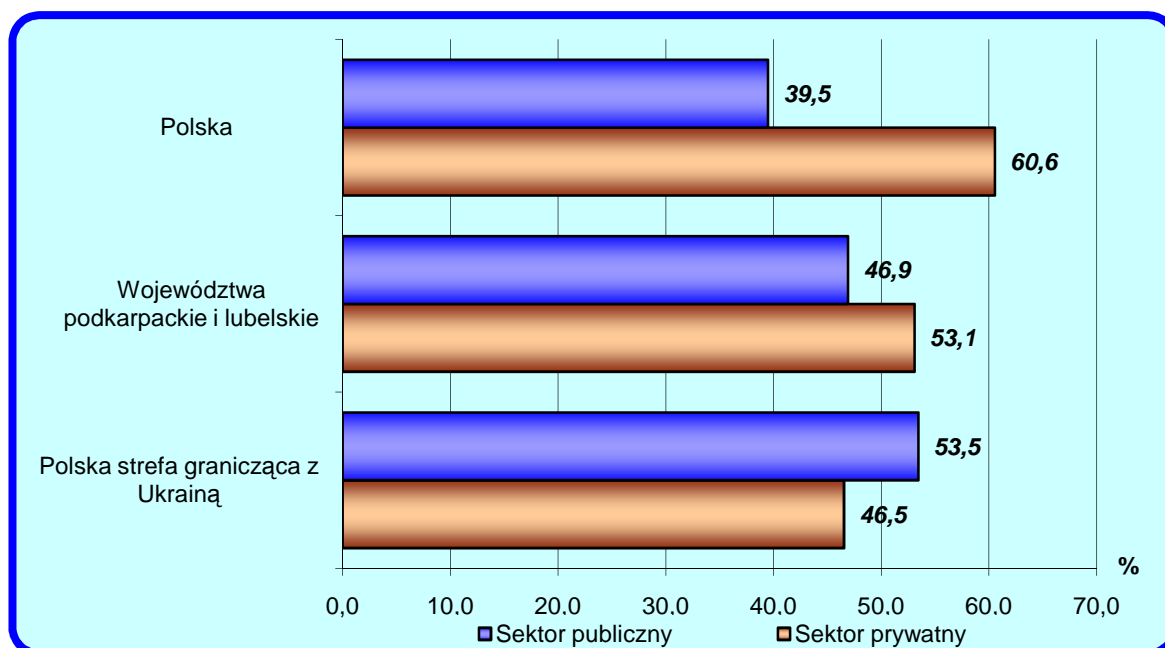
podkarpackim i lubelskim łącznie oraz 2,1% wszystkich pracujących w Polsce. Warto podkreślić, że udział pracujących w gminach przygranicznych województwa podkarpackiego wyniósł 56,3% wszystkich pracujących z obszaru strefy przygranicznej i był o 12,6 punktu procentowego wyższy niż dla gmin przygranicznych województwa lubelskiego.

Udział kobiet w ogólnej liczbie pracujących w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą wyniósł 48,6% i był nieznacznie wyższy niż w kraju (48,3%) oraz województwach podkarpackim i lubelskim łącznie (48,0%). Do najbardziej sfeminizowanych sekcji na omawianym obszarze należały ochrona zdrowia i opieka społeczna (79,3%), edukacja (76,9%) oraz pośrednictwo finansowe (75,9%). Najmniejszy udział pracujących kobiet odnotowano w sekcjach górnictwo (6,9%) i budownictwo (9,2%).

Biorąc pod uwagę sektory własności można zauważyć znaczną przewagę kobiet wśród pracujących w sektorze publicznym (58,2%). Natomiast w sektorze prywatnym udział pracujących kobiet wyniósł tylko 37,6%.

Analizując strukturę ogółu pracujących według sektorów własności należy zauważyć, że w polskich gminach graniczących z Ukrainą przeważa liczba osób pracujących w sektorze publicznym, wobec odwrotnej sytuacji w kraju i w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie, gdzie dominują pracujący w sektorze prywatnym.

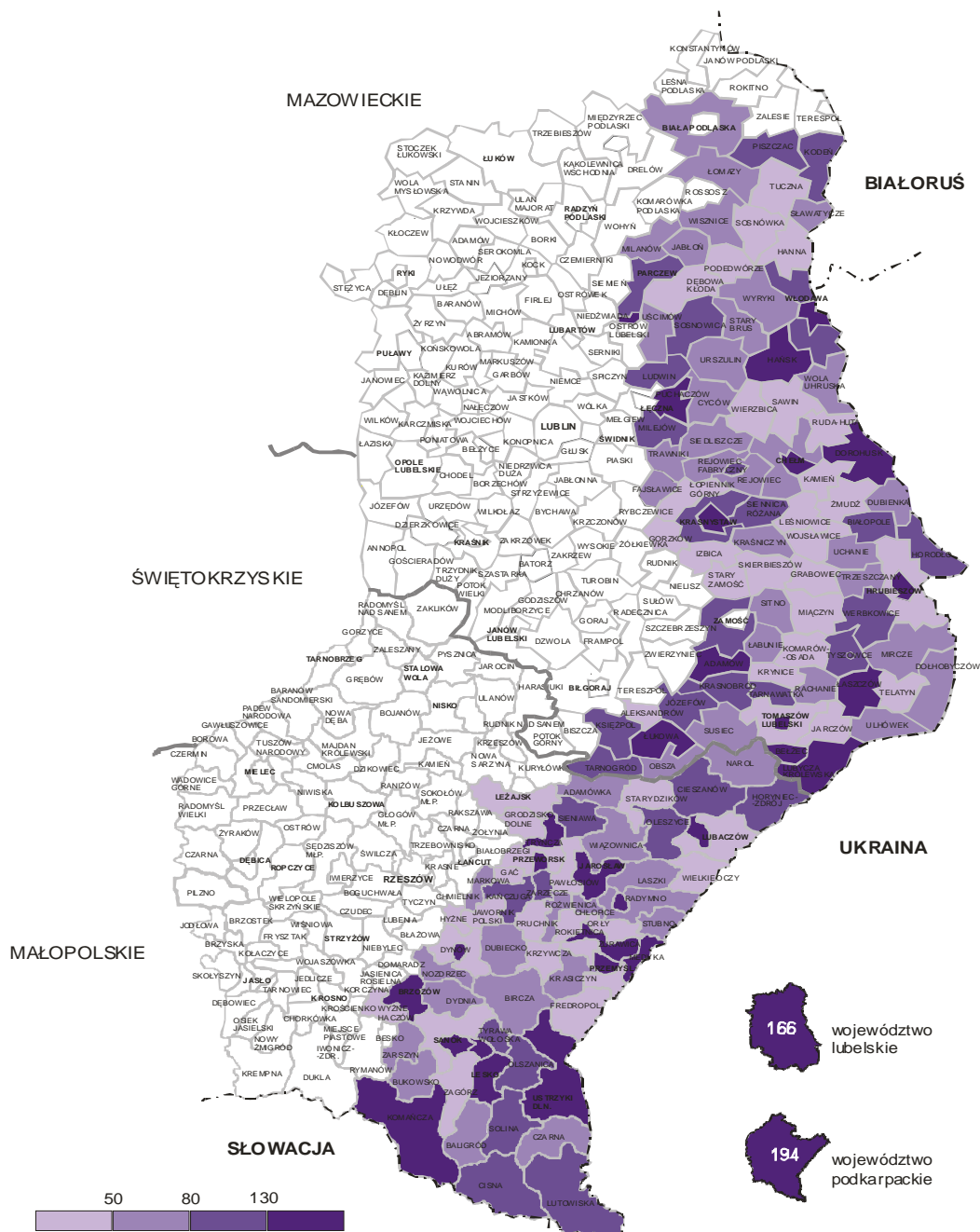
Struktura pracujących według sektorów własności w 2007 r.

W polskich gminach przygranicznych zanotowano stosunkowo niski wskaźnik pracujących w przeliczeniu na 1000 ludności, który w 2007 r. wyniósł 138 wobec 220 dla Polski i 180 dla Podkarpacia i Lubelszczyzny łącznie.

Omawiany wskaźnik był wyższy w gminach przygranicznych województwa podkarpackiego (153) niż w gminach w przygranicznych województwa lubelskiego (122).

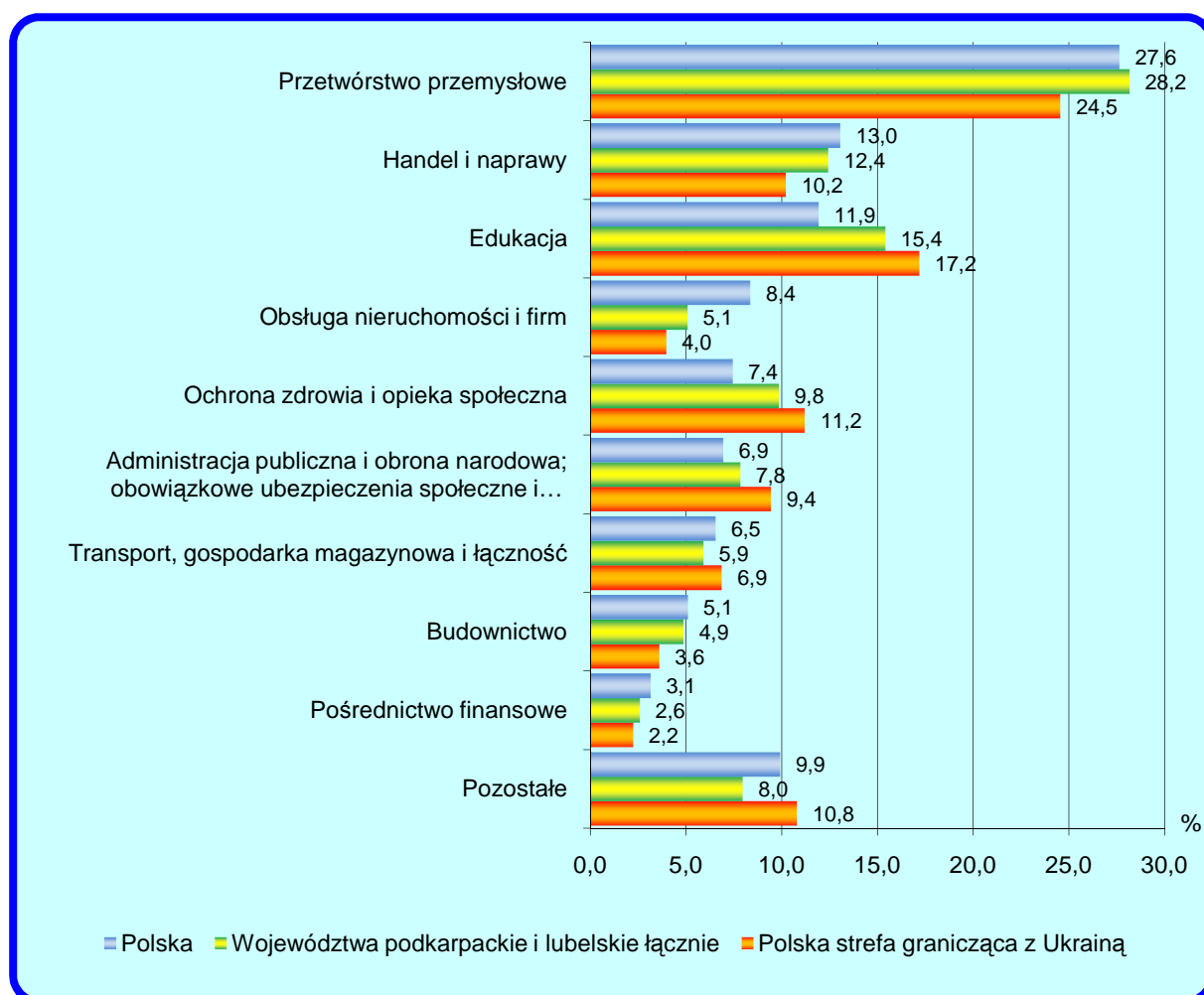
Pracujący na 1000 ludności w 2007 r.

Liczba pracujących przypadająca na 1000 ludności wykazywała na omawianym obszarze znaczne zróżnicowanie przestrzenne od największej w gminie Puchaczów – 968 (woj. lubelskie) oraz w mieście Przeworsku – 385 do najmniejszej w gminach Komarów-Osada i Ruda-Huta (woj. lubelskie) odpowiednio 29 i 33 osoby pracujące. Należy jednak podkreślić, że omawiany wskaźnik informuje głównie o tym, że na opisywanych terenach było zlokalizowanych stosunkowo mało zakładów pracy, ale mieszkańcy posiadali miejsce pracy także poza swoim miejscem zamieszkania.

Wśród ogółu pracujących zarówno w polskich gminach przygranicznych jak i w kraju dominowały osoby pracujące w przetwórstwie przemysłowym.

Struktura pracujących według wybranych sekcji PKD w 2007 r.

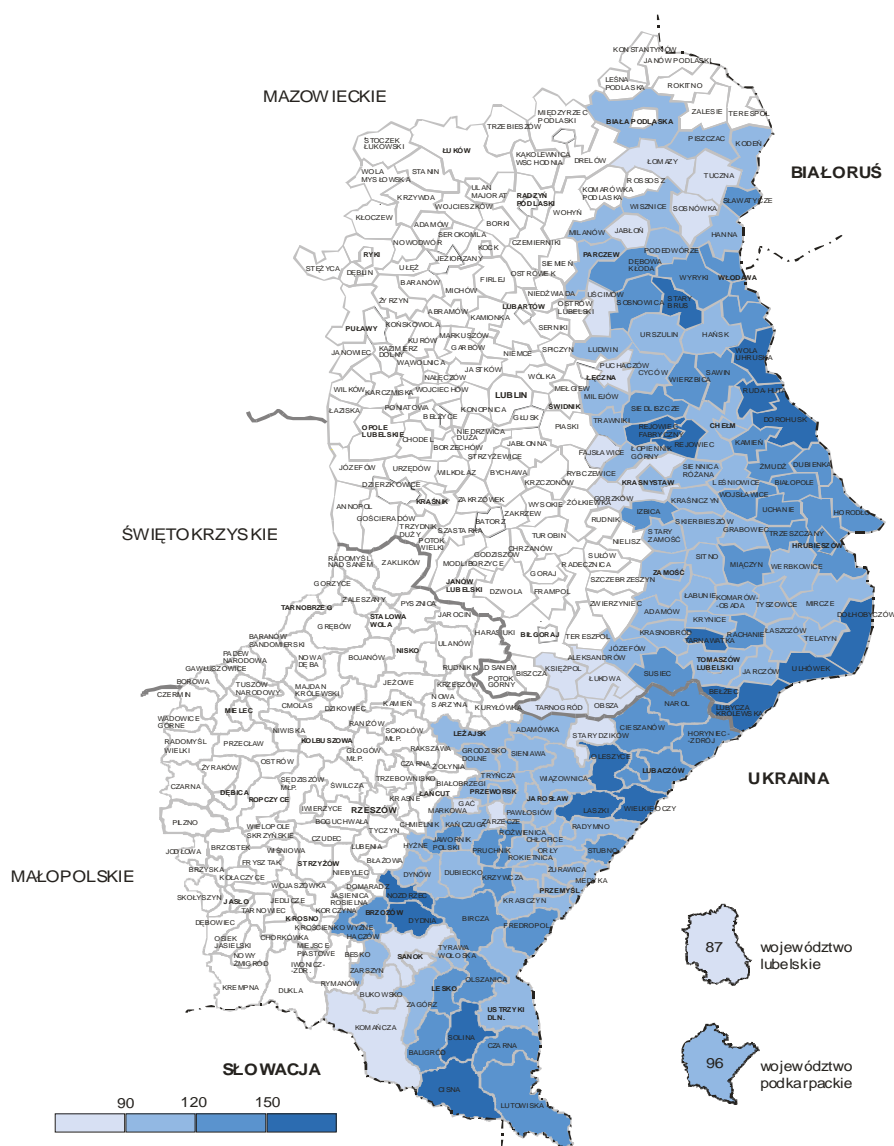
Omawiany obszar przygraniczny pod względem struktury pracujących wyróżnia się jednak stosunkowo wysokim odsetkiem pracujących w usługach

nierynkowych (37,8%), do których należą następujące sekcje PKD: edukacja, ochrona zdrowia i opieka społeczna, a także administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. W województwach podkarpackim i lubelskim łącznie udział pracujących w usługach nierynkowych wyniósł 33,1%, a w kraju 26,3%.

Bezrobotni

W końcu 2007 roku w polskiej strefie przygranicznej liczba zarejestrowanych bezrobotnych wyniosła 87 244 osoby, co stanowiło odpowiednio 5,0% i 35,7% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w Polsce i na Podkarpaciu i Lubelszczyźnie łącznie.

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 1000 osób w wieku produkcyjnym

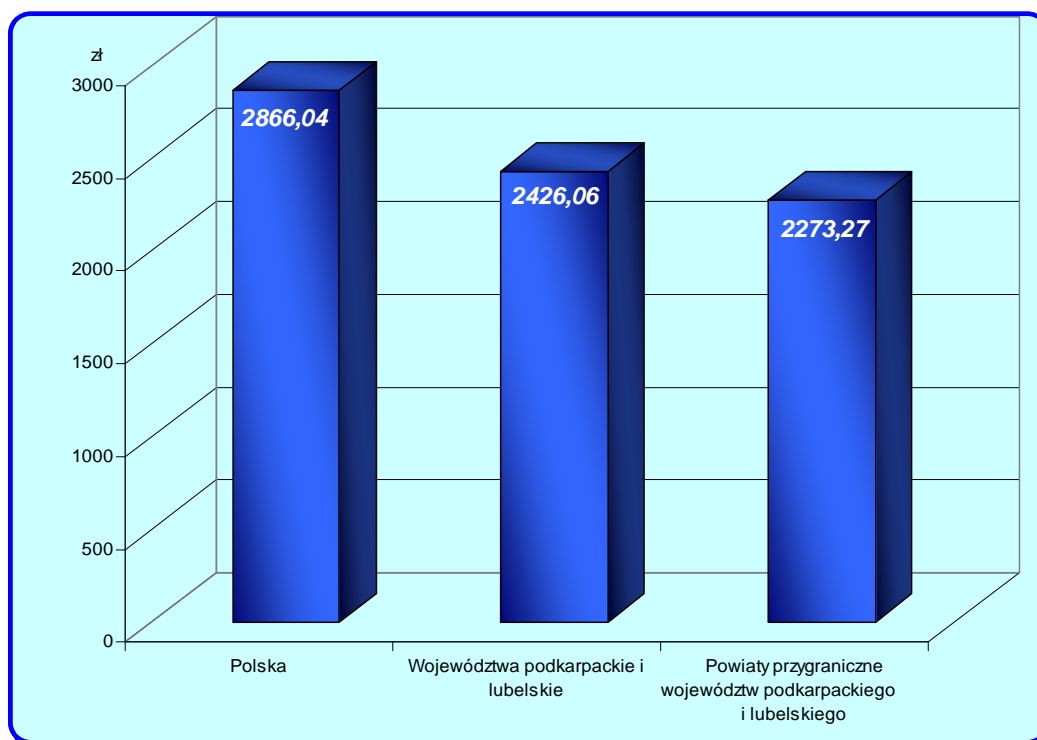
Warto zauważyć, że wśród bezrobotnych przeważają kobiety. W Polsce stanowią one 58,2% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych, w województwach podkarpackim i lubelskim – 55,6%, natomiast na obszarze polskiej strefy przygranicznej ich udział był niższy i ukształtował się na poziomie 54,1%.

Na omawianym obszarze graniczącym z Ukrainą najmniejszą liczbą osób bezrobotnych przypadających na 1000 osób w wieku produkcyjnym charakteryzowały się gminy Łukowa i Księżpol (woj. lubelskie) odpowiednio 43,8 i 53,8. Gminami, w których wskaźnik ten osiągnął najwyższe wartości były Rejowiec i Rejowiec Fabryczny (woj. lubelskie) odpowiednio 205,5 i 189,3.

Wynagrodzenia⁹

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2007 r. w polskich powiatach wchodzących w skład strefy graniczącej z Ukrainą ukształtowało się na poziomie 2 273 zł i było ono niższe o 593 zł niż analogiczne wynagrodzenie dla kraju, a także o 153 zł niższe niż przeciętne wynagrodzenie w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w 2007 r.

⁹ Dane nie obejmują podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, gospodarstw indywidualnych w rolnictwie oraz fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji.

W omawianej grupie powiatów najwyższe wynagrodzenia odnotowano w powiecie łączyńskim (woj. lubelskie) i leskim (woj. podkarpackie) odpowiednio 3 656 zł i 2 463 zł. Najniższe płace wystąpiły w powiatach województwa lubelskiego: zamojskim i bialskim odpowiednio 1 970 zł i 2 042 zł.

2.4. TURYSTYKA

Gminy województw podkarpackiego i lubelskiego wchodzące w skład strefy przygranicznej z Ukrainą są niewątpliwie bardzo atrakcyjnym regionem turystycznym. Obszar ten charakteryzuje się dużą różnorodnością warunków przyrodniczych, a także bogactwem zabytków architektury. Środowisko naturalne – liczne tereny podgórskie i górskie, duża liczba kompleksów leśnych, akwenty wodne, bogata flora i fauna – stwarza doskonałe warunki do uprawiania turystyki pieszej, rowerowej, konnej oraz sportów wodnych. Sprzyjającym czynnikiem rozwoju na obszarze gmin przygranicznych są również lecznicze wody mineralne, wykorzystane w znanych uzdrowiskach takich jak np. Polańczyk, czy występowanie borowin w Horyńcu-Zdroju.

Polsko-ukraińskie przejścia graniczne zlokalizowane w: Korczowej, Krościenku, Medyce, Przemyślu, Werchracie, Dorohusku, Hrubieszowie, Zosinie i Hrebennem są bardzo istotny, elementem rozwoju turystyki zagranicznej.

Baza noclegowa turystyki¹⁰

Według stanu w dniu 31 lipca 2007 r. baza noclegowa turystyki w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą obejmowała 324 działające obiekty zbiorowego zakwaterowania (w tym 167 całorocznych). Stanowiły one odpowiednio 4,8% i 50,4% wszystkich czynnych turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania w Polsce oraz z terenu województw podkarpackiego i lubelskiego łącznie.

Obiekty turystyczne zlokalizowane na terenie gmin wchodzących w skład polskiej strefy przygranicznej oferowały 20 731 miejsc noclegowych, w tym 11 858 całorocznych. Udział miejsc noclegowych ogółem w omawianych gminach stanowił

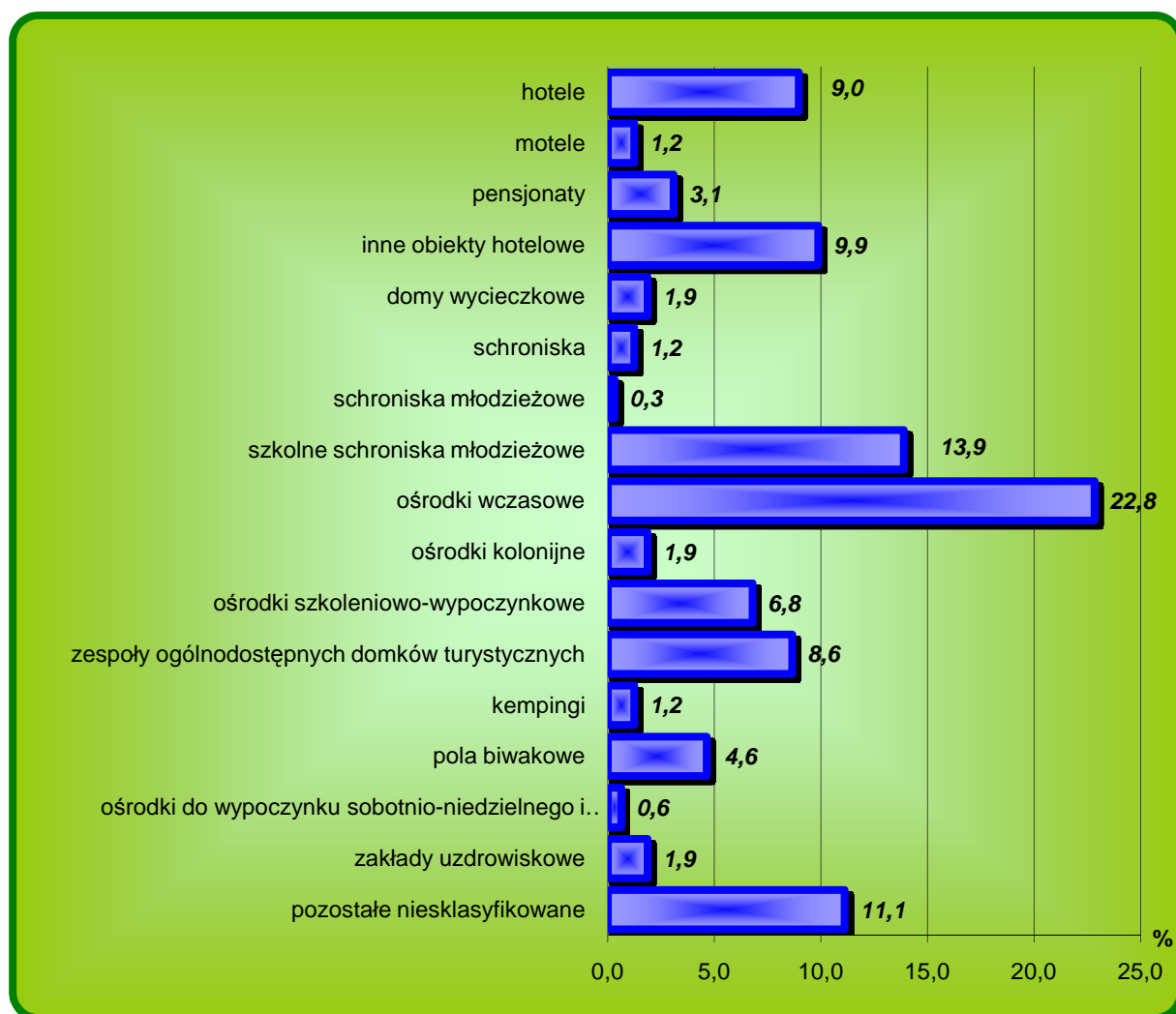
¹⁰ Dotyczy turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, tj. nie obejmuje pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych.

3,6% wszystkich miejsc noclegowych w kraju i 52,3% w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie.

W strukturze wszystkich obiektów zbiorowego zakwaterowania działających w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą najliczniejszą grupę stanowiły ośrodki wczasowe – 22,8%, które dysponowały 5 406 miejscami noclegowymi oraz szkolne schroniska młodzieżowe – 13,9%, które oferowały 2 546 miejsc noclegowych.

Warto zauważyć, że ośrodki wczasowe, pola biwakowe i zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych zlokalizowane na omawianym obszarze stanowiły odpowiednio 92,5%; 75% i 70% analogicznych obiektów turystycznych działających na terenie województw podkarpackiego i lubelskiego łącznie.

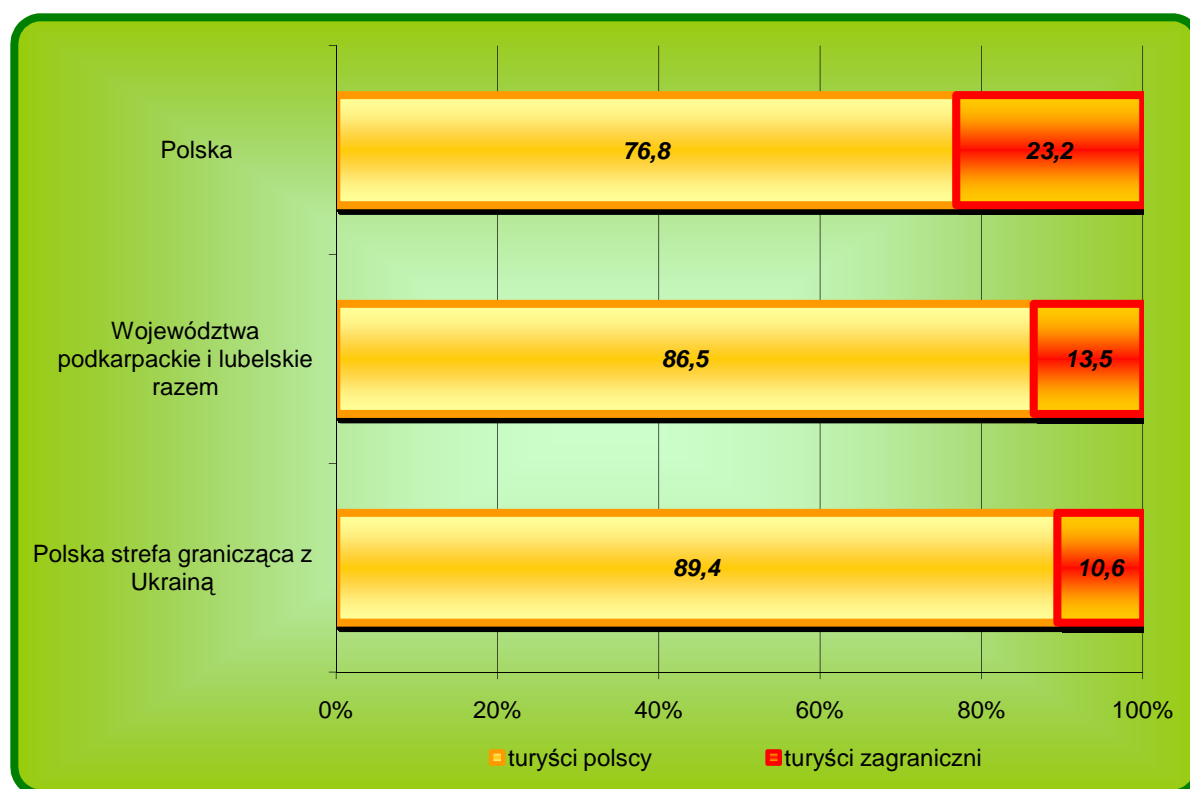
Struktura turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą w 2007 r.

Korzystający z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania¹¹

W 2007 r. w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą z obiektów zbiorowego zakwaterowania skorzystało 447 030 osób, w tym 47 512 stanowili turyści zagraniczni. Najwięcej, bo 21,6% korzystających z bazy noclegowej zatrzymało się w hotelach. Dużą popularnością cieszyły się także ośrodki wczasowe, które wybrało 16% korzystających. Niecałe 15% ogółu korzystających nocowało w innych obiektach hotelowych (czyli np. w obiektach spełniających zadania hotelu, motelu lub pensjonatu, któremu nie została nadana kategoria), a w ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych 12,7%.

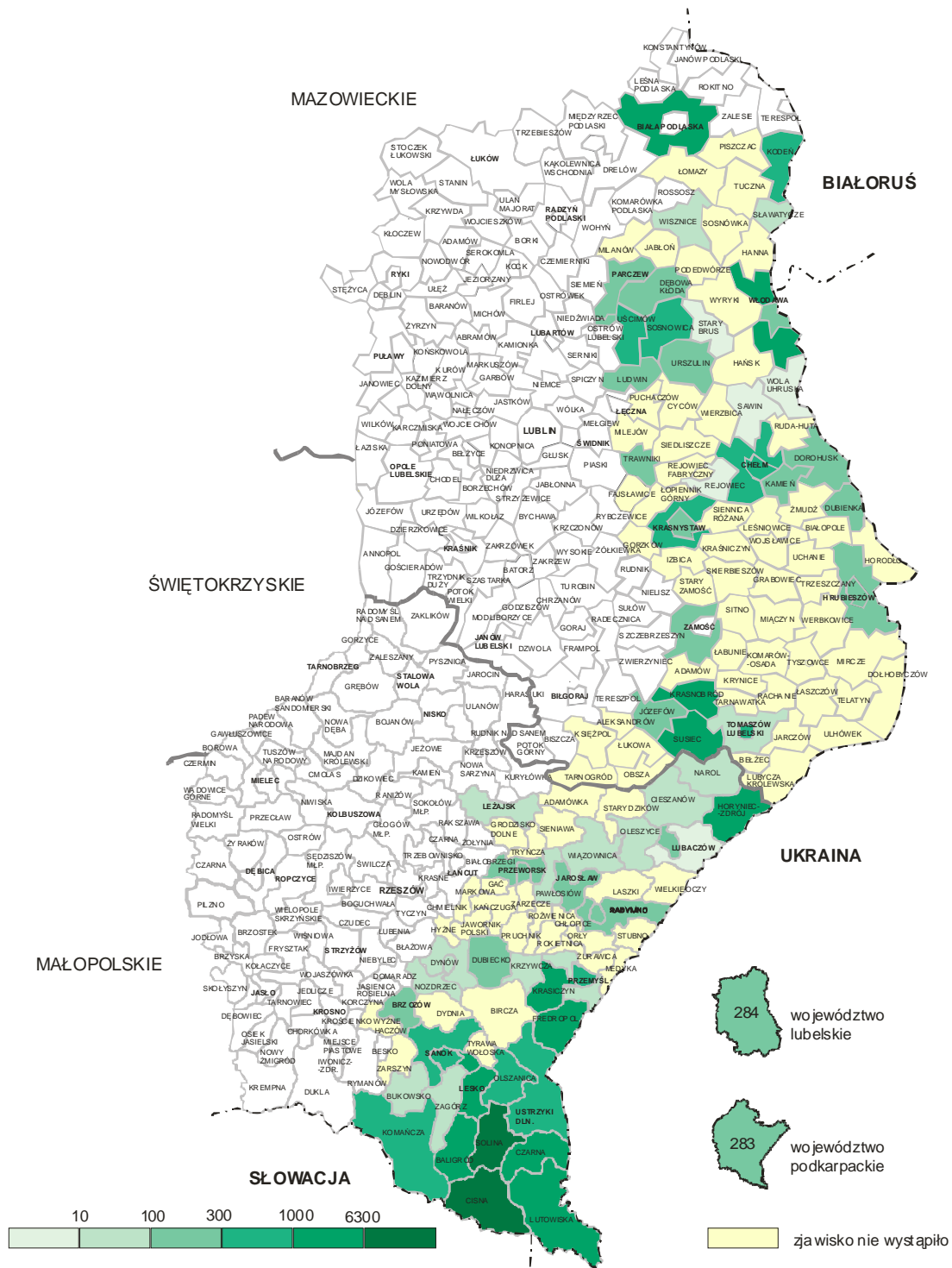
Udział turystów polskich i zagranicznych korzystających z bazy noclegowej turystyki w 2007 r.

W gminach województw podkarpackiego i lubelskiego wchodzących w skład strefy przygranicznej z Ukrainą w 2007 r. liczba korzystających z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyniosła 353,1, natomiast na Podkarpaciu i Lubelszczyźnie łącznie – 283,2.

¹¹ Korzystający z noclegów to liczba osób (turystów), które rozpoczęły pobyt w obiekcie, tj. zostały zameldowane w obiekcie w danym miesiącu, przy czym osoby przebywające na przełomie miesięcy liczone są tylko jeden raz.

Korzystający z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania na 1000 ludności w 2007 r.

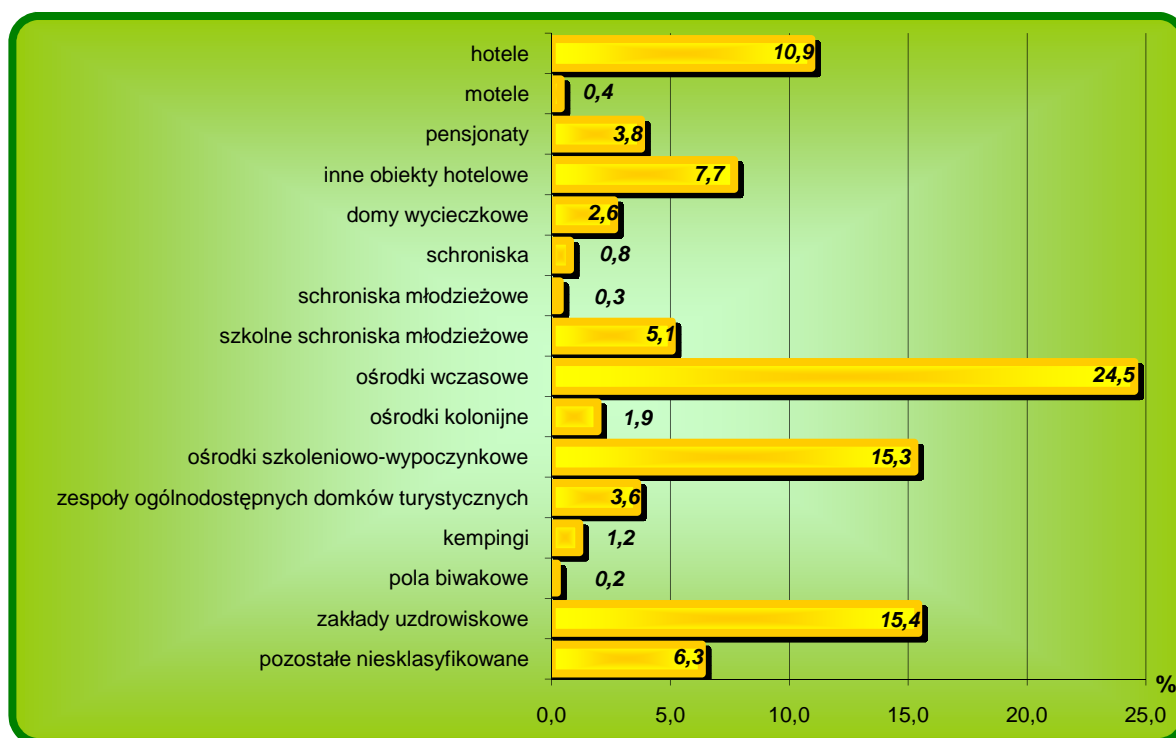
Najbardziej atrakcyjnym regionem turystycznym polskiej strefy przygranicznej są Bieszczady. W gminach: Solina, Olszanica, Lesko, Cisna, Baligród, Zagórz, Komańcza, Bukowsko, Sanok, Ustrzyki Dolne, Lutowiska i Czarna liczba korzystających z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania wyniosła blisko

197 tys. osób i stanowiła 44% ogółu korzystających w gminach omawianego obszaru. Należy jednak podkreślić, że stopień wykorzystania miejsc noclegowych, mierzony stosunkiem liczby udzielonych noclegów do nominalnej liczby miejsc noclegowych w wymienionych powyżej bieszczadzkich gminach w 2007 r. wahał się od 9,4% w gminie Bukowsko do 52,8% w gminie Olszanica, co oznacza, że nawet w tym atrakcyjnym regionie, obiekty turystyczne nie są w pełni wykorzystane.

Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania

Na przestrzeni 2007 r. w obiektach noclegowych turystyki zlokalizowanych w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą udzielono 1 394 144 noclegi. Największą liczbę udzielonych noclegów odnotowano w ośrodkach wczasowych - 24,5% ogółu noclegów oraz w zakładach uzdrowiskowych i ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych - po ponad 15%.

Struktura udzielonych noclegów w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą w 2007 r. według rodzajów obiektów

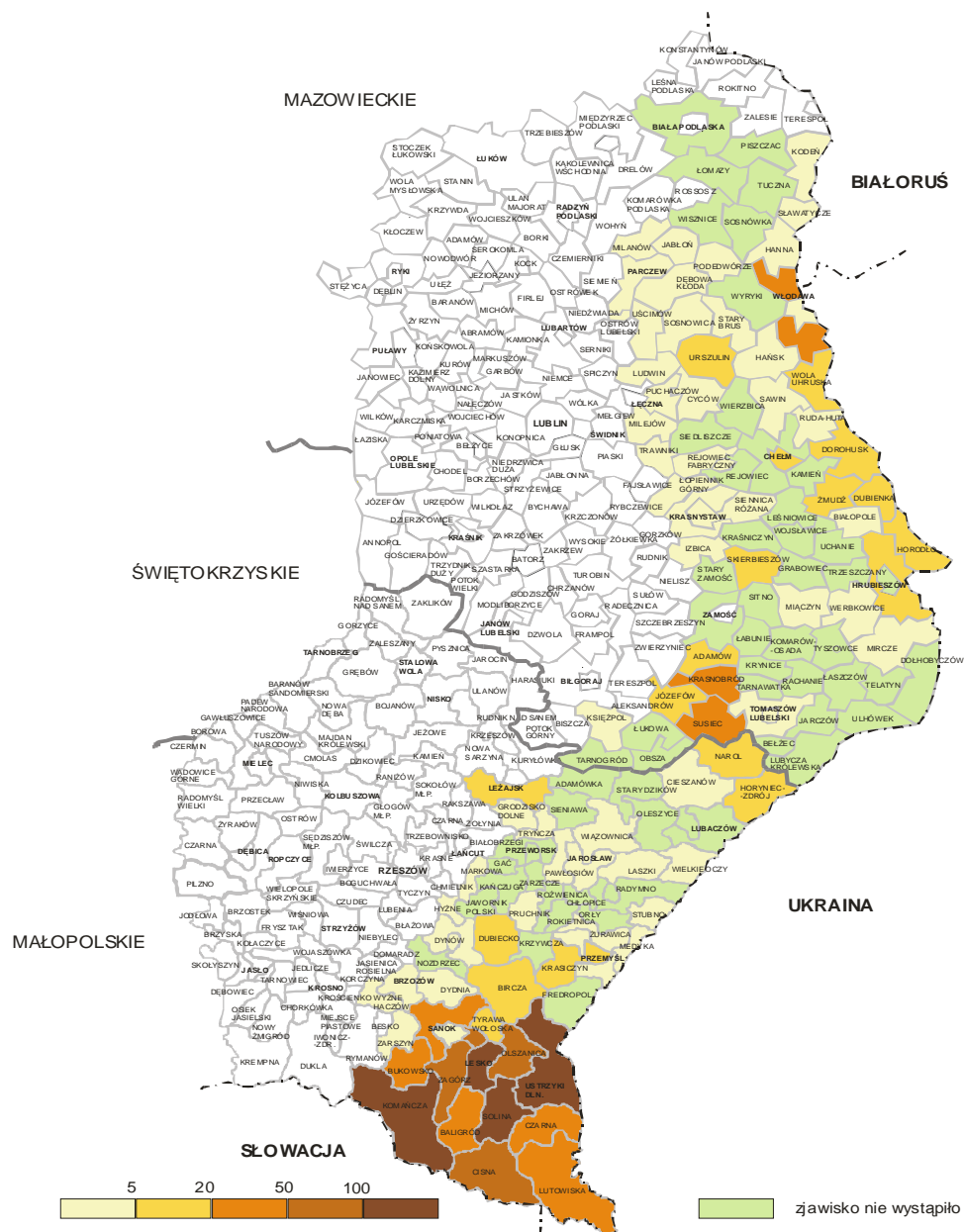
Liczba noclegów udzielonych turystom zagranicznym na omawianym obszarze wyniosła 121 248. Największy odsetek turystów zagranicznych korzystał z noclegów w hotelach (31,1%) oraz w zakładach uzdrowiskowych (19,2%).

Gospodarstwa agroturystyczne i pokoje gościnne

Bazę turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania uzupełniają turystyczne obiekty zakwaterowania indywidualnego, tj. pokoje gościnne i kwatery agroturystyczne, w których pobyt w ostatnich latach staje się coraz bardziej popularną formą wypoczynku.

Według danych Instytutu Turystyki w gminach wchodzących w skład polskiej strefy graniczącej z Ukrainą w 2007 r. istniały 842 kwatery agroturystyczne i 503 pokoje gościnne.

Kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą w 2007 r.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że w gminach przygranicznych województwa podkarpackiego zlokalizowanych było ponad 80% wszystkich kwater agroturystycznych i pokoi gościnnych z omawianego obszaru.

2.5. OCHRONA ZDROWIA

W końcu 2007 r. gminy województw podkarpackiego i lubelskiego wchodzące w skład strefy przygranicznej z Ukrainą charakteryzowały następujące dane statystyczne:

- Liczba zakładów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej wyniosła 464, z tego:
 - 105 publicznych,
 - 359 niepublicznych,
- Liczba prowadzonych praktyk lekarskich wyniosła 317, z tego:
 - 195 w miastach,
 - 122 na wsi,
- W ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej udzielono łącznie 6 706 tys. porad lekarskich,
- Liczba aptek wyniosła 352, w tym:
 - 349 prywatne,
- Liczba punktów aptecznych wyniosła 63.

Ambulatoryjna opieka zdrowotna¹²

W końcu 2007 roku w polskiej strefie przygranicznej w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej funkcjonowały 464 zakłady, co stanowiło prawie 27% wszystkich działających na terenie województw podkarpackiego i lubelskiego zakładów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Z analizy rozmieszczenia wynika, że średnio w każdej gminie strefy przygranicznej usługi medyczne świadczyły 3 zakłady ambulatoryjnej opieki zdrowotnej.

Podstawową opiekę zdrowotną ludności świadczyły zarówno publiczne, jak i niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, których liczba na omawianym obszarze

¹² Dane obejmują podmioty, które podpisały kontrakty z NFZ lub zakładami opieki zdrowotnej; łącznie z praktykami lekarskimi przeprowadzającymi badania profilaktyczne w zakresie służby medycyny pracy.

wyniosła odpowiednio 105 i 359. Większą część przychodni, ośrodków zdrowia i poradni stanowiły zakłady ogólnodostępne – 96,3% ogólnej liczby zakładów, pozostałe 3,7% działały w zakresie służby medycyny pracy.

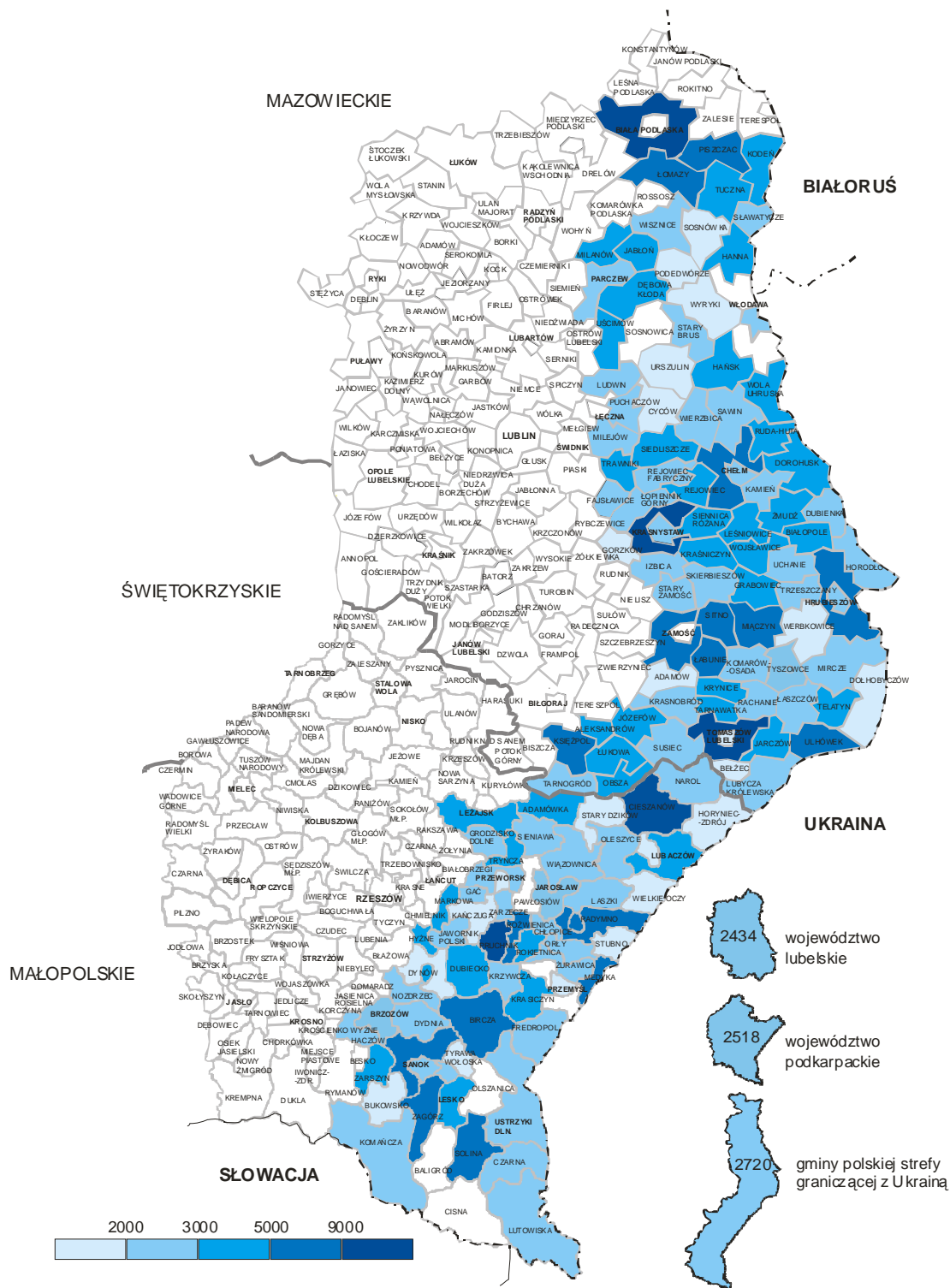
W ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej obok zakładów opieki zdrowotnej funkcjonują indywidualne i grupowe praktyki lekarskie. W 2007 r. na terenie gmin wchodzących w skład polskiej strefy przygranicznej z Ukrainą działało 317 praktyk lekarskich (w tym 61,5% w miastach). Stanowiły one 27,7% wszystkich praktyk lekarskich funkcjonujących w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie.

W ciągu 2007 r. na omawianym obszarze udzielono ogółem ponad 7 513 tys. porad, z tego prawie 6 706 tys. porad lekarskich (w tym specjalistycznych 28%) i 808 tys. stomatologicznych. W 2007 roku w polskiej strefie przygranicznej liczba udzielonych porad ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosła 5,3 i była o 0,9 niższa niż w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie.

Ambulatoryjna opieka zdrowotna w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą w 2007 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Zakłady ambulatoryjnej opieki zdrowotnej	Porady		
		lekarskie		stomatologiczne
		razem	w tym specjalistyczne	
Zakłady opieki zdrowotnej i praktyki lekarskie	100,0	100,0	100,0	100,0
Zakłady opieki zdrowotnej:				
publiczne	13,4	31,9	51,3	6,3
niepubliczne	46,0	60,8	33,8	33,2
Praktyki lekarskie	40,6	7,3	14,9	60,6

Liczba osób przypadająca na 1 placówkę ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą w 2007 r.

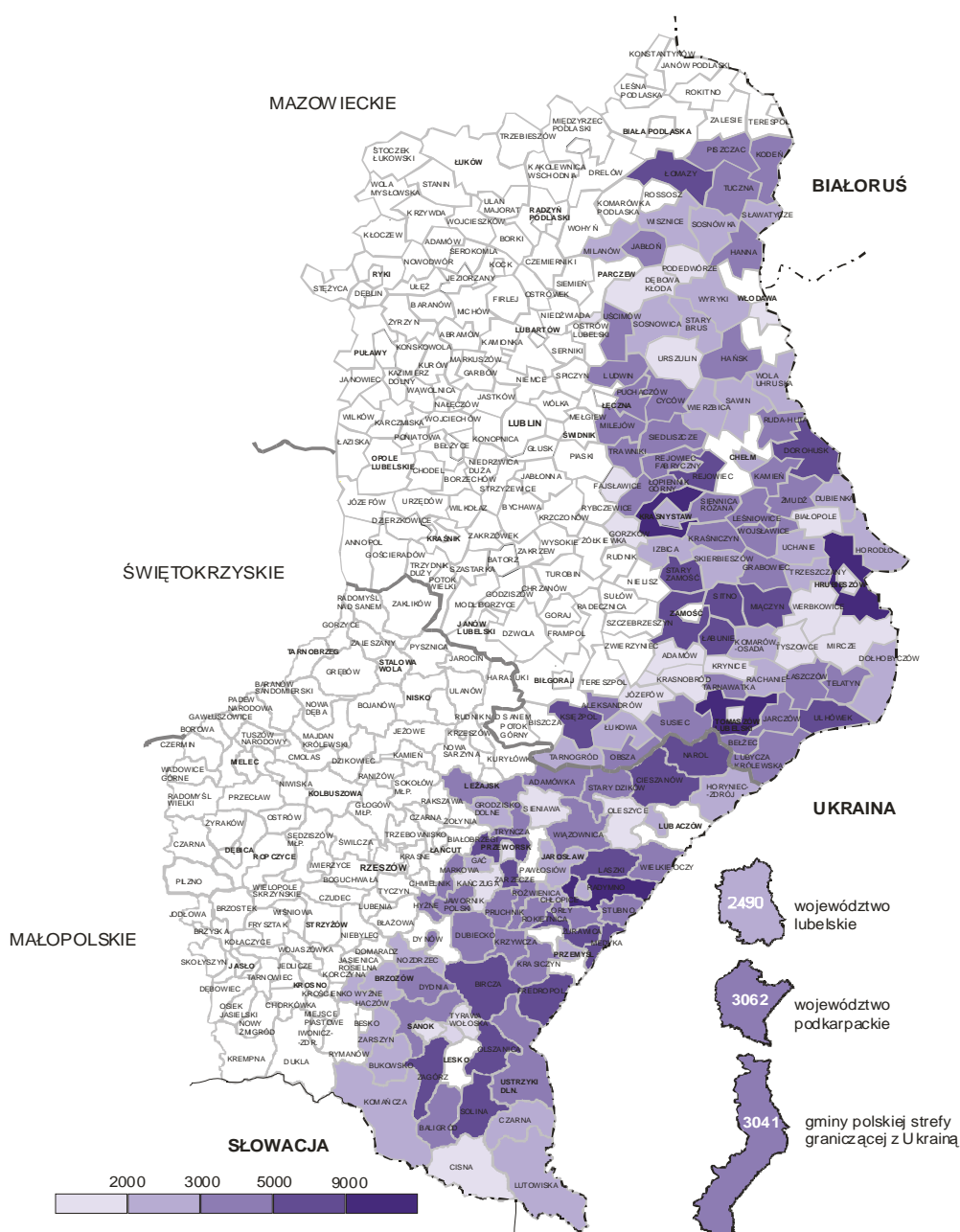

Warto podkreślić, że w omawianej strefie przygranicznej oprócz przedstawionych zakładów opieki zdrowotnej funkcjonują również praktyki lekarskie, które nie mają podpisanego kontraktu z Narodowym Funduszem Zdrowia lub zakładem opieki zdrowotnej, tj. działają wyłącznie w ramach środków niepublicznych.

Apteki i punkty apteczne

Sieć placówek służby zdrowia uzupełniają apteki i punkty apteczne zaopatrujące ludność w leki i środki medyczne. W 2007 r. na terenie gmin wchodzących w skład polskiej strefy graniczącej z Ukrainą funkcjonowały 352 apteki (w tym 11 pełniło stałe dyżury nocne, natomiast okresowe – 119) oraz 63 punkty apteczne. Oznacza to, że w każdej gminie strefy przygranicznej funkcjonowały średnio 3 apteki i punkty apteczne.

Liczba osób przypadająca na 1 aptekę i punkt apteczny w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą w 2007 r.

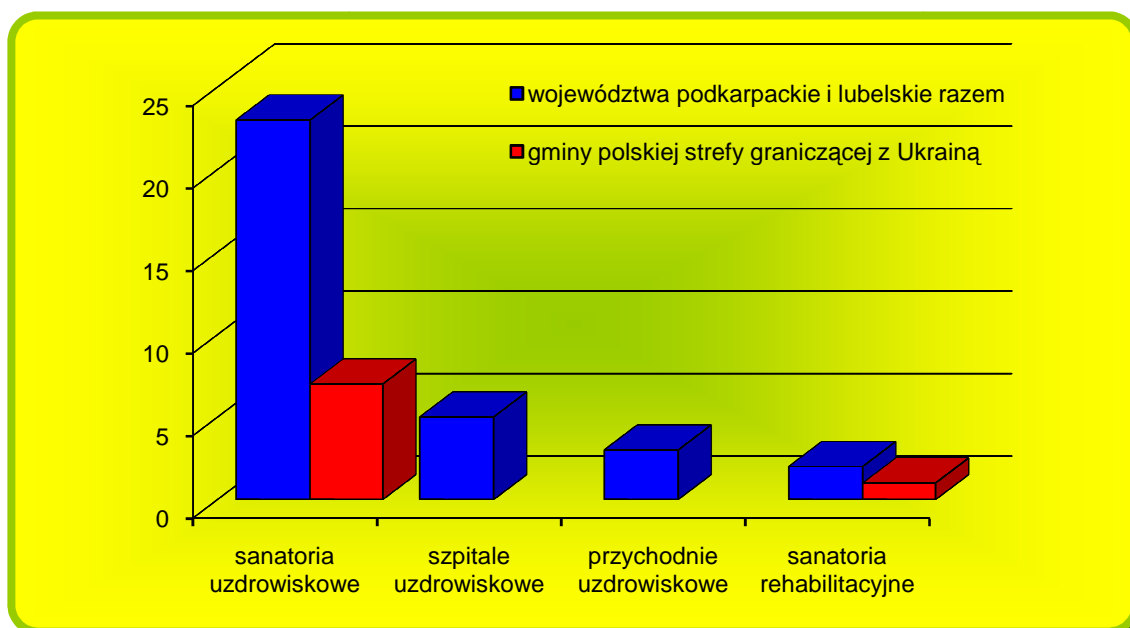
Zdecydowaną większość, ponad 99%, zarówno w strefie przygranicznej jak i w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie stanowiły apteki, które były własnością prywatną.

Placówki lecznictwa uzdrowiskowego

Usługi lecznictwa uzdrowiskowego w gminach należących do polskiej strefy graniczącej z Ukrainą w 2007 r. świadczyło 8 placówek, które stanowiły 24,2% wszystkich placówek lecznictwa uzdrowiskowego funkcjonujących na terenie Podkarpacia i Lubelszczyzny. Było to 7 sanatoriów uzdrowiskowych i jedno sanatorium rehabilitacyjne. Placówki te dysponowały łącznie 1 364 łózkami (w województwach podkarpackim i lubelskim placówki lecznictwa uzdrowiskowego posiadały 5 218 łózek). Z usług lecznictwa uzdrowiskowego na omawianym obszarze w 2007 roku skorzystało 21 105 kuracjuszy stacjonarnych (81 645 w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie), z tego 14% stanowili kuracjusze, którzy w pełni opłacili swój pobyt w sanatoriach (21% w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie).

Przeciętny pobyt kuracjusza w zakładach uzdrowiskowych znajdujących się na terenie omawianych gmin wyniósł 19,3 osobodni leczenia, podczas gdy w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie 18,4.

Placówki lecznictwa uzdrowiskowego w 2007 r.

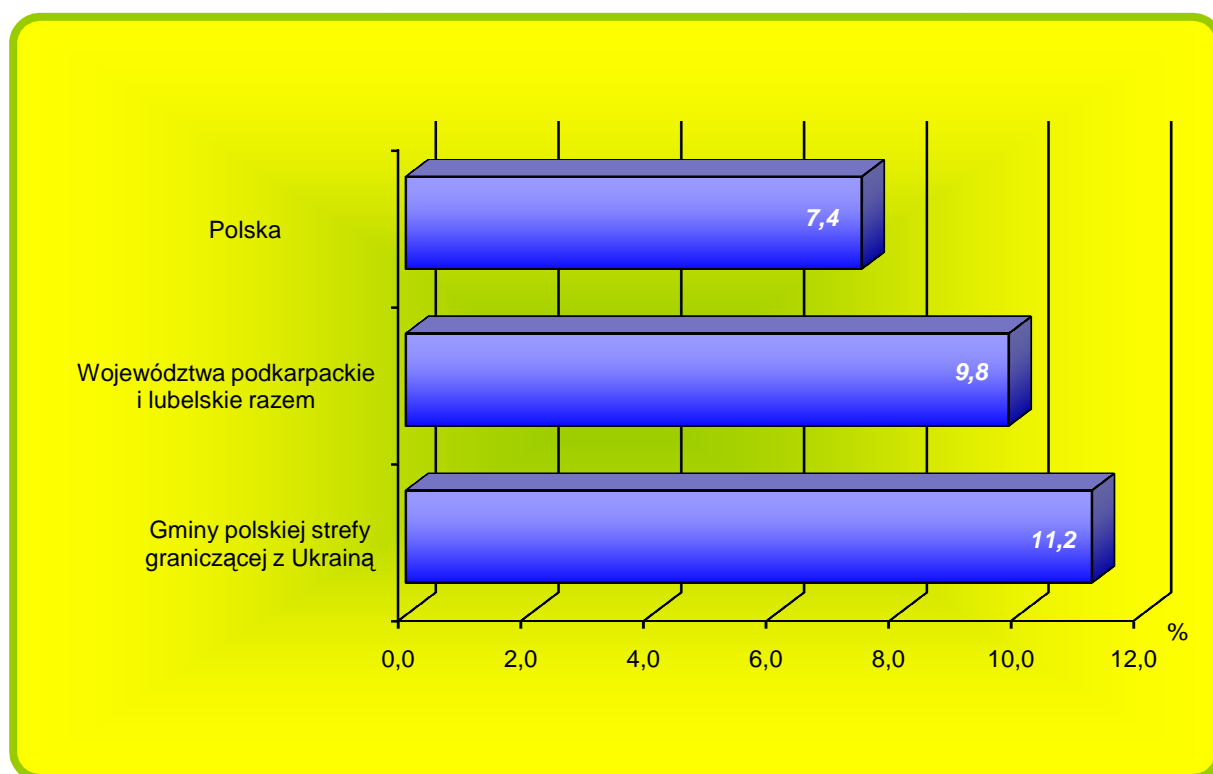

Pracujący w ochronie zdrowia i opiece społecznej¹³

W końcu 2007 roku w polskiej strefie przygranicznej liczba pracujących w ochronie zdrowia i opiece społecznej wyniosła 19,5 tys. osób, co stanowiło 25,9% pracujących w tej sekcji w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie oraz 3,1% w Polsce. Warto podkreślić, że udział pracujących w ochronie zdrowia i opiece społecznej w gminach przygranicznych województwa podkarpackiego wyniósł 58,9% wszystkich pracujących w ochronie zdrowia i opiece społecznej na terenie całej polskiej strefy graniczącej z Ukrainą i był o 17,8 punktu procentowego wyższy niż w gminach przygranicznych województwa lubelskiego.

Ochrona zdrowia i opieka społeczna w 2007 r. była najbardziej sfeminizowaną sekcją na omawianym obszarze, ponieważ udział kobiet w ogólnej liczbie pracujących w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą wyniósł 79,3%.

**Udział pracujących w ochronie zdrowia i opiece społecznej
w stosunku do ogółu pracujących w 2007 r.**

¹³ Dane podano według faktycznego miejsca pracy. Nie obejmują podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

2.6. OCHRONA ŚRODOWISKA

W końcu 2007 r. gminy województw podkarpackiego i lubelskiego wchodzące w skład strefy przygranicznej z Ukrainą charakteryzowały następujące dane statystyczne:

- Powierzchnia geodezyjna (stan w dniu 1 I 2008 r.) wyniosła 2007,2 tys. ha, w tym:
 - użytki rolne – 1235,8 tys. ha,
 - grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione – 662,7 tys. ha.
- Średnie zużycie wody w przeliczeniu na 1 mieszkańca – 21,0 m³.
- Ścieki przemysłowe i komunalne odprowadzone do wód lub do ziemi – 32,1 hm³.
- Emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych - 2458,1 tys. ton.
- Wielkość zebranych w ciągu roku odpadów komunalnych - 167,5 tys. ton.
- Odpady wytworzone (z wyłączeniem odpadów komunalnych) – 4289,2 tys. ton.
- Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona wynosiła 824,2 tys. ha.

Wykorzystanie i ochrona zasobów powierzchni ziemi

Powierzchnia geodezyjna gmin wchodzących w skład polskiej strefy graniczącej z Ukrainą (według stanu w dniu 1 stycznia 2008 r.) wyniosła 2007,2 tys. ha i stanowiła 46,7% ogólnej powierzchni województw podkarpackiego i lubelskiego łącznie oraz 6,4% powierzchni Polski.

Użytki rolne zajmowały 1235,8 tys. ha (44,8% powierzchni użytków rolnych województw podkarpackiego i lubelskiego), grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione – 662,7 tys. ha (51,5%), grunty zabudowane i zurbanizowane – 63,9 tys. ha (39,3%), grunty pod wodami powierzchniowymi – 19,0 tys. ha (48,5%), użytki ekologiczne - 5,1 tys. ha (87,6%). Pozostałe 20,6 tys. ha zajmowały nieużytki i tereny różne (48,6% ich powierzchni z terenów Lubelszczyzny i Podkarpacia).

Stan geodezyjny i kierunki wykorzystania powierzchni w 2008 r.

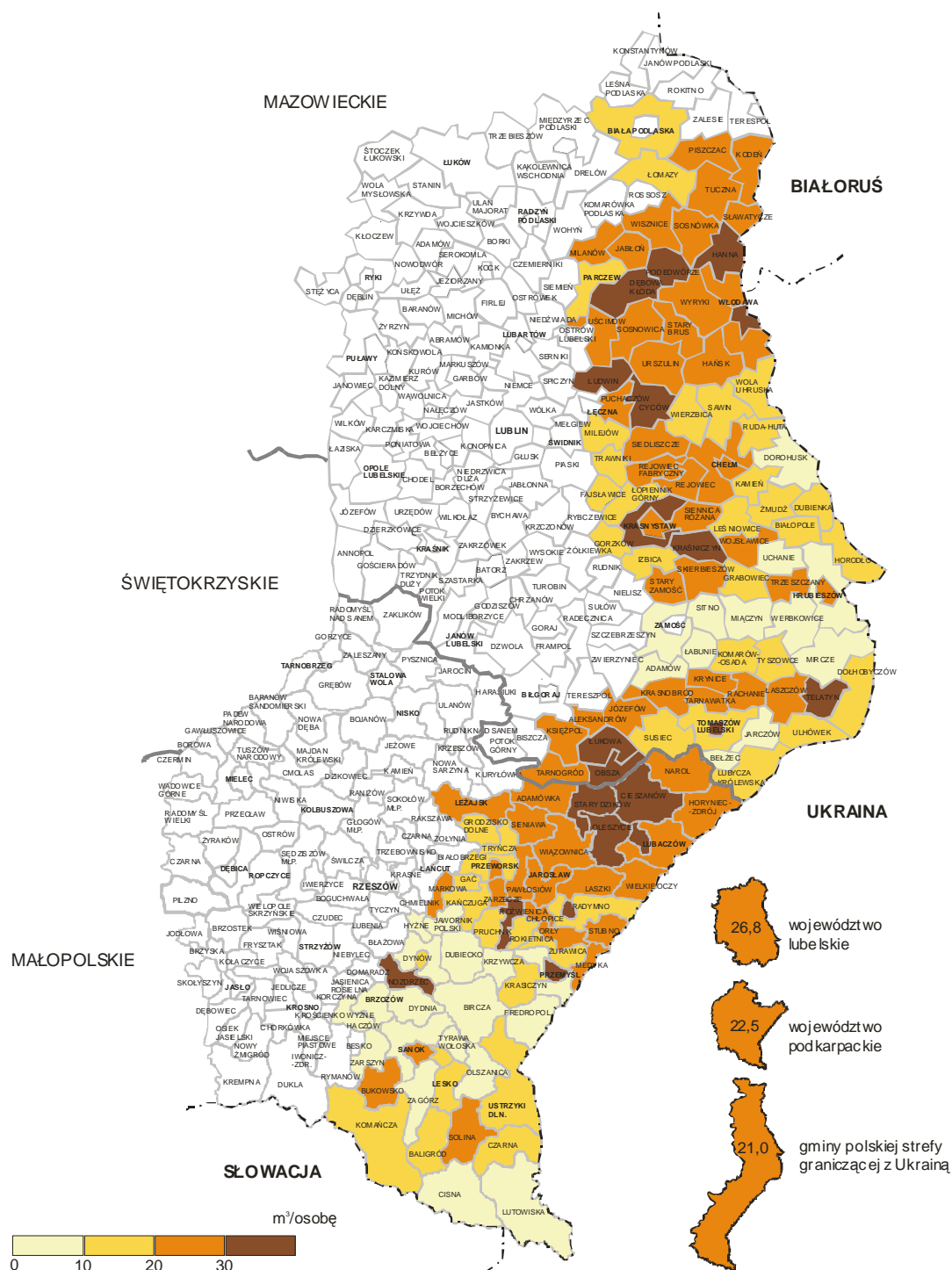
Według ewidencji gruntów. Stan w dniu 1 I

Wyszczególnienie	Województwa podkarpackie i lubelskie razem	Polska strefa granicząca z Ukrainą		
		razem	z tego:	
			gminy z województwa podkarpac- kiego	gminy z województwa lubelskiego
w hektarach				
Powierzchnia ogólna gruntów	4296823	2007172	842942	1164230
Użytki rolne	2760962	1235753	407255	828498
w tym:				
grunty orne	1978010	862069	265584	596485
sady	43948	14174	4434	9740
łąki trwałe	374678	187151	41214	145937
pastwiska trwałe	235928	118036	76565	41471
grunty rolne zabudowane	100074	40797	15657	25140
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	1285826	662726	391822	270904
Grunty zabudowane i zurbanizowane	162537	63920	27166	36754
w tym:				
tereny mieszkaniowe	17532	4218	2256	1962
tereny przemysłowe	8380	2239	1050	1189
tereny rekreacyjno-wypoczynkowe ...	5210	1901	1259	642
tereny komunikacyjne	114071	51094	20575	30519
Grunty pod wodami	39153	19001	10589	8412
Użytki ekologiczne	5854	5126	1358	3768
Nie użytki	33264	16663	2328	14335
Tereny różne	9226	3983	2424	1559

Wykorzystanie, zanieczyszczenie i ochrona wód

W 2007 r. w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą średnie zużycie wody w gospodarstwach domowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosło 21,0 m³ i było mniejsze niż w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie (24,7 m³) oraz w kraju (31,5 m³).

Średnie zużycie wody w gospodarstwach domowych w gminach polskiej strefy graniczącej z Ukrainą w 2007 r.

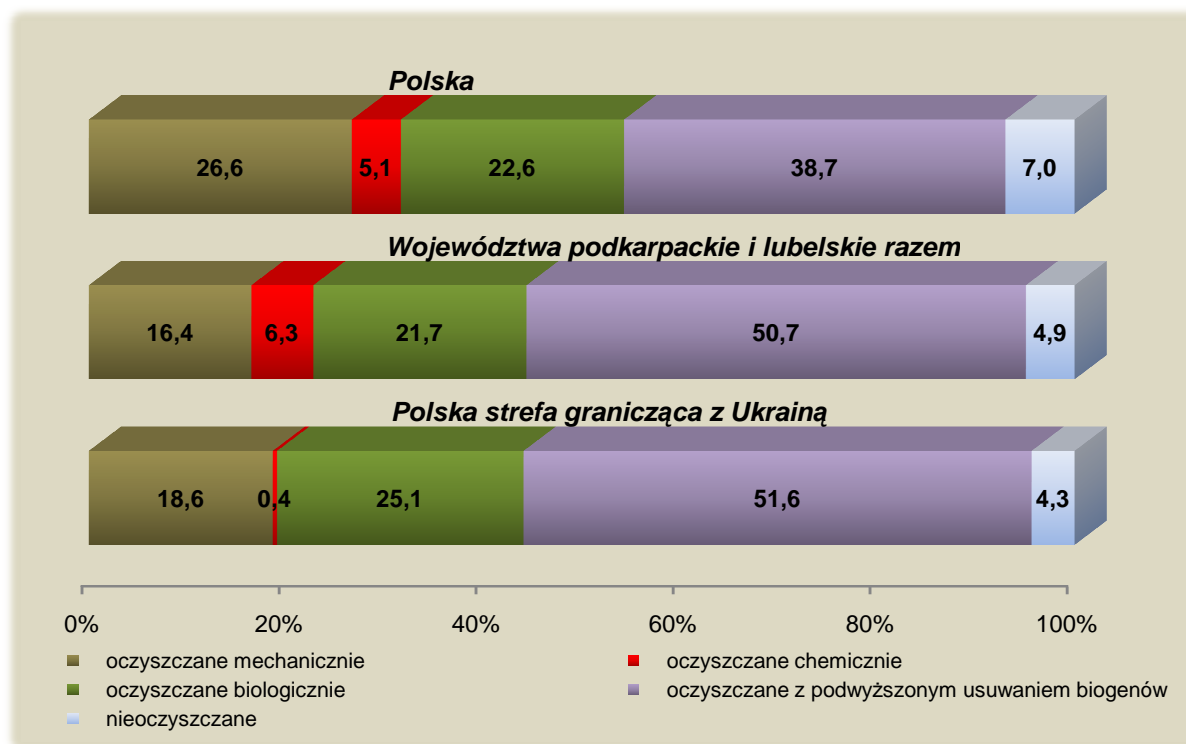

W polskiej strefie graniczącej z Ukrainą w 2007 r. zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności wyniosło 130,7 hm³ co stanowiło 20,9% łącznego zużycia wody w województwach podkarpackim i lubelskim. W strefie przygranicznej najwięcej wody (69,6%) wykorzystano do nawodnień w rolnictwie i leśnictwie oraz

napełniania i uzupełniania stawów rybnych, podczas gdy w przemyśle wykorzystano zaledwie 5,5%. Stanowi to zasadniczą różnicę w porównaniu do Podkarpacia i Lubelszczyzny łącznie, ponieważ w tych województwach najwięcej wody wykorzystano właśnie w przemyśle (43,9%). Omawiane różnice w strukturze zużycia wody w strefie przygranicznej są jeszcze większe w odniesieniu do kraju, gdzie przemysł wykorzystał 75,2%, a rolnictwo i leśnictwo tylko 10,3% ogólnego zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności.

W gminach wchodzących w skład polskiej strefy graniczącej z Ukrainą w 2007 r. do wód lub do ziemi odprowadzono 32,1 hm³ ścieków przemysłowych i komunalnych, wśród których przeważały ścieki komunalne – prawie 70%. Oczyszczania wymagało 30,6 hm³ ścieków, z których procesowi oczyszczania poddano 95,7%, a 4,3% odprowadzono bez oczyszczania siecią kanalizacyjną bądź bezpośrednio z zakładów do wód lub do ziemi.

Struktura ścieków przemysłowych i komunalnych^a wymagających oczyszczania w 2007 r.

a Odprowadzone do wód lub do ziemi

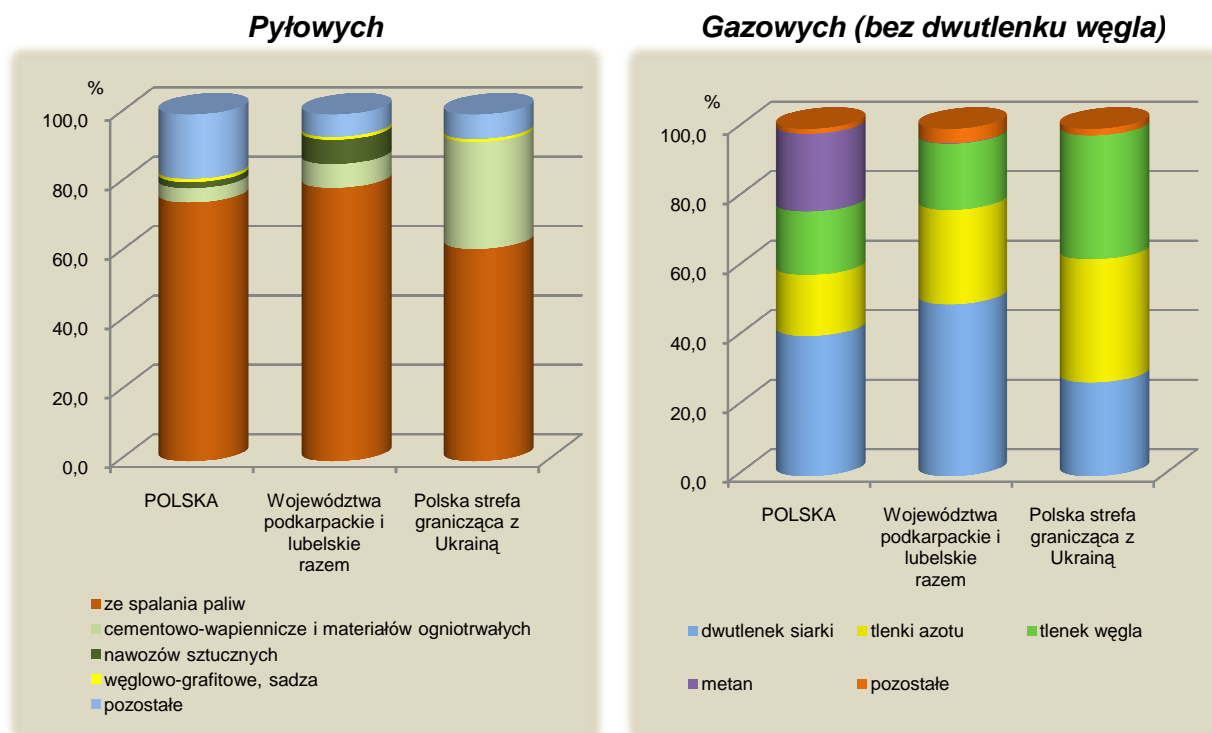
Na 49 oczyszczalni przemysłowych działających na omawianym obszarze w 2007 r., 69,4% stanowiły oczyszczalnie biologiczne, 20,4% – mechaniczne, 6,1% – chemiczne, a oczyszczalnie z podwyższonym usuwaniem biogenów – 4,1%.

W gminach wchodzących w skład polskiej strefy graniczącej z Ukrainą w 2007 r. około 600,6 tys. ludności, tj. 47,6% ogółu ludności strefy przygranicznej korzystało z 249 działających oczyszczalni komunalnych pracujących na sieci kanalizacyjnej, z których 82,3% stanowiły oczyszczalnie biologiczne.

Zanieczyszczenie i ochrona powietrza

W 2007 r. tylko 1,1% emitowanych do powietrza zanieczyszczeń w Polsce pochodziło z terenu gmin wchodzących w skład strefy graniczącej z Ukrainą.

Struktura zanieczyszczeń powietrza w 2007 r.

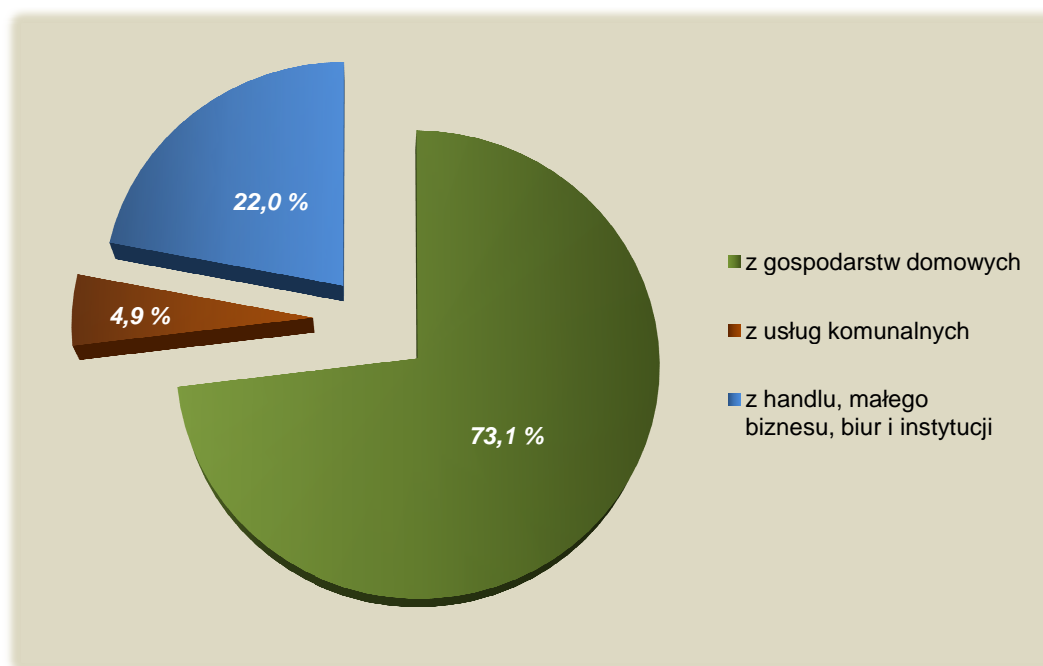
Ze źródeł zanieczyszczeń objętych opłatami za gospodarcze korzystanie ze środowiska w 2007 r. z omawianego obszaru wprowadzono do powietrza ogółem 2458,1 tys. ton zanieczyszczeń pyłowych i gazowych (łącznie z dwutlenkiem węgla), co stanowiło 27,8% wszystkich zanieczyszczeń wprowadzonych do powietrza z terenu województw podkarpackiego i lubelskiego łącznie. Warto podkreślić, że 84,0% ogółu zanieczyszczeń powietrza pochodziło z obszaru gmin strefy przygranicznej zlokalizowanej w województwie lubelskim.

Z terenu gmin wchodzących w skład strefy graniczącej z Ukrainą wyemitowano 1549 ton zanieczyszczeń pyłowych, z których 61,3% stanowiły pyły ze spalania paliw, a 30,8% pyły cementowo-wapiennicze i materiałów ogniotrwałych. Emisja zanieczyszczeń gazowych wyniosła 2456,5 tys. ton. O wielkości wprowadzonych do powietrza zanieczyszczeń gazowych zdecydował dwutlenek węgla, którego procentowy udział w emisji wyniósł aż 99,4%.

Odpady¹⁴

W gminach wchodzących w skład strefy graniczącej z Ukrainą w ciągu 2007 r. zebrano 167,5 tys. ton odpadów komunalnych (bez wyselekcjonowanych), w tym 122,4 tys. ton były to odpady zebrane z gospodarstw domowych.

Struktura odpadów komunalnych (bez wyselekcjonowanych) zebranych w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą w 2007 r.

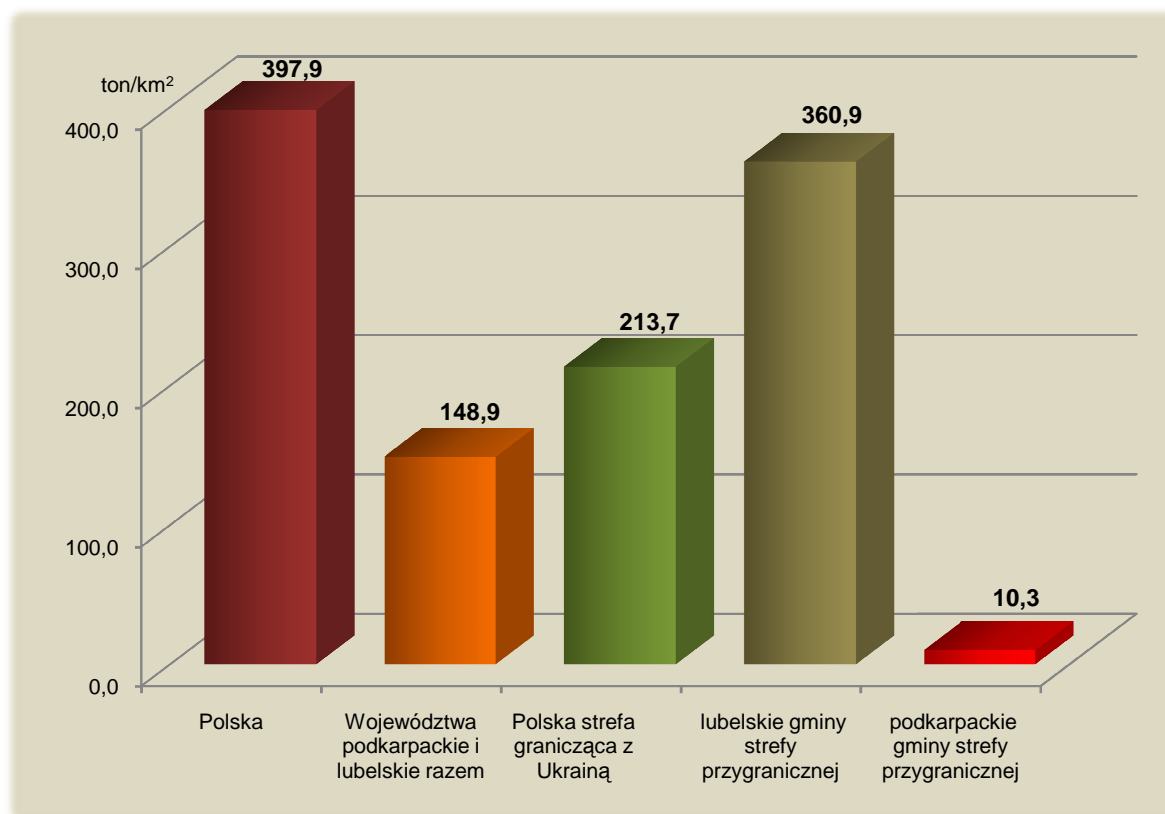

Prawie wszystkie zebrane odpady komunalne na omawianym obszarze zostały zdeponowane na składowiskach (99,9%), jedynie 145 ton odpadów (tj. 0,1%) zostało wysegregowane z odpadów mieszanych.

¹⁴ Dane o odpadach przemysłowych dotyczą zakładów wytwarzających w ciągu roku sumarycznie powyżej 1 tysiąca ton odpadów (z wyłączeniem odpadów komunalnych) lub posiadających 1 milion ton odpadów nagromadzonych.

Poważnym zagrożeniem dla środowiska są również odpady wytwarzane przez przedsiębiorstwa przemysłowe. Ich uciążliwość przejawia się przede wszystkim zanieczyszczeniem wody i gleby, skażeniem powietrza, niszczeniem walorów krajobrazowych, wyłączeniem z użytkowania terenów rolniczych i leśnych zajmowanych pod ich składowanie. W ciągu 2007 roku w gminach wchodzących w skład polskiej strefy graniczącej z Ukrainą wytworzono 4289,2 tys. ton odpadów, z których 87,7% poddano odzyskowi, 11,1% unieszkodliwiono, a ponad 1% zmagazynowano czasowo. Wielkość odpadów dotychczas składowanych (nagromadzonych) na składowiskach własnych zakładów wyniosła w omawianej strefie 9028,9 tys. ton, co stanowiło 57,7% dotychczas składowanych odpadów na Podkarpaciu i Lubelszczyźnie łącznie.

Odpady wytworzone (z wyłączeniem odpadów komunalnych) w 2007 r. w przeliczeniu na 1 km²

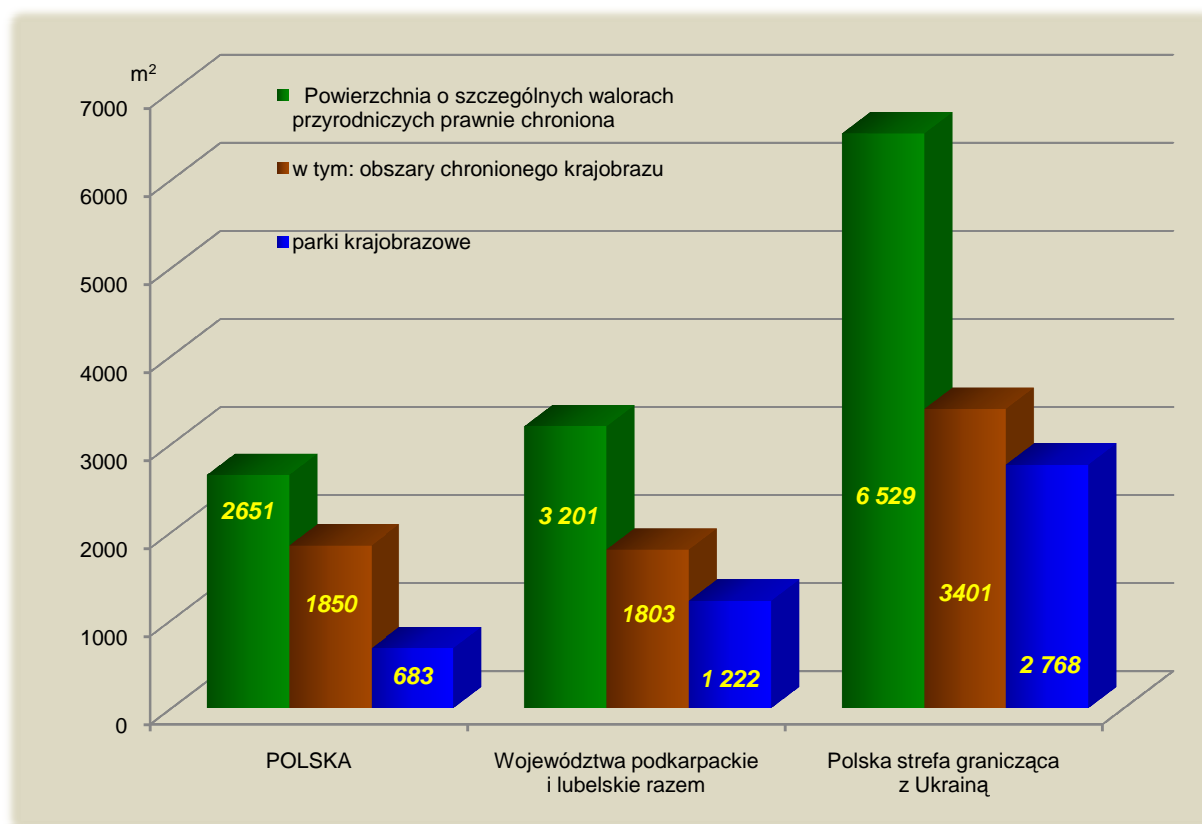

Niezrekultywowana powierzchnia składowania odpadów w polskiej strefie przygranicznej w 2007 r. wyniosła 64,9 ha, co stanowiło 38,7% całej powierzchni składowania odpadów w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie.

Ochrona przyrody

Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą w 2007 r. wyniosła 824,2 tys. ha (41,1% ogólnej powierzchni strefy przygranicznej) co stanowiło odpowiednio 60,4% i 8,2% powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych Podkarpacia i Lubelszczyzny łącznie oraz Polski.

Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2007 r.

Największą część powierzchni obszarów prawnie chronionych omawianej strefy zajmowały obszary chronionego krajobrazu (426,5 tys. hektarów) oraz parki krajobrazowe (340,4 tys. ha). Parki narodowe zajmowały 39,3 tys. ha, natomiast rezerwy przyrody charakteryzujące się dużą różnorodnością biologiczną zajmowały 11,8 tys. ha. Pozostałe osobliwości przyrodnicze były chronione także w innych formach, np. jako pomniki przyrody, których na terenie gmin należących do strefy przygranicznej w 2007 r. było zarejestrowanych 1240.

2.7. BUDŻETY GMIN

Analiza budżetów gmin stanowi istotny element w badaniu poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego regionów.

Gminy wchodzące w skład polskiej strefy graniczącej z Ukrainą w 2007 r. uzyskały 2781,1 mln zł dochodów ogółem. Wartość ta stanowiła 28,4% dochodów wypracowanych przez gminy z terenu Podkarpacia i Lubelszczyzny i 2,7% dochodów wszystkich gmin w Polsce.

Wydatki budżetów gmin strefy przygranicznej w omawianym okresie wyniosły 2749,0 mln zł. Ponieważ są one uzależnione od osiągniętych dochodów, stąd ich udział w wydatkach gmin województw podkarpackiego i lubelskiego łącznie oraz kraju ukształtował się na podobnym, jak dochody poziomie i wyniósł odpowiednio 28,2% i 2,7%.

Finanse publiczne rozpatrywane na poziomie budżetów gmin województw podkarpackiego i lubelskiego wchodzących w skład strefy graniczącej z Ukrainą w 2007 roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca ukształtowały się następująco:

- o Dochody budżetów gmin ogółem wyniosły 2200,39 zł;
- o Wydatki budżetów gmin ogółem wyniosły 2175,02 zł, w tym:
 - wydatki bieżące – 1309,29 zł;
 - wydatki inwestycyjne – 287,63 zł.

Dochody budżetów gmin¹⁵

Gminy wchodzące w skład polskiej strefy graniczącej z Ukrainą w 2007 roku wypracowały dochody ogółem w wysokości 2781,1 mln zł. Wielkość ta stanowiła 28,4% dochodów ogółem wszystkich gmin należących do województw podkarpackiego i lubelskiego łącznie oraz 2,7% w stosunku do Polski.

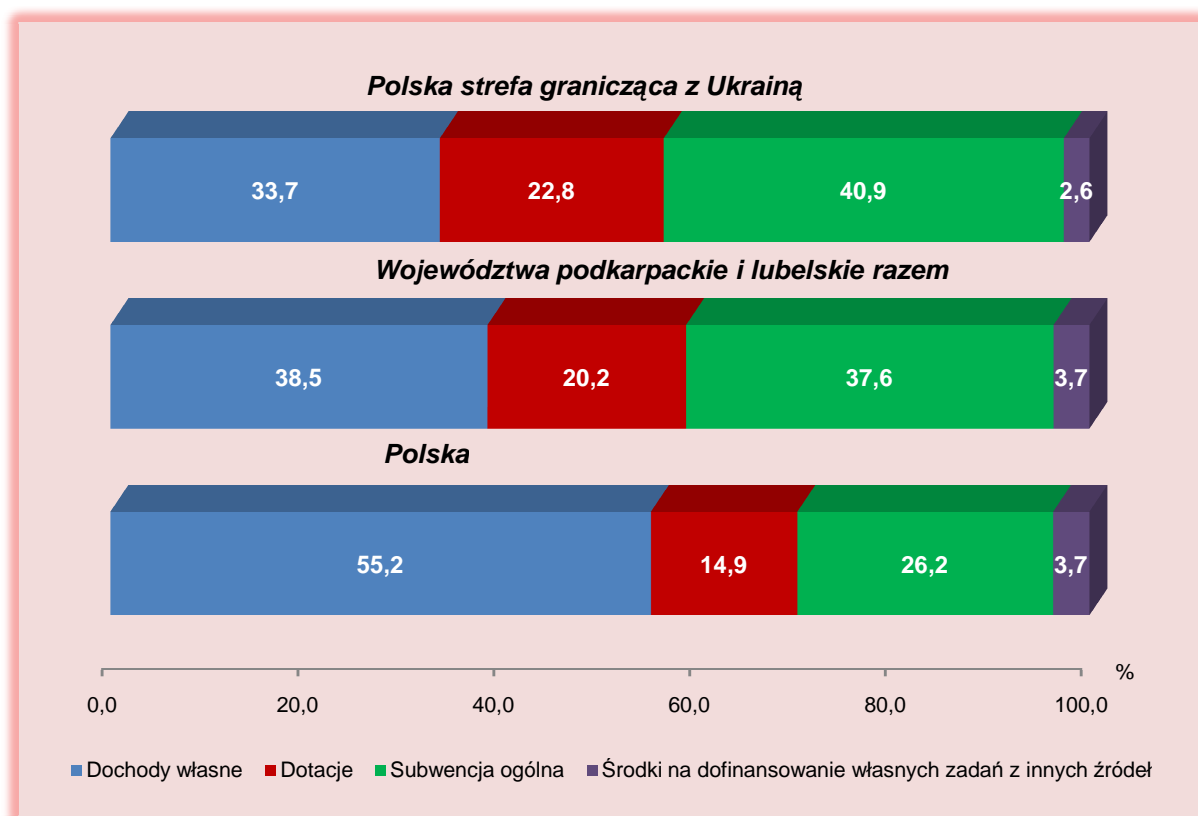
Najwyższy udział w dochodach własnych w gminach polskiej strefy przygranicznej w 2007 r. stanowiły wpływy z tytułu podatku od osób fizycznych (34,1%). Drugie pod względem wielkości były wpływy z podatku od nieruchomości (29,3%).

¹⁵ Każdorazowo w dochodach budżetów gmin uwzględniono dochody miast na prawach powiatu.

Dochody z tytułu subwencji ogólnej na omawianym obszarze w 2007 r. stanowiły 40,9% dochodów ogółem. Zasadniczą jej częścią (68,8%) była subwencja oświatowa.

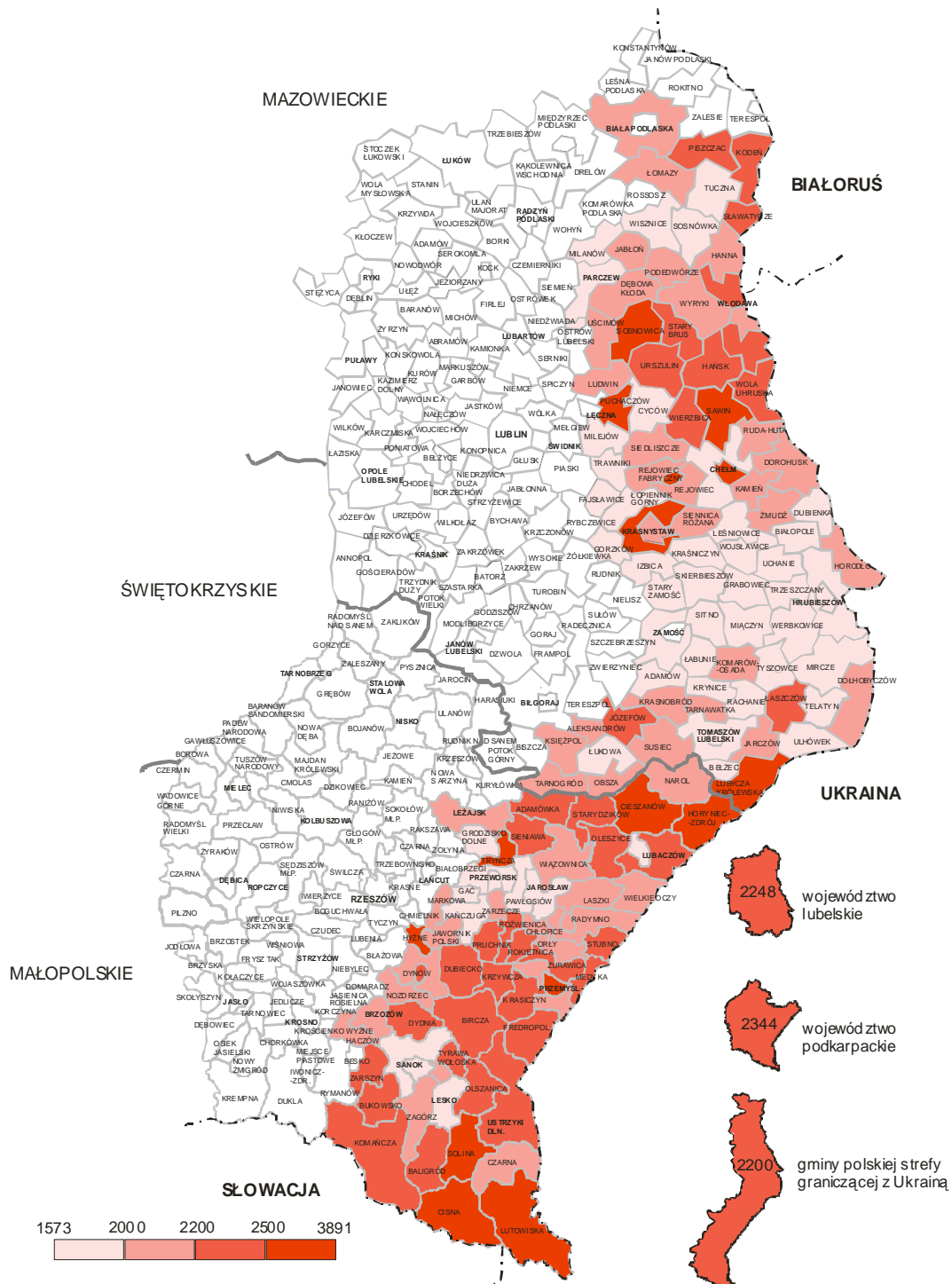
Realizując zadania zlecone, jak i zadania własne, gminy polskiej strefy przygranicznej korzystały z dotacji celowych przekazanych z budżetu państwa oraz funduszy celowych i dotacji z innych jednostek. W 2007 roku dotacje te wyniosły 634,8 mln zł.

Dochody budżetów gmin według rodzajów w 2007 roku

Średnie dochody gmin polskiej strefy graniczącej z Ukrainą w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2007 r. ukształtowały się na poziomie 2200 zł, podczas gdy w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie wyniosły 2295 zł, natomiast w Polsce – 2725 zł.

Dochody budżetów gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminach polskiej strefy graniczącej z Ukrainą w 2007 roku

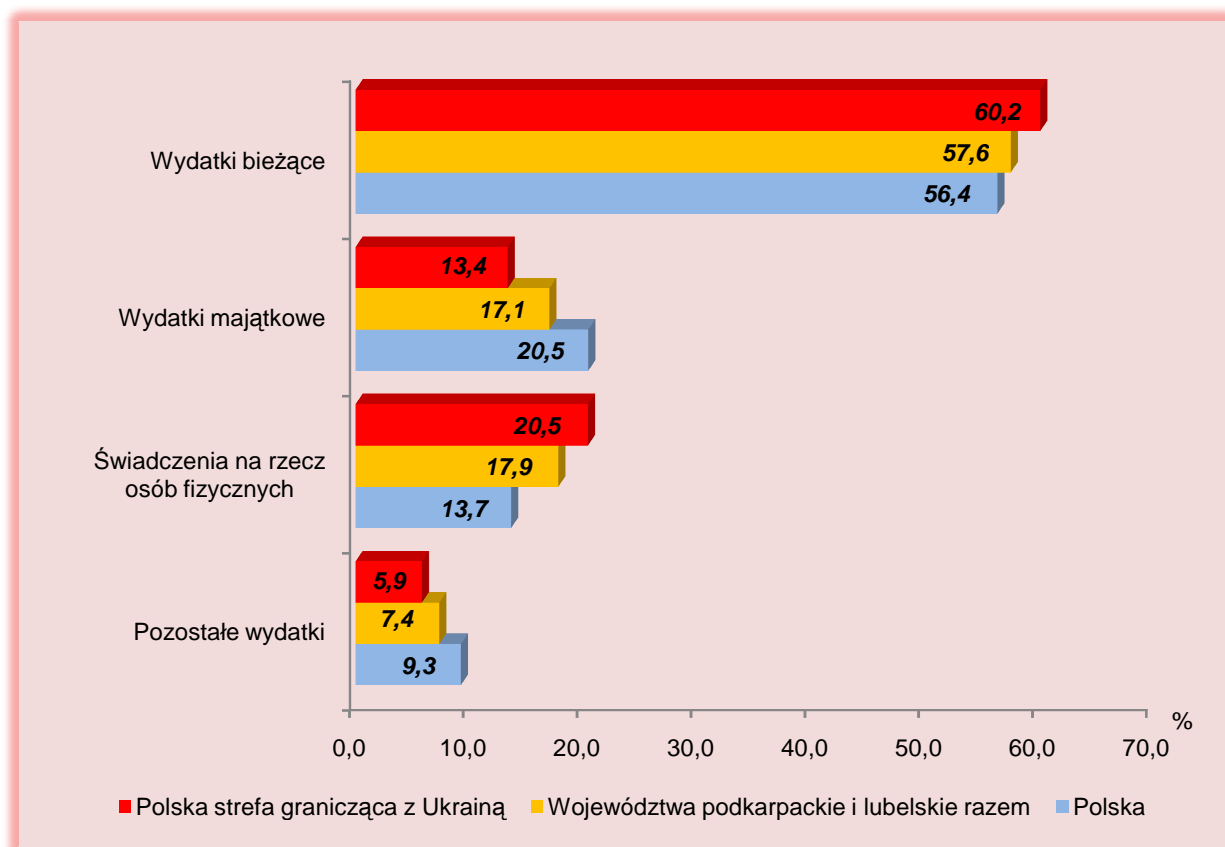
Wielkość dochodów budżetów gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca wykazywała na omawianym obszarze znaczne zróżnicowanie przestrzenne od największych w gminach Cisna 3891 zł (woj. podkarpackie) oraz Puchaczów 3690 zł

(woj. lubelskie) do najmniejszych w gminach Gorzków i Tomaszów Lubelski (woj. lubelskie) odpowiednio 1573 zł i 1682 zł.

Wydatki budżetów gmin¹⁶

Wydatki budżetów gmin obejmują m.in. dotacje, świadczenia na rzecz osób fizycznych, wydatki bieżące oraz majątkowe. W 2007 roku gminy polskiej strefy graniczącej z Ukrainą wydatkowały łącznie 2749,0 mln zł. Wydatki te stanowiły 28,2% wydatków ogółem wszystkich gmin należących do województw podkarpackiego i lubelskiego łącznie oraz 2,7% w stosunku do Polski.

Wydatki budżetów gmin według rodzajów w 2007 roku

W wydatkach ogółem najwyższy był udział wydatków bieżących, których znaczną część – 57,4% stanowiły wynagrodzenia (949,2 mln zł). Wielkość wydatków bieżących wpływa na poziom wydatków majątkowych, w tym głównie inwestycyjnych.

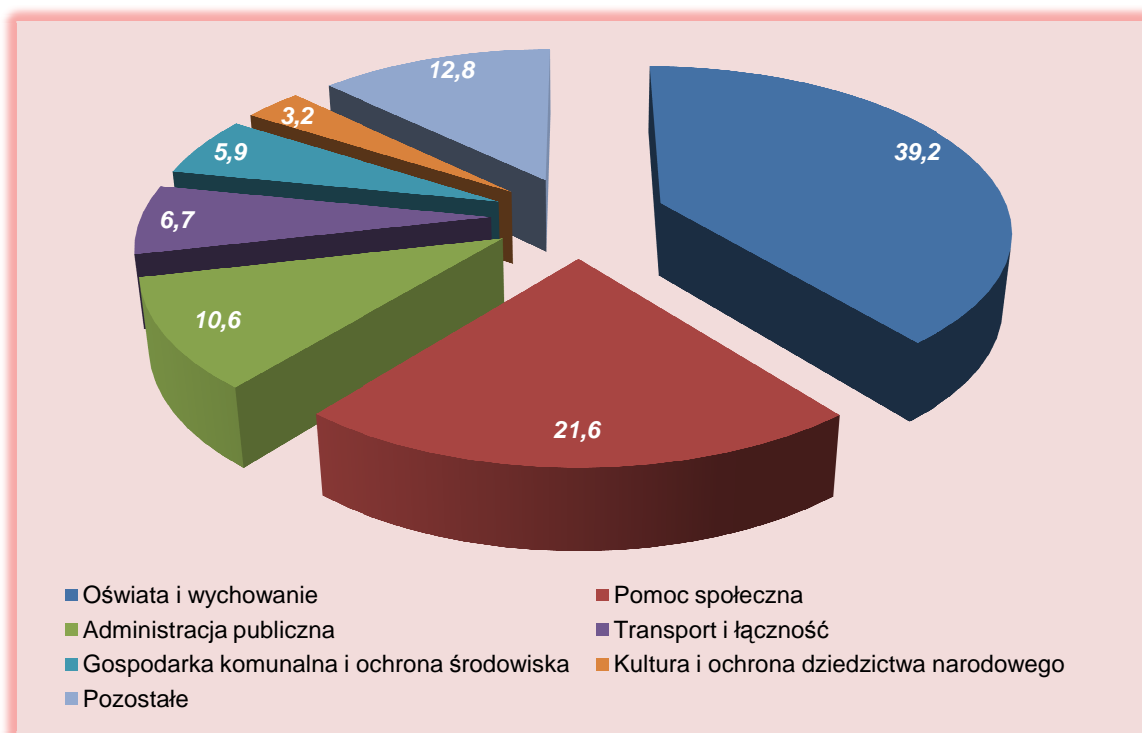
¹⁶ Każdorazowo w wydatkach budżetów gmin uwzględniono wydatki miast na prawach powiatu.

W 2007 r. w polskiej strefie przygranicznej wydatki inwestycyjne wyniosły 363,5 mln zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosło ponad 288 zł.

Analogiczna wartość w przeliczeniu na 1 mieszkańca dla województw podkarpackiego i lubelskiego łącznie oraz dla Polski była wyższa odpowiednio o 92 i 243 zł.

Analizując poniesione przez gminy strefy przygranicznej wydatki według działów klasyfikacji budżetowej, można stwierdzić, że w 2007 r. najwięcej środków budżetowych przeznaczono na oświatę i wychowanie – 1078,6 mln zł, następnie na pomoc społeczną – 595,1 mln zł oraz na administrację publiczną – 290,0 mln zł.

Struktura wydatków budżetów gmin należących do polskiej strefy graniczącej z Ukrainą według działów klasyfikacji budżetowej w 2007 roku (w %)

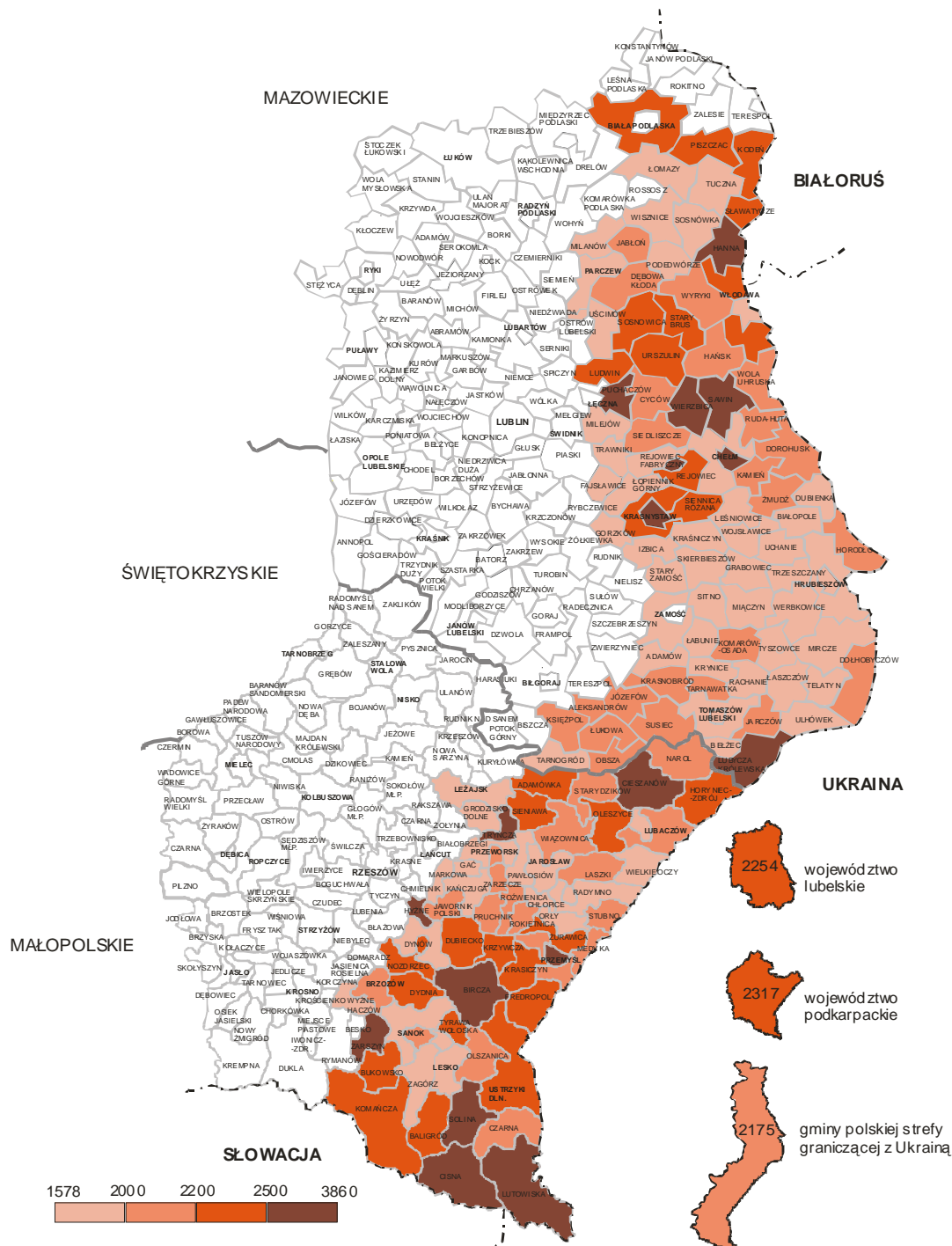

W 2007 r. wydatki budżetów gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą 2175 zł podczas, gdy w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie ukształtowały się na poziomie 2285 zł, zaś w kraju 2675 zł. Na omawianym obszarze najwyższy wskaźnik wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca odnotowano w gminach Solina 3860 zł (woj. podkarpackie) oraz Puchaczów 3857 zł (woj. lubelskie) zaś gminami o najniższych wydatkach były gminy

Jarosław (woj. podkarpackie) i Grabowiec (woj. lubelskie) odpowiednio 1578 zł i 1644 zł.

Warto również zwrócić uwagę na fakt, że w 2007 roku w 99 gminach polskiej strefy graniczącej z Ukrainą (64,7%) w przeliczeniu na 1 mieszkańca występowała nadwyżka dochodów nad wydatkami.

Wydatki budżetów gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminach polskiej strefy graniczącej z Ukrainą w 2007 roku

III. OBROTY TOWARÓW I USŁUG W RUCHU GRANICZNYM NA GRANICY POLSKO-UKRAIŃSKIEJ

3.1. UWAGI OGÓLNE

Począwszy od III kwartału 2008 roku Główny Urząd Statystyczny – Urząd Statystyczny w Rzeszowie prowadzi badanie pilotażowe obrotów towarów i usług na granicy polsko-ukraińskiej. W ankietyzacji uczestniczy również Urząd Statystyczny w Lublinie. Badanie uruchomiono w związku z zapotrzebowaniem informacyjnym w kontekście nowych uwarunkowań międzynarodowych – wejście Polski do strefy Schengen, a w szczególności podpisanie w dniu 28 marca 2008 roku Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o zasadach małego ruchu granicznego. Badanie ma tym większe znaczenie, że wschodnia granica Polski jest zewnętrzną granicą Unii Europejskiej. Badanie prowadzone jest przy wsparciu Straży Granicznej i Służby Celnej oraz Wojewodów Podkarpackiego i Lubelskiego.

Tematem badania jest wysokość i struktura wydatków poniesionych w Polsce przez cudzoziemców oraz wydatków poniesionych przez Polaków za granicą, między innymi na towary żywnościowe i nieżywnościowe, noclegi i inne usługi. Badane są również: cel podróży, odległość od granicy miejsca zamieszkania i miejsca dokonania zakupów, częstotliwość przekraczania granicy polsko-ukraińskiej, w przypadku Polaków – kraj pobytu za granicą, w przypadku cudzoziemców – kraj stałego zamieszkania oraz posiadanie Karty Polaka. Badanie jest w pewnym stopniu kontynuacją badania obrotów towarowych w ruchu granicznym prowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny w latach 1994-2002, zostało jednakże zmodyfikowane i dostosowane do aktualnych potrzeb.

Badaniem pilotażowym objęto cudzoziemców wyjeżdżających z Polski (mieszkających na stałe za granicą) i Polaków (mieszkających na stałe w Polsce) powracających do kraju przez granicę polsko-ukraińską: samochodami osobowymi, autokarami, motocyklami, pieszo oraz koleją. Badano wylosowane osoby przekraczające granicę. Badanie prowadzone było na wszystkich przejściach drogowych i kolejowych z ruchem osobowym na granicy polsko-ukraińskiej.

Wykaz przejść granicznych objętych badaniem

	<i>Miejscowość graniczna</i>	<i>Rodzaj przejścia</i>	<i>Sposób przekroczenia granicy</i>
województwo podkarpackie	<i>Korczowa</i>	<i>drogowe</i>	<i>zmotoryzowany</i>
	<i>Krościenko</i>	<i>drogowe, kolejowe</i>	<i>zmotoryzowany i koleją</i>
	<i>Medyka</i>	<i>drogowe</i>	<i>zmotoryzowany i pieszo</i>
	<i>Przemyśl</i>	<i>kolejowe</i>	<i>koleją</i>
województwo lubelskie	<i>Dorohusk</i>	<i>drogowe, kolejowe</i>	<i>zmotoryzowany i koleją</i>
	<i>Hrebenne</i>	<i>drogowe</i>	<i>zmotoryzowany</i>
	<i>Zosin</i>	<i>drogowe</i>	<i>zmotoryzowany</i>

Ankieta wypełniana jest dla pojedynczej osoby lub jednorodnej grupy osób (np. rodziny) podróżującej razem i razem ponoszącej wydatki. Ankieta zawiera 8 pytań (w przypadku cudzoziemców dodane jest pytanie o Kartę Polaka), jest anonimowa i prosta w wypełnieniu. Formularze dla cudzoziemców przygotowane są w językach: ukraińskim, rosyjskim, angielskim, niemieckim i francuskim. Informacje są pozyskiwane w formie wywiadu lub samodzielnego wypełnienia ankiety przez respondenta. Badanie przeprowadzają profesjonalni ankierzy statystyki publicznej.

Ankietyzację prowadzono w wylosowane dni tygodnia w taki sposób, by w kwartale każdy dzień tygodnia wystąpił jeden raz.

Wartość wydatków podawanych przez respondentów w walutach obcych jest przeliczana na złotówki według średniego kursu w najbliższym kantorze od przejścia granicznego w dniu, w którym przeprowadzono badanie (średni kurs liczony jest jako średnia arytmetyczna kursu sprzedaży i kursu zakupu w danym dniu).

Badany jest asortyment towarów cieszących się największym popytem, odpowiednio wśród Polaków i cudzoziemców.

Podstawę szacowania wyników stanowią dane z ankiet oraz informacje Straży Granicznej o ruchu granicznym na wszystkich przejściach na granicy polsko-ukraińskiej. Badanie przeprowadzono na próbie około 1%.

W III i IV kwartale 2008 roku zebrano łącznie 28 tys. ankiet, z tego 15 tys. od Polaków i 13 tys. od cudzoziemców. Badaniem objęto 21,5 tys. osób, z tego:

- Polacy – 12,2 tys., w tym powracający z Ukrainy stanowili około 99%,
- cudzoziemcy – 9,3 tys., w tym mieszkańcy Ukrainy stanowili około 99%.

3.2. WYDATKI CUDZOZIEMCÓW W POLSCE I POLAKÓW ZA GRANICĄ

Szacunkowa wartość zakupionych w Polsce towarów i usług przez cudzoziemców przekraczających granicę polsko-ukraińską w IV kwartale 2008 roku wyniosła 514,7 mln zł, natomiast wydatki poniesione za granicą przez Polaków wyniosły 138,2 mln zł. Wartości te są niższe niż w III kwartale 2008 roku odpowiednio o 3,0% i 39,0%.

W IV kwartale 2008 roku cudzoziemcy wydali o ponad 40% mniej na zakup artykułów do wystroju mieszkań. Mniej środków (o około $\frac{1}{4}$) przeznaczyli także na zakup odzieży i obuwia oraz na pozostałe wydatki, związane przede wszystkim z usługami noclegowymi i gastronomicznymi. Natomiast więcej środków przeznaczyli na zakup sprzętu gospodarstwa domowego (o ponad 25%), a także na zakup części i akcesoriów do środków transportowych oraz mięsa i wyrobów mięsnych (w obu grupach wzrost o ponad 11%).

Na znaczący spadek wydatków Polaków wpłynęło kilka czynników. Istotną rolę odegrało wprowadzenie od 1 grudnia 2008 roku nowych przepisów zmieniających normy ilościowe w przywozie¹⁷. Ograniczyły one ilość wwożonych do Polski (w transporcie innym niż lotniczy lub morski), zwolnionych z akcyzy, wyrobów tytoniowych. Według przepisów obowiązujących do końca listopada 2008 roku można było przywieźć 200 sztuk papierosów, a od 1 grudnia 2008 r. limit został zmniejszony do 40 sztuk. Zmiana przepisów wywołała protesty osób trudniących się handlem przygranicznym, w szczególności na przejściu granicznym w Medyce. Protestujący kilka dni pikietowali na tamtejszym przejściu i blokowali zarówno ruch pieszy jak i samochodowy.

Ponadto, w grudniu 2008 roku ukraińskie służby graniczne zaczęły egzekwować przepisy regulujące długość pobytu obywateli polskich na terytorium Ukrainy¹⁸. W myśl tych przepisów łączny czas pobytu obywateli państwa polskiego na Ukrainie (bez konieczności posiadania przez nich wiz) nie może przekraczać 90 dni w półroczu. Polacy, którzy często przekraczali granicę polsko-ukraińską,

¹⁷ Dyrektywa Rady 2007/74/WE z dnia 20 grudnia 2007 roku w sprawie zwolnienia towarów przywożonych przez osoby podróżujące z państw trzecich z podatku od wartości dodanej i akcyzy (Dz.Urz.UE nr L 346, s. 6); Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 listopada 2008 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie zwolnień od podatku akcyzowego (Dz.U nr 210, poz. 1323, z dnia 28 listopada 2008 r.).

¹⁸ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o zasadach ruchu osobowego z dnia 30 lipca 2003 r. (MP z 2003 r., nr 56 poz. 878, z późn. zm.).

otrzymali czasowy (1 lub 3 miesięczny) zakaz wejścia-wjazdu na terytorium naszego sąsiada.

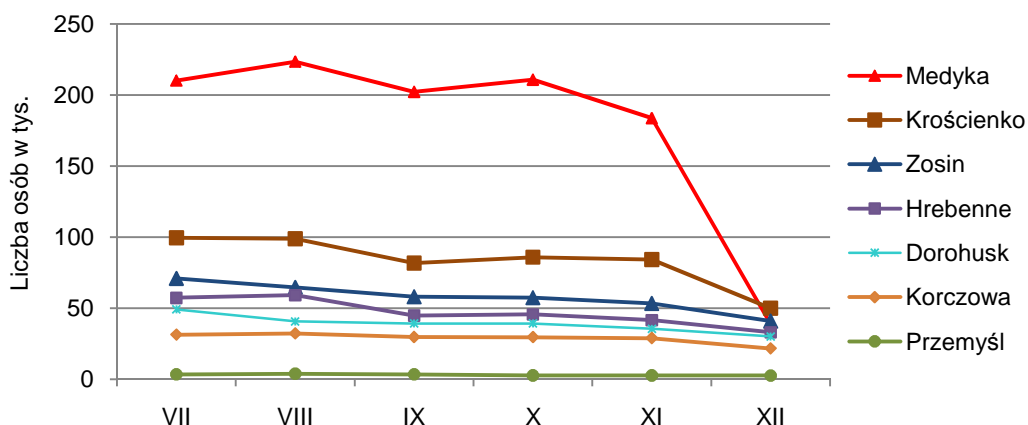
Powyższe czynniki wpłynęły na zmniejszenie natężenia ruchu granicznego. Według danych Straży Granicznej ruch graniczny osób na granicy polsko-ukraińskiej w IV kwartale 2008 r. wyniósł:

- o liczba Polaków powracających do Polski – 1110,9 tys. (o 25,8% mniej niż w III kwartale 2008 r.),
- o liczba cudzoziemców opuszczających Polskę – 726,4 tys. (o 10,7% mniej niż w III kwartale 2008 r.).

Zmniejszenie ruchu granicznego Polaków najbardziej widoczne było na przejściu w Medyce, gdzie wśród przekraczających granicę dominują piesi. W grudniu 2008 roku ruch graniczny Polaków powracających do kraju był tam blisko o 80% mniejszy niż w listopadzie (spadek z 183,6 tys. do 38,8 tys., w tym pieszych z 155,1 tys. do 22,6 tys., a zmotoryzowanych z 28,5 tys. do 16,2 tys.). Duże obniżenie ruchu wystąpiło również na przejściu w Krościenku – o ponad 40%. Na pozostałych badanych przejściach spadki wyniosły: 25,2% w Korczowej, 23,2% w Zosinie, 20,4% w Hrebennem, 15,1% w Dorohusku i 9,0% w Przemyślu.

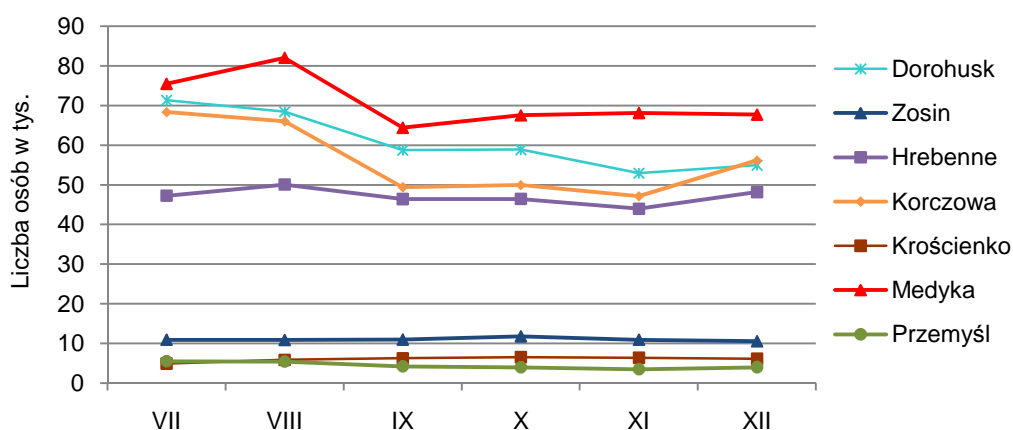
Dla porównania, w grudniu 2007 roku ruch graniczny Polaków powracających do kraju na przejściu w Medyce był o 6,3% mniejszy niż w listopadzie. Natomiast na przejściach granicznych w Zosinie i Krościenku odnotowano wzrost ruchu, odpowiednio o 8,7% i 2,0%.

Ruch graniczny Polaków powracających do kraju przekraczających granicę polsko-ukraińską według przejść w III i IV kwartale 2008 r.

Ruch graniczny cudzoziemców w listopadzie i w grudniu 2008 roku na poszczególnych przejściach granicznych kształtował się na zbliżonym poziomie, z tym, że w Korczowej, Przemyślu, Hrebennem i Dorohusku w grudniu wystąpił wzrost przekroczeń odpowiednio o 19,1%, 14,6%, 9,5% i 3,4%. Niewielki spadek przekroczeń wystąpił na przejściach w Krościenku i Zosinie, odpowiednio o 3,8% i 3,4%.

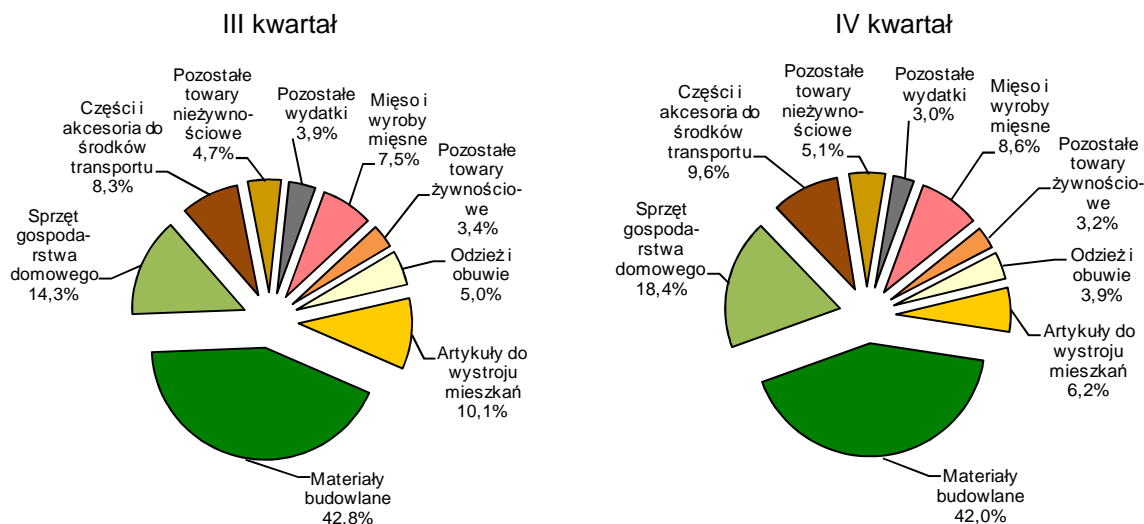
Ruch graniczny cudzoziemców opuszczających Polskę przekraczających granicę polsko-ukraińską według przejść w III i IV kwartale 2008 r.

W IV kwartale 2008 roku średnie wydatki cudzoziemców w Polsce ukształtowały się na poziomie około 708 zł (w III kwartale 2008 roku wyniosły 652 zł), natomiast Polaków za granicą około 124 zł (w III kwartale – 151 zł). Przeciętnie cudzoziemiec wydawał najwięcej na materiały budowlane – 298 zł, sprzęt gospodarstwa domowego – 130 zł oraz części i akcesoria do środków transportu – 68 zł. Natomiast Polak przeciętnie wydawał najwięcej na paliwo – 59 zł, napoje alkoholowe – 14 zł i wyroby tytoniowe – 13 zł.

W strukturze wydatków cudzoziemców dominowały, podobnie jak w III kwartale 2008 roku, wydatki na towary nieżywnościowe – 85,2%. Na towary żywnościowe przypadło 11,8% ogółu wydatków, a na pozostałe wydatki (na usługi) – 3,0%, w tym wydatki na noclegi stanowiły 1,3% i na usługi gastronomiczne – 1,6%. Wśród artykułów nieżywnościowych największym zainteresowaniem cieszyły się materiały budowlane, sprzęt gospodarstwa domowego oraz części i akcesoria do środków transportu, a z towarów żywnościowych najczęściej kupowano mięso i wyroby mięsne.

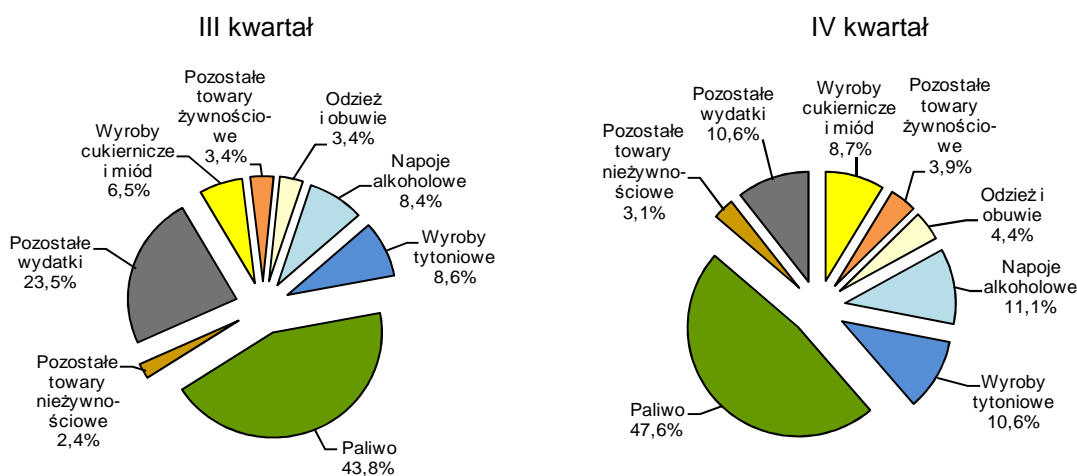
Struktura wydatków poniesionych w Polsce przez cudzoziemców przekraczających granicę polsko-ukraińską w III i IV kwartale 2008 r.

W IV kwartale 2008 roku Polacy powracający do kraju wydatkowali za granicą mniej środków w porównaniu z poprzednim kwartałem zarówno na zakup towarów jak i usług. Wydatki na towary najbardziej spadły w przypadku paliw (o 33,6%), wyrobów tytoniowych (o 24,7%), odzieży i obuwia (o 22,9%), napojów alkoholowych (o 19,5%) oraz wyrobów cukierniczych (o 18,0%). Polacy znacznie mniej środków – bo o ponad 70% – przeznaczyci na pozostałe wydatki, w tym na noclegi i usługi gastronomiczne (spadek w porównaniu z III kwartałem 2008 roku odpowiednio o 82,9% i o 79,8%). Popyt na tego rodzaju usługi był wyższy w III kwartale, podczas miesięcy letnich. W okresie październik – grudzień 2008 roku mniej (o 57%) Polaków przekroczyło granicę w celach turystycznych, a więc i korzystało z wymienionych usług. Jednakże w porównaniu z cudzoziemcami Polacy nadal wydawali na usługi za granicą relatywnie więcej – udział wydatków na usługi w wydatkach Polaków był 3,5 razy większy niż w przypadku cudzoziemców.

W strukturze wydatków Polaków powracających do kraju w III i IV kwartale 2008 roku przeważały wydatki na zakup towarów nieżywnościowych (odpowiednio 49,6% i 55,1%), a w szczególności na zakup paliwa. Wydatki na towary żywnościowe stanowiły 9,9% ogółu wydatków poniesionych przez Polaków w III kwartale i 12,6% w IV kwartale. Znaczący udział miały również wydatki na napoje alkoholowe oraz wyroby tytoniowe. Spośród artykułów żywnościowych najczęściej kupowano wyroby cukiernicze. Pozostałe wydatki to przede wszystkim opłaty za usługi gastronomiczne oraz noclegi (odpowiednio – 10,9% i 9,4% w III kwartale oraz 3,6% i 2,6% w IV kwartale).

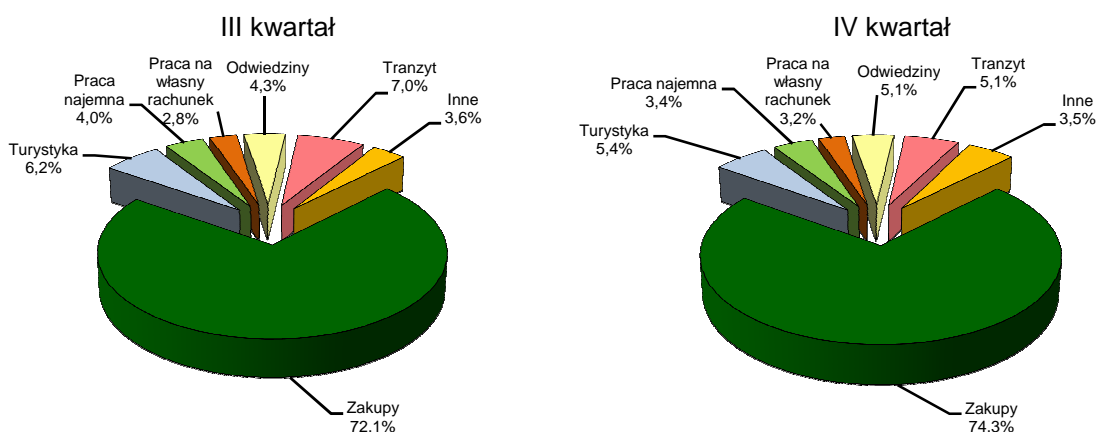
Struktura wydatków poniesionych za granicą przez Polaków przekraczających granicę polsko-ukraińską w III i IV kwartale 2008 r.

3.3. STRUKTURA CUDZOZIEMCÓW I POLAKÓW PRZEKRACZAJĄCYCH GRANICĘ WEDŁUG CELU WIZYTY

Cudzoziemcy w III i IV kwartale 2008 roku przyjeżdżali do Polski głównie w celu dokonania zakupów (odpowiednio 72,1% i 74,3%). Cel taki jak tranzyt zadeklarowało 7,0% cudzoziemców w III kwartale i 5,1% w IV kwartale, a turystykę 6,2% i 5,4%. Najmniejsza liczba osób przyjechała do Polski w celu leczenia (w obu kwartałach poniżej 0,1%) oraz nauki (w obu kwartałach nieco powyżej 1%).

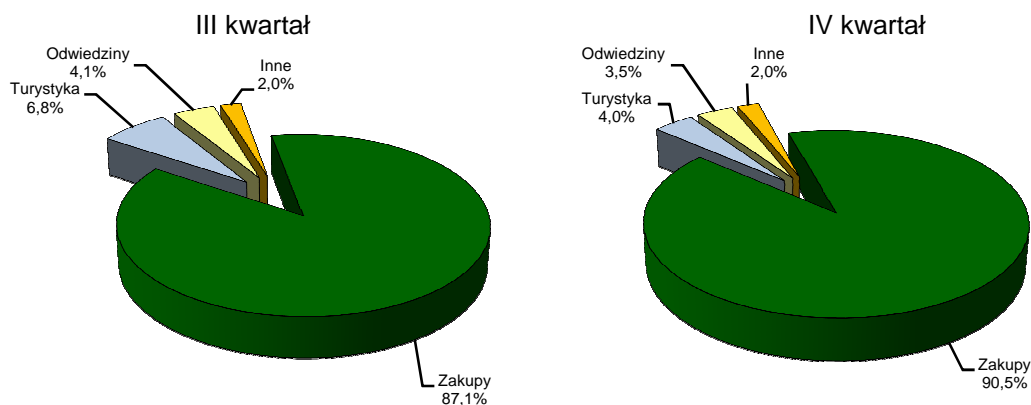
Struktura cudzoziemców przekraczających granicę polsko-ukraińską według celu wizyty w Polsce w III i IV kwartale 2008 r.

W III i IV kwartale 2008 roku zdecydowana większość Polaków przekroczyła granicę polsko-ukraińską w celu dokonania zakupów (odpowiednio 87,1% i 90,5%). Polacy podróżowali również w celach turystycznych (6,8% i 4,0%) i odwiedzin (4,1%

i 3,5%). Najmniejszy odsetek osób wyjechał za granicę w celu nauki (w obu kwartałach po 0,3%) oraz leczenia (w obu kwartałach po 0,1%). W porównaniu do III kwartału 2008 roku najbardziej zmniejszyły się wyjazdy Polaków w celach turystycznych – o ponad 50%.

Struktura Polaków przekraczających granicę polsko-ukraińską według celu pobytu za granicą w III i IV kwartale 2008 r.

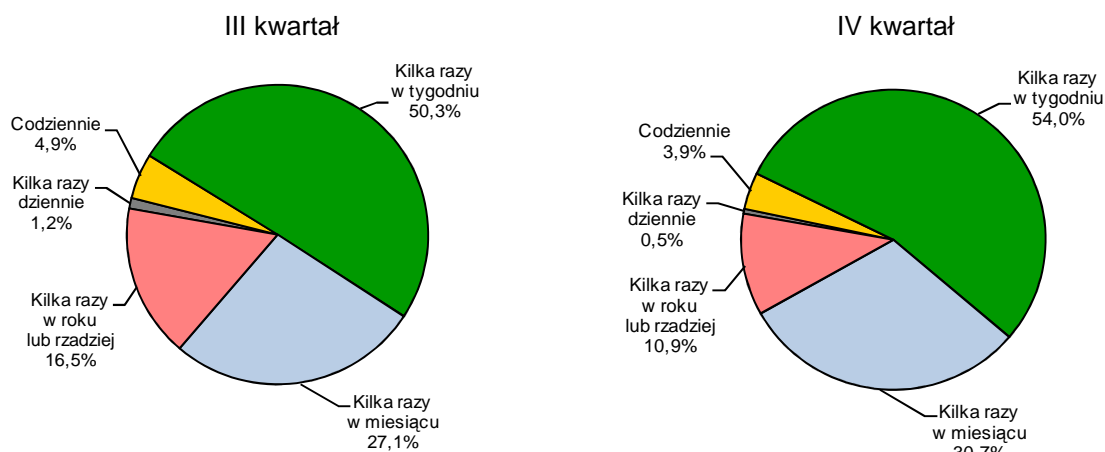

3.4. CZĘSTOTLIWOŚĆ PRZEKRACZANIA GRANICY PRZEZ POLAKÓW I CUDZOZIEMCÓW

W IV kwartale 2008 roku najwięcej osób objętych badaniem, zarówno wśród cudzoziemców (ponad połowa) jak i Polaków ($\frac{2}{5}$), przekraczało granicę kilka razy w tygodniu. Podobnie kształtowało się to również w III kwartale. Mniej niż $\frac{1}{3}$ cudzoziemców i Polaków przekraczała granicę kilka razy w miesiącu. Najmniejszy odsetek wśród badanych cudzoziemców i Polaków stanowiły osoby przekraczające granicę kilka razy dziennie.

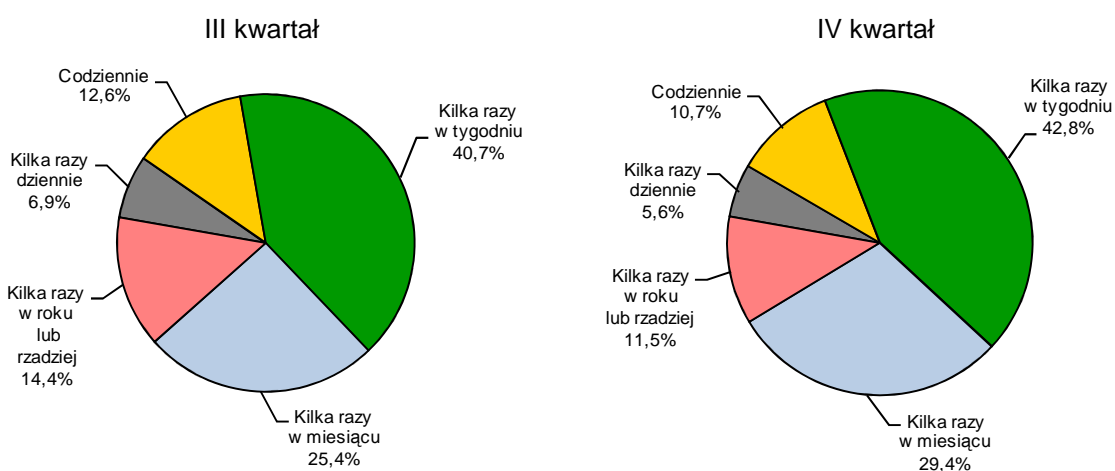
W porównaniu z III kwartałem 2008 roku w IV kwartale zdecydowanie spadła liczba przyjazdów cudzoziemców przekraczających granicę kilka razy dziennie – o ponad 60% i kilka razy w roku lub rzadziej – o 41,1%.

Struktura cudzoziemców przekraczających granicę polsko-ukraińską według częstotliwości przekraczania granicy w III i IV kwartale 2008 r.

W porównaniu do III kwartału Polacy rzadziej przekraczali granicę: kilka razy w roku lub rzadziej, kilka razy dziennie i codziennie (spadek odpowiednio o 41,0%, 39,6% i 36,6%).

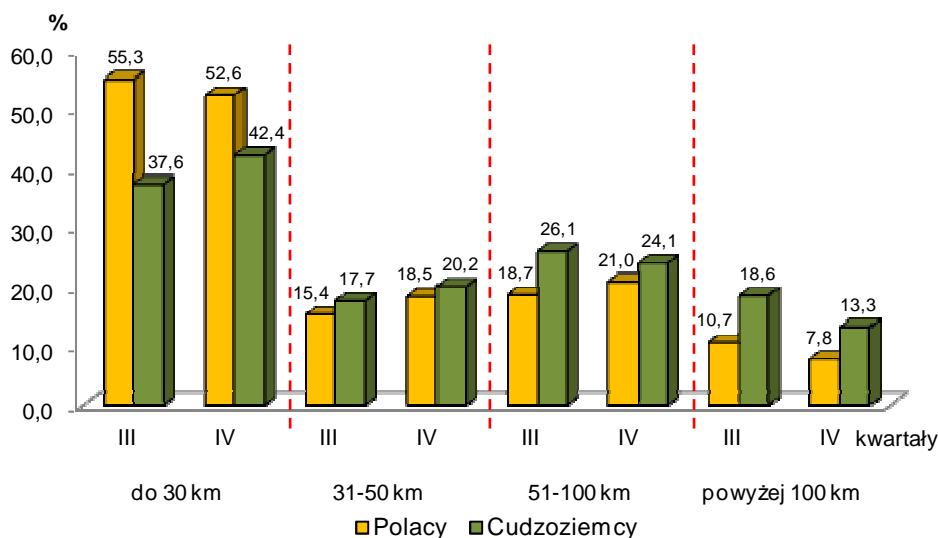
Struktura Polaków przekraczających granicę polsko-ukraińską według częstotliwości przekraczania granicy w III i IV kwartale 2008 r.

3.5. DELIMITACJA OBSZARU ODDZIAŁYWANIA GRANICY

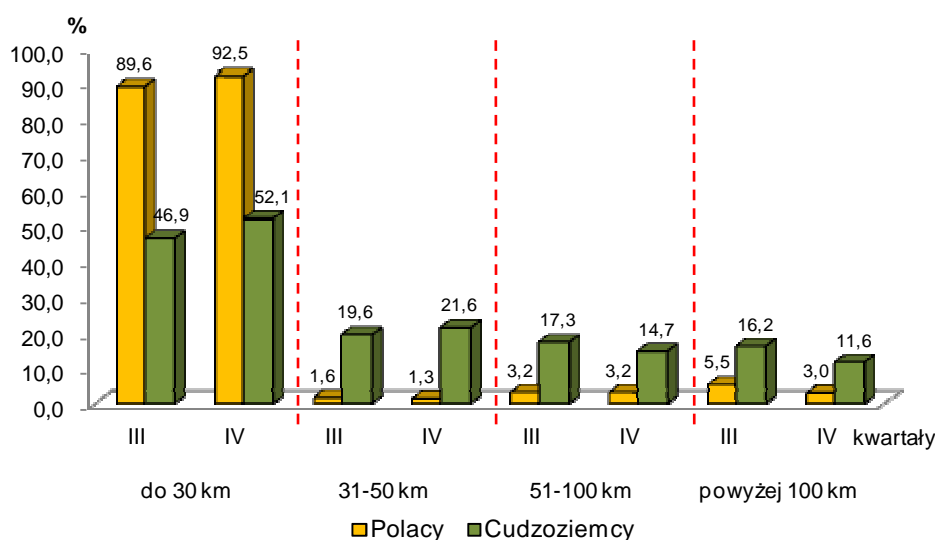
W III kwartale 2008 roku przekraczający granicę polsko-ukraińską cudzoziemcy, podobnie jak i Polacy, byli najczęściej mieszkańcami miejscowości zlokalizowanych w odległości do 50 km od granicy – 55,3% cudzoziemców i 70,7% Polaków. Podobnie kształtowało się to w IV kwartale, odpowiednio – 62,6% cudzoziemców i 71,1% Polaków. Najmniej cudzoziemców i Polaków przekraczających granicę polsko-ukraińską mieszkało w odległości powyżej 100 km od granicy.

Struktura Polaków i cudzoziemców przekraczających granicę polsko-ukraińską według odległości od granicy miejsca zamieszkania w III i IV kwartale 2008 r.

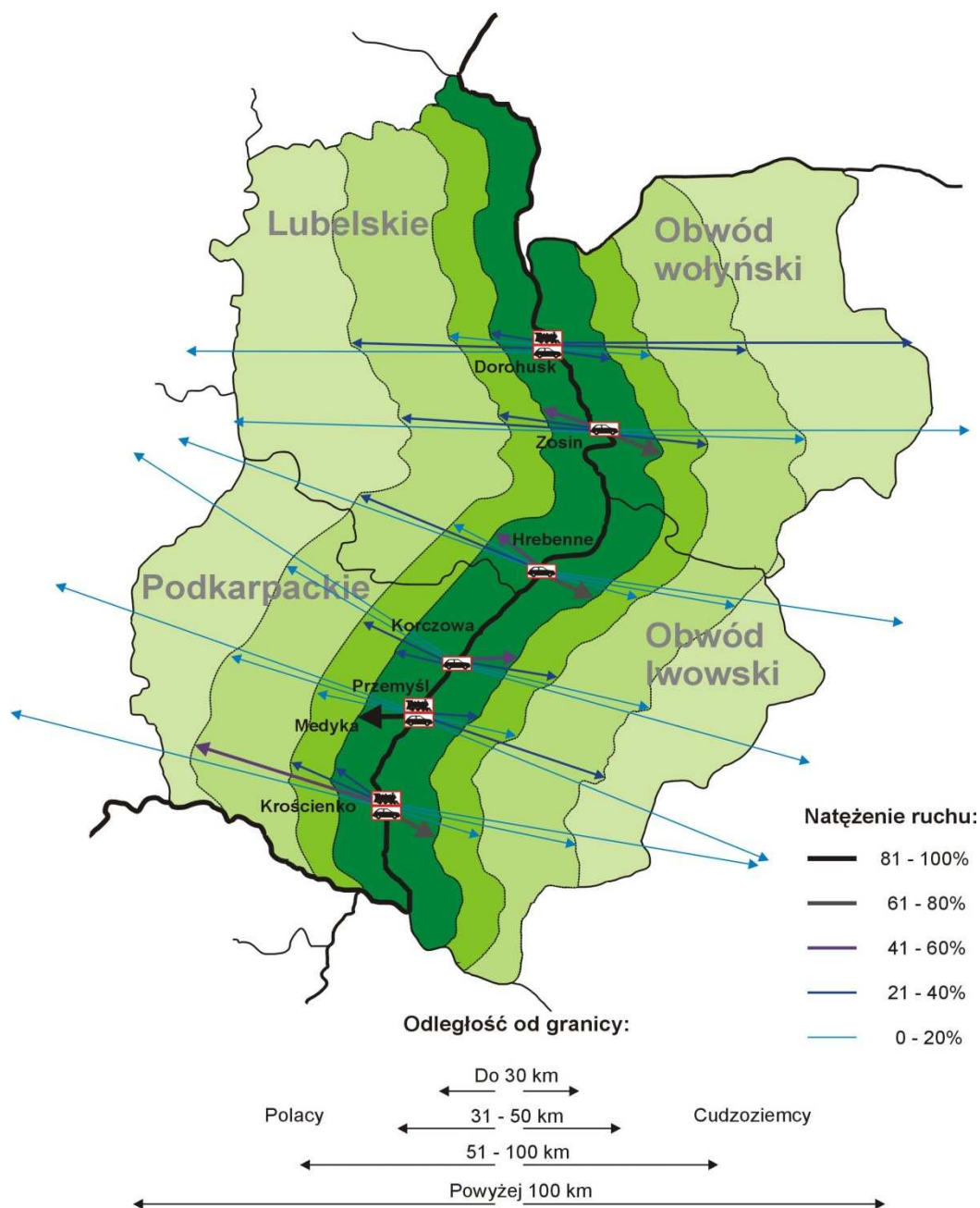
W III kwartale 2008 roku przekraczający granicę cudzoziemcy oraz Polacy najchętniej dokonywali zakupów w odległości do 50 km od granicy – 66,5% cudzoziemców i 91,2% Polaków. Na zbliżonym poziomie kształtowało się to w IV kwartale, odpowiednio 73,7% cudzoziemców i 93,8% Polaków. Najmniej cudzoziemców i Polaków przekraczających granicę polsko-ukraińską dokonywało zakupów w odległości powyżej 100 km od granicy.

Struktura Polaków i cudzoziemców przekraczających granicę polsko-ukraińską według odległości od granicy miejsca dokonania zakupów III i IV kwartale 2008 r.

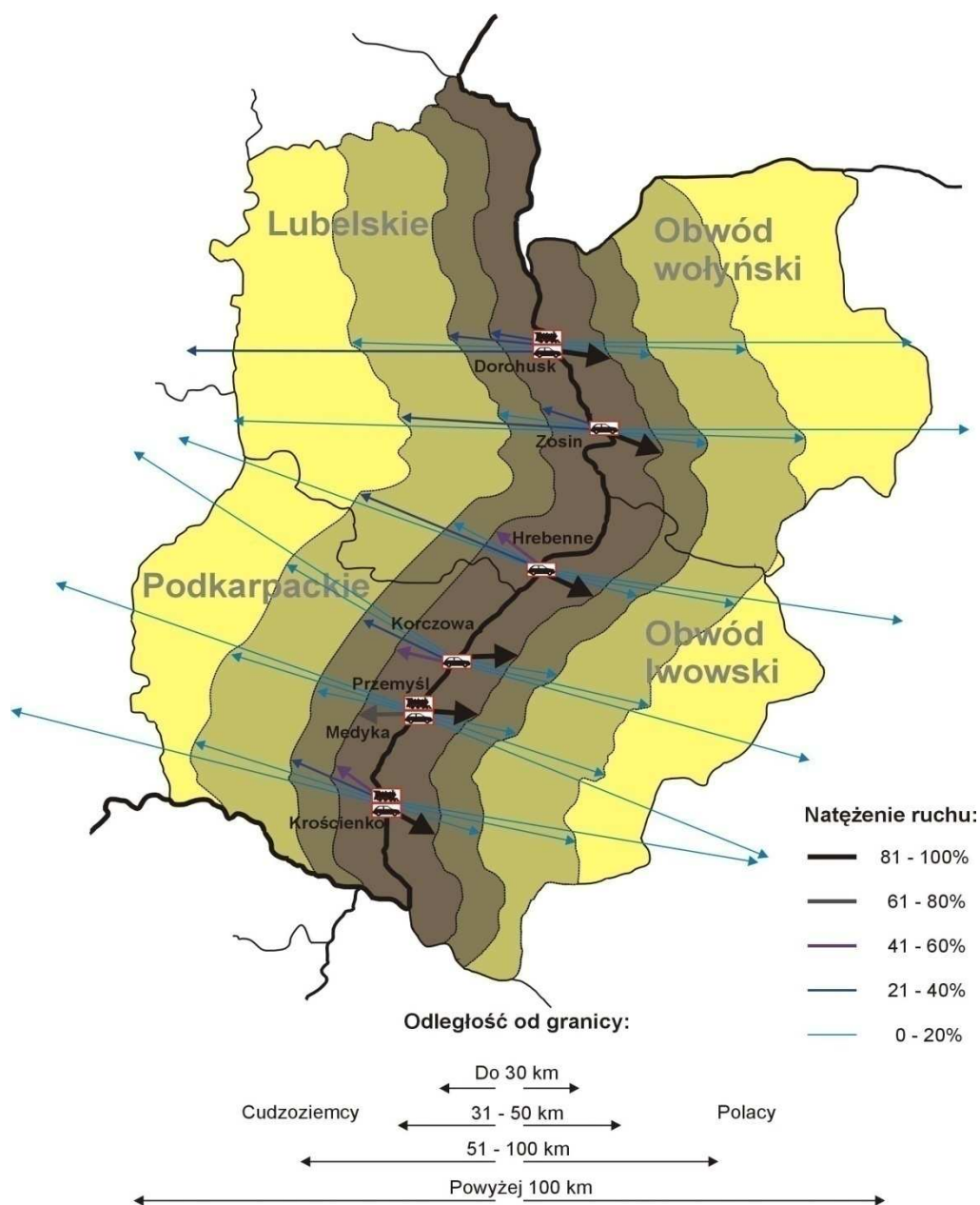
Na podstawie wyników badania ankietowego za III i IV kwartał 2008 r. na przejściach na granicy polsko-ukraińskiej, przy uwzględnieniu odległości od granicy miejsca zamieszkania oraz miejsca dokonania zakupów, dokonano wstępnej delimitacji obszarów oddziaływania badanego odcinka granicy.

Delimitacja obszarów oddziaływania granicy na podstawie odległości od granicy miejsca zamieszkania Polaków i cudzoziemców przekraczających granicę polsko-ukraińską

Ponad 90% Polaków oraz połowa cudzoziemców przekraczających granicę polsko-ukraińską dokonywała zakupów w odległości do 30 km od granicy. Co piąty cudzoziemiec dokonywał zakupów w pasie 30-50 km od granicy, a co siódmy – w odległości powyżej 100 km od granicy. W III i IV kwartale 2008 r. prawie 91% cudzoziemców i ponad 96% Polaków dokonywało zakupów w odległości do 170 km, czyli – podobnie jak w przypadku miejsca zamieszkania – była to skala zbliżona do rozpiętości województwa podkarpackiego i lubelskiego.

Delimitacja obszarów oddziaływania granicy na podstawie odległości od granicy miejsca dokonania zakupów przez Polaków i cudzoziemców przekraczających granicę polsko-ukraińską

3.6. WNIOSKI

Wyniki przeprowadzonego badania pilotażowego pozwalają na stwierdzenie, że procesy zachodzące na obszarach transgranicznych mają duże znaczenie dla ich rozwoju społeczno-gospodarczego. Największa intensywność zjawisk związanych z ruchem granicznym występuje na obszarach położonych w pasie do 50 km wzdłuż granicy, o czym świadczy między innymi odsetek podróżujących osób ponoszących wydatki w tym pasie (ponad 70% cudzoziemców i ponad 90% Polaków), jak również fakt, że mieszkańcy miejscowości zlokalizowanych na tym obszarze stanowili zdecydowaną większość wśród przekraczających granicę (ponad 70% Polaków i ponad 60% cudzoziemców).

Wartość nierejestrowanych obrotów towarów w ruchu granicznym na granicy polsko-ukraińskiej (szacunek wstępny według cen bieżących) w III i IV kwartale 2008 r. jest znacząca w relacji z obrotami handlu zagranicznego województw lubelskiego i podkarpackiego oraz Polski:

- Wartość poniesionych wydatków ogółem na zakup towarów przez cudzoziemców w Polsce, deklarujących jako kraj stałego zamieszkania Ukrainę, stanowi około 13% wartości półrocznego eksportu z Polski na Ukrainę w 2007 roku. Relacja ta kształtuje się na zbliżonym poziomie jak w 2002 roku. Należy zaznaczyć, że w latach 2002-2007 wartość eksportu z Polski na Ukrainę zwiększyła się ponad trzykrotnie, a liczba cudzoziemców przekraczających granicę polsko-ukraińską zmniejszyła się w tym okresie o około 10%. Natomiast po wejściu Polski do strefy Schengen ich liczba zmniejszyła się prawie o połowę.
- Wartość poniesionych wydatków ogółem na zakup towarów przez Polaków za granicą deklarujących jako kraj pobytu Ukrainę stanowi około 12,5% wartości półrocznego importu do Polski z Ukrainy w 2007 r. Relacja ta jest prawie 9 razy wyższa niż w 2002 r., przy czym wartość importu w latach 2002-2007 wzrosła ponad dwukrotnie, a liczba Polaków przekraczających granicę polsko-ukraińską w tym okresie wzrosła pięciokrotnie.

Warto zaznaczyć, że wartość zakupów towarów dokonanych przez cudzoziemców w Polsce (przede wszystkim w województwach lubelskim i podkarpackim) przekraczających granicę polsko-ukraińską w III i IV kwartale 2008 r. w cenach bieżących stanowiła około 5,9% półrocznej wartości sprzedaży detalicznej tych województw w 2007 r.

Należy dodać, że po wejściu w życie z dniem 1 grudnia 2008 roku przepisów ograniczających normy ilościowe niektórych towarów wwożonych do Polski (bez dodatkowych opłat), zmniejszyła się liczba wyjazdów Polaków na Ukrainę, a tym samym wysokość wydatków ponoszonych tam przez nich.

IV. PODSUMOWANIE

Specyfika obszarów transgranicznych wymaga prowadzenia wielu różnego rodzaju badań dotyczących zjawisk społeczno-gospodarczych. Spójny system powinien obejmować nie tylko badania na granicach, ale przede wszystkim koncentrować się na procesach zachodzących w otoczeniu granicy.

Prowadzenie badań obszarów położonych po obu stronach granicy państwowej napotyka często na wiele problemów związanych przede wszystkim z ograniczoną dostępnością danych, jak też niskim stopniem ich porównywalności, zwłaszcza danych odnoszących się do zagadnień gospodarczych.

W niniejszej publikacji podjęto próbę scharakteryzowania pogranicza polsko-ukraińskiego w kontekście nowych uwarunkowań: wejścia Polski do struktur europejskich, w konsekwencji do obszaru Schengen, czy podpisania umowy polsko-ukraińskiej o małym ruchu granicznym. O ile dla większości Polaków przystąpienie do strefy Schengen przyniosło wiele korzyści, jak np. zniesienie kontroli na granicach wewnętrznych, swobodny przepływ osób i towarów, o tyle mieszkańcy terenów przygranicznych odczuli pewne negatywne skutki tego uczestnictwa, np. utrudnienia dotyczące kwestii wizowych, zmniejszenie intensywności ruchu osobowego (zwłaszcza w pierwszym okresie), utrudnienie dla handlu przygranicznego, który jest jednym z ważniejszych czynników aktywizujących gospodarkę regionów transgranicznych.

W pracy przedstawiono kompleksowy monitoring zjawisk zachodzących na obszarach przygranicznych. Z przeprowadzonej analizy wynika, że na terenie gmin strefy przygranicznej gęstość zaludnienia jest mniejsza niż na pozostałym obszarze, a także mieszkańcy gmin przygranicznych są statystycznie stosunkowo młodzi, co wynika w dużej mierze z uwarunkowań historyczno-politycznych.

Rozwój ruchu granicznego i handlu przygranicznego pomiędzy Polską i Ukrainą pociąga za sobą rozwój przedsiębiorczości i jest ważnym elementem wpływającym korzystnie na koniunkturę w obszarach przygranicznych, szczególnie województw lubelskiego i podkarpackiego. Analizując strukturę podmiotów gospodarki narodowej zlokalizowanych w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą w ostatnich latach należy zauważyć większą dynamikę wzrostu liczby zarejestrowanych podmiotów, niż w województwach lubelskim i podkarpackim

łącznie oraz w kraju. Warto podkreślić, że wysoka dynamika wzrostu wystąpiła w spółkach handlowych z udziałem kapitału zagranicznego. Zaobserwować można również, że na terenie gmin wchodzących w skład polskiej strefy graniczącej z Ukrainą liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą charakteryzowała się większą dynamiką wzrostu niż w kraju i omawianych województwach. Z analizy zróżnicowania osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą według rodzajów działalności wynika, że w strefie przygranicznej notuje się większą dynamikę wzrostu liczby firm w porównaniu do Polski jak i województw lubelskiego i podkarpackiego - szczególnie w budownictwie. W przemyśle oraz w sekcji hotele i restauracje zaobserwowano spadek liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą zarówno w kraju jak i w obydwu województwach, przy wzroście w strefie przygranicznej.

Ważnym aspektem rozwoju społeczno-gospodarczego jest rynek pracy. Gminy należące do omawianej strefy przygranicznej charakteryzował niski wskaźnik pracujących w przeliczeniu na 1000 ludności. W strukturze pracujących według sektorów własności w opisywanych gminach przeważała liczba osób pracujących w sektorze publicznym wobec odwrotnej sytuacji w kraju i w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie, gdzie dominowali pracujący w sektorze prywatnym.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że przeciętne miesięczne wynagrodzenie w polskich powiatach wchodzących w skład strefy graniczącej z Ukrainą było znacznie niższe niż w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie oraz w kraju. Dlatego też część mieszkańców migruje w celu poszukiwania pracy i lepszych zarobków. Warto zauważyć, że z terenu gmin strefy przygranicznej częściej wymeldowywały się kobiety, natomiast za granicę na pobyt stały wyjechało zdecydowanie więcej mężczyzn.

Obszary strefy przygranicznej charakteryzują się dużymi walorami przyrodniczymi. Występuje na nich bogata flora i fauna, liczne tereny podgórskie i górskie oraz leśne. Sprzyjające warunki naturalne spowodowały, że zlokalizowane na omawianym obszarze ośrodki wczasowe, pola biwakowe i zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych stanowiły odpowiednio 92,5%; 75% i 70% analogicznych obiektów turystycznych działających na terenie województw podkarpackiego i lubelskiego łącznie. Najbardziej atrakcyjnym regionem turystycznym strefy przygranicznej są Bieszczady. Należy jednak podkreślić, że stopień wykorzystania miejsc noclegowych nawet w tym regionie jest stosunkowo niski. Niezbędne jest więc podjęcie działań w celu większego wykorzystania

możliwości turystycznych regionu, np. poprzez odpowiednią promocję, doinwestowanie bazy noclegowej. Rozwój turystyki wpłynąłby korzystnie na rozwój gospodarczy omawianego obszaru. Umożliwi on także stworzenie nowych miejsc pracy w sferze usługowej.

Stan środowiska na pograniczu polsko-ukraińskim jest dobry, ponieważ np. tylko 1,1% emitowanych do powietrza zanieczyszczeń w Polsce pochodziło z terenu gmin wchodzących w skład strefy graniczącej z Ukrainą. Sposób wykorzystania wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w strefie przygranicznej zasadniczo różni się w porównaniu do Podkarpacia i Lubelszczyzny łącznie. W omawianych gminach bowiem najwięcej wody zużyto do nawodnień w rolnictwie i leśnictwie oraz napełniania i uzupełniania stawów rybnych, podczas gdy w województwach najwięcej wody wykorzystano w przemyśle.

Kolejnym istotnym elementem w badaniu poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego regionów jest analiza budżetów gmin. Wynika z niej, że zarówno dochody i wydatki budżetów gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w polskiej strefie graniczącej z Ukrainą były niższe niż w województwach podkarpackim i lubelskim łącznie oraz w kraju.

Ważnym aspektem w badaniach obszarów transgranicznych jest analiza handlu nierejestrowanego w ruchu granicznym i jego wpływ na rozwój społeczny i gospodarczy pogranicza. Wyniki badania ankietowego prowadzonego na granicy przez Urząd Statystyczny w Rzeszowie pozwalają na wyciągnięcie wielu interesujących wniosków, które umożliwiają określenie kierunków działania na obszarach przygranicznych. Prowadzone badania wskazują, że handel przygraniczny ma istotne znaczenie dla funkcjonowania i rozwoju terenów przygranicznych. Jest ważnym elementem rozwoju przedsiębiorczości. Wiadomo też, że dla części mieszkańców terenów przygranicznych zyski z handlu są głównym lub dodatkowym źródłem utrzymania. Wprowadzenie zaostrzonych przepisów dotyczących norm ilościowych w przywozie przyczyniło się do zmniejszenia ruchu na granicy (zwłaszcza na przejściu dla pieszych w Medyce) oraz na znaczne zmniejszenie wydatków za granicą wśród Polaków.

Podsumowując, można stwierdzić, że zarówno polska jak i ukraińska część tworząca pogranicze polsko-ukraińskie, mimo swojego potencjału, nie odgrywa istotnej roli w systemie ekonomicznym obu państw, ale ze względu na położenie na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej stanowi ważny element w relacjach pomiędzy Wspólnotą a Ukrainą. Należy jednak pamiętać, że pogranicze polsko-ukraińskie jest ważnym strategicznie obszarem. Jeżeli wykorzystamy jego pozytywne aspekty,

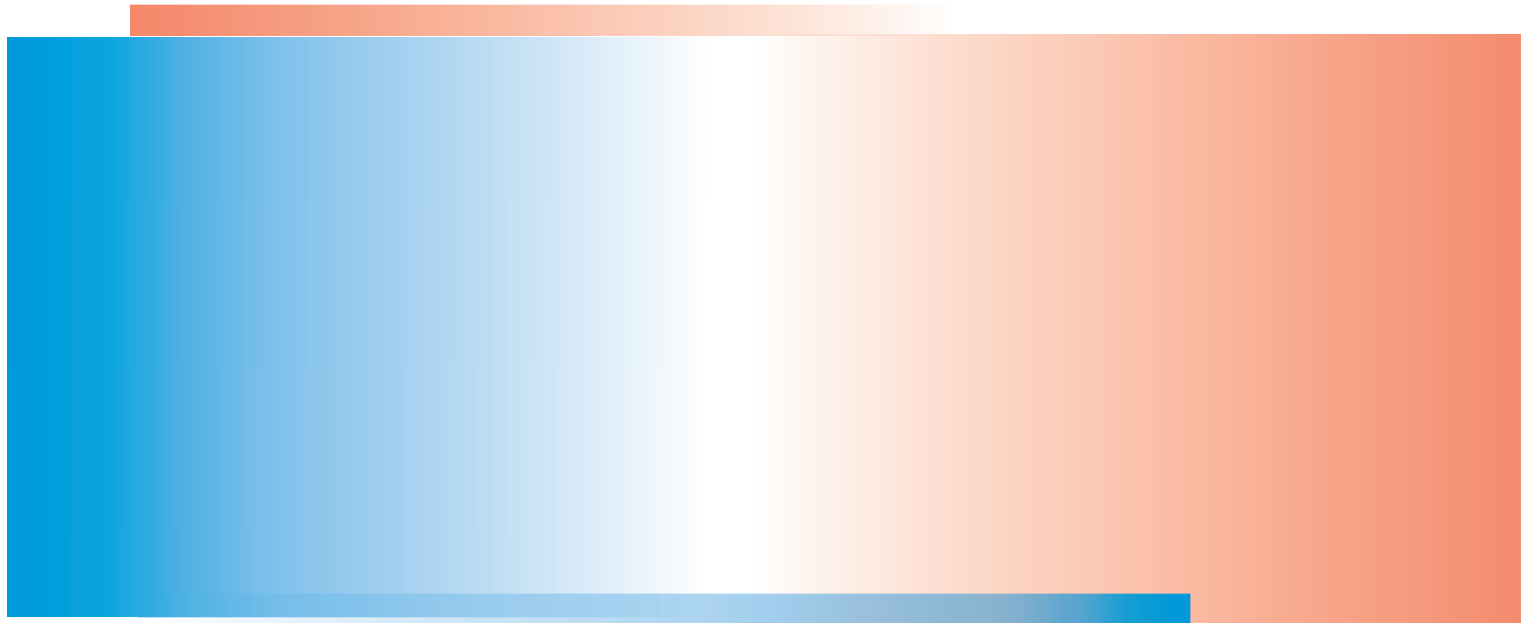
może pełnić funkcję pomostową pomiędzy Unią Europejską a Ukrainą, z dużymi korzyściami dla Polski. Ważnym elementem umocnienia więzi między Polską a Ukrainą jest zainteresowanie opisanym obszarem podmiotów, zwłaszcza tych, które mają międzynarodowe doświadczenia we współpracy, co wpłynie pozytywnie na rozwój strefy przygranicznej. Ponadto, konieczne jest zminimalizowanie tych problemów, które wynikają między innymi z utrudnień komunikacyjnych oraz peryferyjnego położenia opisanego obszaru. Bardzo ważnym celem są inwestycje, dotyczące poprawy stanu infrastruktury transgranicznej, prowadzące do integracji przestrzennej obszaru oraz zwiększenie jego dostępności i atrakcyjności dla mieszkańców, a co najważniejsze dla inwestorów i turystów. Szczególne znaczenie odgrywają inwestycje infrastrukturalne w obszarze ważnych szlaków komunikacyjnych, czy korytarzy transportowych. Tego typu inwestycje w obszarze pogranicza polsko-ukraińskiego koncentrują się wokół trzech korytarzy; korytarz 6, Warszawa – Lublin – Kowel – Kijów; korytarz 7, Warszawa – Lublin – Lwów i korytarz 8, Kraków – Lwów – Kijów. Programy operacyjne Komisji Europejskiej dają także możliwość realizacji takich zadań jak modernizacja drogi międzynarodowej E 40, budowa autostrady A4, czy modernizacja linii kolejowej E 30. Ważna jest również modernizacja istniejących przejść granicznych i budowa nowych. Modernizowane są przejścia graniczne w Medyce, Krościenku i Korczowej. Uzupełnić tę infrastrukturę powinny nowe przejścia drogowe w Budomierzu a następnie w Malhovicach. Przedmiotowe inwestycje znajdują się w Programie rozwoju polsko-ukraińskiej granicy państwowej na lata 2009-2013. Ich realizacja umożliwi radykalną poprawę stanu transgranicznej infrastruktury niezbędnej dla przepływu osób i towarów. Osiągnięcie tego celu wydaje się bardzo realne z uwagi na koncentrację wysiłków rządowych na inwestycjach w sieci transportowej, zwłaszcza w trasgranicznych korytarzach transportowych.

Pogranicze polsko-ukraińskie w pełni zaistnieje w przestrzeni powiązań międzynarodowych w sytuacji właściwie funkcjonującej współpracy transgranicznej. Badania zjawisk społeczno-gospodarczych po obydwu stronach granicy ze szczególnym uwzględnieniem interakcji zachodzących pomiędzy instytucjami samorządowo-rządowymi, sektorem biznesu i organizacjami pozarządowymi pozwolą na identyfikację kluczowych problemów istniejących na tych obszarach, doskonalenie współpracy i programowanie kierunków rozwoju pogranicza polsko-ukraińskiego.

BIBLIOGRAFIA

1. G. Babiński, *Pogranicze polsko-ukraińskie*, NOMOS, Kraków 1997.
2. M. Cierpiat-Wolan, *Metodologiczne aspekty badań transgranicznych – badanie pilotażowe obrotów towarów i usług na granicy polsko-ukraińskiej*, Statystyka publiczna w procesie integracji europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki obszarów transgranicznych, Biblioteka Wiadomości Statystycznych, tom 60, Warszawa 2008.
3. P. Eberhardt, T. Komornicki, *Problematyka wschodniego obszaru pogranicza*, PAN, Warszawa 1993.
4. M. Karapyta, *Kulturowe uwarunkowania rozwoju gospodarczego województwa podkarpackiego w kontekście współpracy transgranicznej Polski i Ukrainy*, w: Wymiary aktywności samorządów lokalnych w obszarze współpracy transgranicznej, Jarosław 2007.
5. T. Komornicki, *Potoki polskiego handlu zagranicznego, a międzynarodowe powiązania transportowe*, Continuo, Wrocław 2000.
6. T. Komornicki, *Przestrzenne zróżnicowanie międzynarodowych powiązań społeczno-gospodarczych w Polsce*, IGiPZ PAN, Warszawa 2003.
7. L. Mazurkiewicz, *Region transgraniczny – nowe pojęcie teorii regionu geograficznego* w: *Problematyka wschodniego obszaru pogranicza*, Warszawa 1993.
8. A. Pierścieniak, K. Szara, *Rozwój terenów przygranicznych w kontekście „Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 r.” wybrane aspekty (na przykładzie powiatu lubaczowskiego)*, UR, Rzeszów.
9. *Pogranicze polsko-ukraińskie* pod red. B. Kawałko i A. Miszczuk, Wyższa Szkoła zarządzania i Administracji w Zamościu, Zamość 2005.
10. *Rozwój ekonomiczny i społeczny regionów przygranicznych Polski i Ukrainy*, red. naukowa K. Rejman i M. Karapyta, Jarosław 2005.
11. S. Uliasz, *Literatura pogranicza kultur – wybrane problemy badawcze*. „Prace Naukowo-Dydaktyczne PWSZ w Krośnie”, red. J. Kułakowska-Lis, K. Sowa, Krosno 2007.

12. Dyrektywa Rady 2007/74/WE z dnia 20 grudnia 2007 roku w sprawie zwolnienia towarów przywożonych przez osoby podróżujące z państw trzecich z podatku od wartości dodanej i akcyzy.
13. Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych – z upoważnienia ministra na interpelację nr 824 w sprawie potrzeby podpisania z Ukrainą umowy o małym ruchu granicznym, 29.02.2008 r., Warszawa.
14. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 listopada 2008 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie zwolnień od podatku akcyzowego.
15. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o zasadach małego ruchu granicznego z dnia 28 marca 2008 r., Kijów.
16. *Statystyka publiczna dla rozwoju pogranicza południowo-wschodniej Polski*, <http://www.stat.gov.pl/rzesz>.

ISBN-978-83-7406-114-8